

TV-15 je oznaka za osrednjo partizansko kurirsko postajo v Občicah v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Prvih sto dni je mimo

Slovenska javnost, ki je zelo na široko zabeležila stodnevno delo slovenske vlade, je dokaj prizanesljivo ocenila dosedanje vladanje Peterletovega kabineta – prvega, ki je nastal kot rezultat večstrankarskih volitev po vojni. Dela, ki se ga je lotila ta vlada, zagotovo ne bo mogla sama dokončati, pa četudi bi imela na voljo cel štiriletni mandat. Tolikšna je težavnost in zapletenost razmer in problemov, ki so se nakopičili v minulih desetletjih. Sodeč po izjavah članov vlade in

oblasti, ter da bo v prihodnje dajala prednost iskanja zaveznikov pred odkrivanjem nasprotnikov med direktorji, novinarji, znanstveniki, itd.

Vlada se je v minulih mesecih res morala ukvarjati z nekaterimi zadevami, s katerimi se druge vlade, v normalnih državah ne ukvarjajo. To morda drži, toda nikjer ni rečeno, da je tak vrstni red potez edino pravilen. Prav tako je tudi res, da se je bilo lažje lotiti nekaterih zadev povezanih s preteklostjo ali

»Slovenska vlada se je v prvih sto dneh morala ukvarjati z zadevami, s katerimi se druge vlade ne ukvarjajo.«

Lojze Peterle, predsednik slovenske vlade

njenega predsednika, je to spoznala tudi vlada, ki mora zdaj »popravljalni« obljube nekaterih Demosovih prvakov o hitrem reševanju političnih in ekonomskih problemov slovenske družbe. Dobršen del javnosti je tudi zaradi takih obljub, še bolj pa zaradi nevezdržnosti svojega položaja, nečakan in nestrpen. To je samo en vidik pritiska na vlado, da bi na horuk reševali probleme, drugi del pritiska, prav nič manj nevarnega, pa predstavljajo zahteve posameznih strank znotraj vladajoče koalicije, ki se lahko kaj hitro spremenijo v odkrita izsiljevanja vlade. Že v teh sto dneh se je izkazalo, da je imela Peterletova vlada težave vselej, kadar so posamezne Demosove stranke ali aktivisti zahtevali, da takoj in brezpogojno uresniči njihove predvolilne obljube. Vlada je potem ukrepala na hitro in največkrat ne dovolj premišljeno, kar je povzročalo tudi nepričakovane posledice, predvsem pa nepotrebne spore z deli javnosti.

V minulih mesecih je imela slovenska vlada priložnost seznaniti se z globino težav, ki jih mora odpravljati, prav tako pa je lahko tudi spoznala, kako na njeno delo reagirajo opozicija, javnost, ostali deli Jugoslavije, pa tudi mednarodno okolje. Prav gotovo je lahko ugotovila, da slovenska javnost ni naklonjena hitrim, revolucionarnim zasukom; dovolj prizanesljiva stališča do njenih prizadevanj na eni strani, ter ostre reakcije na nekatere poteze na drugi, dajejo vedeti, da jo bo javnost ocenjevala zgolj po delu in rezultatih, ne pa po kakšnih drugih, strankarskih ali ideoloških merilih. Samo upamo lahko, da večji del vlade zavrača tezo o obstoju zarotniških namenov proti novi vladi in

nekaterih ne nepomembnih, toda atraktivnih potez (Kočevska reka), kot se spustiti v brezno ekonomskih problemov ali političnih odnosov v Jugoslaviji. Tu vlada še vedno bolj ali manj tipa, kar je sicer razumljivo, toda prej ali slej bo morala ponuditi jasen model reševanja ekonomskih vprašanj, predvsem model reševanja lastninskega vprašanja, prestrukturiranja gospodarstva, preprečevanja množičnih stečajev, vzpostavljanja finančnega trga, davčne reforme, reševanja socialnih problemov. Dokler glede teh in drugih vprašanj ne bo imela kolikortoliko jasnih predstav, bo morala še naprej poslušati očitke, da se vede kot gasilska ekipa, ki teka od požara do požara. Podobno velja tudi za odnos do Jugoslavije. Zdi se, da je vlada zapravila priložnost, da bi si že na začetku svojega mandata poskušala po Jugoslaviji najti zaveznike. Namesto tega je zaveznike iskala zunaj jugoslovanskih meja, kjer pa so ji dali vedeti, da oni nimajo ključa reševanja jugoslovanskega – in v tem okviru tudi slovenskega – vprašanja ter da je ta ključ v dogovoru med jugoslovanskimi narodi in da ga je tukaj treba iskati.

Skratka, po dobrih sto dneh vladanja, se je lahko vladina predstava o svojem lastnem položaju v marsičem zbistрила, pa čeprav je neznank zdaj morda še več kot na začetku njenega mandata. Napak, ki jih je naredila ji ne gre preveč zameriti, seveda pod pogojem, da jih ne bo v prihodnje ponavljala. Verjetno se tudi sama zaveda, da bi v sedanjih razmerah lahko bila vladna kriza najslabše, kar se lahko zgodi – za njo in za nas.

Drago Balažič

Najhujša rudarska nesreča

Huda eksplozija premogovega prahu in metana, ki je v nedeljo, 26. avgusta, odjeknila v rudniku Dobrinja pri Tuzli, je zahtevala 180 človeških življenj. Reševalci, ki so takoj prišli na kraj nesreče, so se morali najprej soočiti z velikanskimi količinami zemlje, ki je po eksploziji zasula poti do rudarjev. Menijo tudi, da so možnosti, da bi kdo preživel to največjo rudarsko nesrečo pri nas, zelo majhne.

Pomoč reševalcem je takoj ponudil tudi Republiški štab za civilno zaščito Republike Slovenije. Ta zaenkrat ni potrebna, saj imajo v BiH dovolj usposobljenih reševalcev. Prosili so le pomoč za identifikacijo ponesrečenih rudarjev.

B. K.

Iz vsebine

- 3. stran Ne dopustiti razvrednotenja NOB
- 6. stran Severnjaki nam bi bili lahko za vzor
- 8. stran Domoljubje močnejše od smrti
- 12. stran Gospodarji se menjajo, jasli ostajajo – iste?

Zadovoljnih več kot tisoč pohodnikov

Okoli tisoč pohodnikov in drugih ljubiteljev gora in narave, med njimi tudi vojak-planinci iz Bohinjske bele, ki so se minulo nedeljo povzpeli na 1632 metrov visoko Porezen in se udeležili že tradicionalnega srečanja nekdanjih borcev narodnoosvobodilne vojne in mladine ter drugih, je rezultat prizadevnih članov Planinskega društva Cerkno ki so tudi tokrat v sodelovanju s skupnostmi borcev brigade Srečka Kosovela, Gorenjskega vojnega področja in inženirskega bataljona 31. divizije odlično pripravili in izvedli srečanje na tej gori, ki je znana zlasti iz krvavih dogodkov v zadnji veliki nemški ofenzivi leta 1945.

Kot vsako leto avgusta je bila tudi tokrat pri domu Andreja Žvana-Borisa na Poreznu krajša spominska slovesnost. Srečanje planincev in drugih ljubiteljev gora in narave z mladimi, nekdanji – borci NOV, pripadniki JLA, člani zelene bratovščine iz Cerknega in okolice ter drugimi pa je izvenelo v upanju, da bi bilo prihodnja taka srečanja predvsem v znamenju družanja in ohranjanju gorskega sveta, ki pa je marsikje zaradi naše malomarnosti in sploh odnosa do narave, vse prej kot idiličen. Sicer pa več v reportažnem zapisu z letnega pohoda in srečanja na Poreznu 10 na strani TV – 15.

Jože Čurin

Evropa se spreminja

Pred nami je konec nekega obdobja, ko se bo temeljito spremenil tudi evropski zemljevid. Izpolnjene bodo štiridesetletne sanje prebivalcev DR Nemčije, ki so sicer javno prisegali na socializem in ponavljali zvestobo Leninovim idejam in nezlomljivemu zavezništvu z »brati na vzhodu«, skrivaj pa sanjali o povsem drugih »bratih«, tistih na zahodu. Sanje jim bo udejanil sklep vzhodnonemškega parlamenta, ki se je z dvetretjinsko večino po več kot maratonskem zasedanju odločil, da se bo DR Nemčija 3. oktobra priključila ZR Nemčiji! Datum je še najbolj sprejemljiv, bili so namreč tudi še drugi, saj bo le dva dni prej v New Yorku ministrska konferenca o varnosti in sodelovanju v Evropi, tretji oktober pa bo tako torej prvi dan, ki ga lahko Nemci brez večjega očitjanja mednarodne javnosti razglasijo za dan svoje združitve.

Suverenost prihodnje združene Nemčije bo vsaj na začetku, če ne tudi na daljši rok, omejena s pravicami štirih sil, zmagovalk v 2. svetovni vojni. Kakor je zapisal Süddeutsche Zeitung se Moskva ni pripravljena formalno odreči svojim pravicam prej, preden bo končana ratifikacija zaključnega dokumenta razgovorov šestih. List slikovito pripominja, da je moral zahodnonemški zunanji minister Hans Dietrich Genscher »ugrizniti v granitno kocko« ko se je v Moskvi sestal s sovjetskim zunanjim ministrom Ševardnadzejem. Zahteval je namreč od njega, da štiri sile takoj, ko bo podpisan zaključni dokument o »zunanjih vidikih« nemške združitve, suspendirajo svoje pravice, ki jih imajo nad Nemčijo. Ševardnadze je zahtevo gladko zavrnil in potolažil Genscherja s prepričanjem, da bo »vrhovni sovjet naglo končal postopek v zvezi z ratifikacijo pogodbe«.

Ta čas se je začelo v DR Nemčiji neke vrste politično pospravljanje, pripravljanje političnih pozicij za čas, ko DR Nemčije ne bo več. Socialnodemokratska stranka je uresničila svojo grožnjo in izstopila iz koalicije, s čimer je začela do zdaj najhujšo krizo vzhodnonemške vlade, ki je bila do tedaj na oblasti 130 dni. V vladi je od 23 ministrov ostalo le 14, ker so šefi resorjev, dodeljenih socialnim demokratom, zapustili položaje ter tudi državni sekretarji iz te stranke. Vlada permiera De Meizièrea je ostala brez nekaterih ključnih ministrov (za zunanje zadeve in finance na primer) in drugih ljudi, s katerimi je sodelovala.

Kritike na račun predsednika vlade kar dežujejo, vendar ne le iz socialno-demokratske stranke. Posebno ogorčen je bil dosednji zunanji minister Markus Meckel, ki je prvi med ministri odstopil potem ko je parlamentarna frakcija sklenila, da bo izstopila iz koalicije. Predsednika vlade je obtožil trdoglavosti in avtokratskega stališča, pripisal mu je politično nesposobnost in dejal, da se je kot predsednik vlade preveč vmešaval v njegov resor. Meckel tudi trdi, da je De Meizièrea s svojo napačno politiko škodoval procesu nemškega združevanja.

Opazovalci v Bonnu in Berlinu so prepričani, da ta kriza vzhodnonemških oblasti izpričuje nezadovoljstvo in skrajno negotovost v državi neposredno pred velikim dogodkom, od katerega so pričakovali izpolnitev tudi svojih želja in obetov, ne le zmagovalja grupe okoli kanclerja Helmuta Kohla.

Pričevanje iz Zaliva

Šestdnevna odisejada

Že sama iraška zasedba Kuvajta je v svetu povzročila val ogorčenih reakcij in obsodb. Še bolj kot iraška politika moči in izvršenih dejstev je svetovno javnost razburila drama stotisočev beguncev, ki se skušajo umakniti iz zasedenega Kuvajta in Iraka. To so ljudje iz drugih držav, od evropskih, ameriških, do afriških in azijskih, ki so tam poskušali zaslužiti boljše kos kruha sebi in svojim družinam. Med njimi so bili tudi Slovenci. V Kuvajtu je delala tudi večja skupina zdravnikov in drugega medicinskega osebja. V prvi skupini, ki se je vrnila iz Kuvajta je bil tudi doktor Andrej Aleš. Dan po njegovi vrnitvi smo ga obiskali in opisal nam je, kako je doživel iraško zasedbo Kuvajta in kako je potekal umik domov.

»Zjutraj okoli četrte ure, me je zbudilo letalo, ki je nizek preletelo mesto. Stopil sem k oknu in ko je priletelo drugo, sem takoj vedel, da ni kuvajtsko. Že vrsto let se ljubiteljsko ukvarjam z letalstvom in poznam nekatere stvari s tega področja. Takoj sem vedel, da so iraška, vendar sem bil prepričan, da gre za prikaz moči in da hočejo Iranci pokazati, da lahko kadarkoli vdrejo v kuvajtski zračni prostor. Zato sem šel nazaj v posteljo. Ko sem kasneje vstal in se odpravil v službo v ortopedsko bolnišnico mi je telefoniral doktor Neubauer in dejal, da je vojna in da so Iranci že v mestu. Nisem mogel verjeti, da je to res. Bolj verjetno se mi je zdelo, da gre za lokalni upor, ali pa da so se uprli Iranci, ki živijo v Kuvajtu,« je začel pripovedovati dr. Andrej Aleš.

Skoraj vsi Slovenci so stanovali v predmestju Kuwait Cityja, ki se imenuje Salmia in je povsem na drugem koncu mesta, kot pa je ortopedska klinika. Naš sogovornik se je usedel v avtomobil in se odpeljal proti bolnišnici. Nasprotno nje pa je bila vojašnica, v njej pa neka elitna enota kuvajtske armade. Ko se je pripeljal v bližino bolnišnice, je prišlo na enem izmed križišč do prometnega zastoja. Nek indijski voznik avtobusa se je skušal prebiti iz gneče po svoje in ni upošteval navodil vojakov, ki so ga ustrelili v stegno.

Prvi neposredni stik z iraškimi vojaki

»Videl sem, da ni drugega izhoda, kakor da se skušam prebiti do bolnišnice po drugi cesti. Obrnil sem avtomobil in po drugi cesti ter malo po pesku sem prišel spet v bližino svojega delovnega mesta. Toda ustavil me je kuvajtski policaj in mi dejal naj ne vozim več naprej. Povedal sem mu, da sem zdravnik in spustil me je naprej. Po dobrih dvesto metrih vožnje sem prišel do dveh vojakov, ki sta ležala na tleh pred seboj pa sta imela prezvano betonsko kanalizacijsko cev, ki jima je služila za zaklon. Vojaka sta bila zelo živčna in sta z orožjem vračala vse avtomobile. Ker sem vozil po pesku, sem jima pršel za hrbet. Hitro sta se obrnila in eden mi je nameril puško v glavo in začel nekaj kričati. Se vedno sem mislil, da so Kuvajtčani, saj nisem ločil uniform. Čudno pa se mi zdela, da imata puške uprti proti mestu, Irak pa je na povsem drugi strani,« je nadaljeval dr. Andrej Aleš.

Kasneje se je izkazalo, da so Iranci zasedli Kuvajt v dveh valovih. Najprej so stopile v akcijo elitne pehotne enote in padalci, ki so blokirale kuvajtsko armado

v njihovih vojašnicah, ko pa so čez nekaj ur prišle ostale iraške enote s težkim orožjem so jih napadli. Vdor je bil načrtovan zelo skrbno in tudi natančno izpeljan. Tako se je prvi iraški napadalen val vozil v tovornjakih in na pomembnejših mestih so iz njih vrgli prežagane betonske cevi, izkrcala pa ta se tudi dva vojaka.

»Ker znam nekaj besed arabščine, sem jima povedal, da sem zdravnik in da grem v bolnišnico. Pokimala sta z glavama in me spustila naprej. V bolnišnici pa sta bila poleg dežurne ekipe le poddirektor in še en zdravnik. V bolnišnico v kateri sem delal iraška vojska ni vdrla. Medtem smo zaslišali tudi že streljenje in poddirektor mi je dejal, da je v Emirjevi bolnišnici, ki je v centru mesta že precej ranjencev in da me potrebujejo tam,« je dejal dr. Andrej Aleš. »Našli so nekega voznika rešilnega avtomobila, ki je bil domačin in s siren sva se odpeljala skozi vse zapore v Salmio, kjer sva pobrala dr. Kersniča, ki ima isto specializacijo kot jaz. Centralna bolnišnica je na obali v bližini zasebne emirjeve rezidence, ki jo tvori skupina zgradb obdanih z zidom. Tam živi kuvajtski monarh s svojo družino, sorodniki in spremstvom. Tudi tam so se Kuvajtčani spopadli z Iranci in bitka je bila kratka vendar silovita. Ko sva prišla s kolegom Kersničem okoli pol devete ure v centralno bolnišnico so tam že bili ranjeni iraški vojaki. Tudi vodstvo bolnišnice so prevzeli Iranci in sicer tisti zdravniki in medicinske osebe, ki so bili tam zaposleni že deset ali pa morda petnajst let. To ni bil nikakršen uradni prevzem vodstva, ampak bolj tih dogovor. Z nami pa so ravnali izjemno korektno.

Pacientne so prenesli v klet, saj je bilo do emirjeve rezidence samo dobrih dvesto metrov zračne razdalje. S kolegom Kersničem sva operirala ranjence. Delala nisva po civilnih predpisih, ampak sva obdelala kar je bilo najbolj potrebno. Zvečer je zavladalo tišje in dva Indijca, ki sta prišla v bolnišnico iskat svojo sorodnico sta med odpeljala v moje stanovanje.

Veterani iz iraško-iranske vojne

Kot pravi dr. Andrej Aleš so ranjeni iraški vojaki zelo stoično prenašali rane. Prihajalo je do skoraj neverjetnih prizorov. Precej vojakov je bilo ranjenih z drobci granat. Precej drobcev se jim je zarilo v telo, vendar je del še vedno gledal iz kože. Vojaki so si jih mirno jemali ven s ščipalniki za nohte. Zgodilo se je tudi, da so morali narediti rentgen-

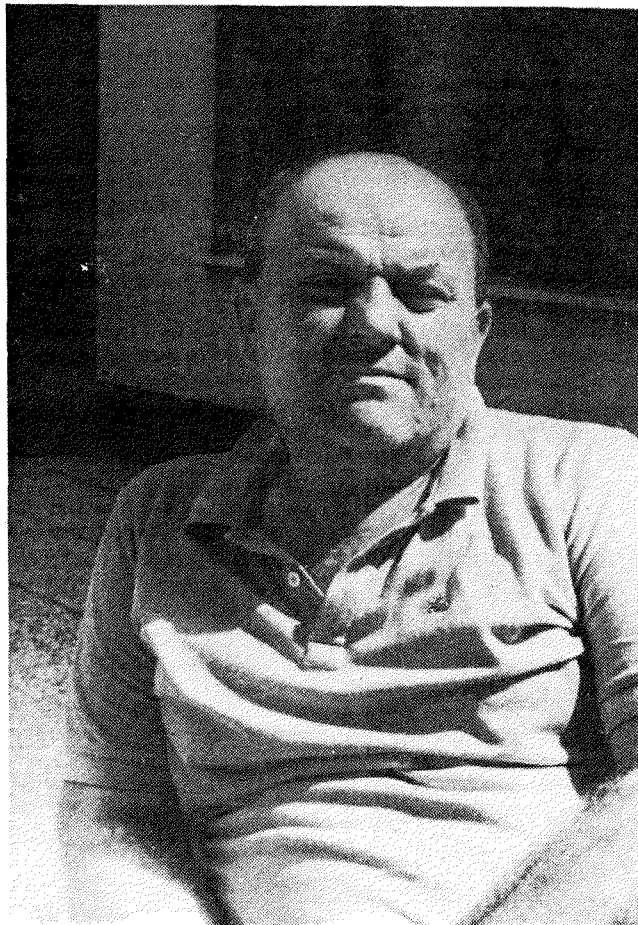
ske slike rane. Pokazalo se je, da imajo poleg krogel v roki ali nogi še nekaj kovinskih delov. Ko so jim to povedali, so zamahnili z roko in dejali, da imajo to od bojev na iranski fronti, ki so potekali pred štirimi, petimi, šestimi leti ali pa celo še prej. Izkazalo se je, da so prvi napadalen val iraške vojske sestavljali sami veterani, ki so se prekalili v večletnih bojih na iraško-iranski fronti.

Že čez nekaj ur so prišli po naša zdravnika in spet sta morala v bolnišnico, kjer sta operirala. Dela je bilo toliko, da sta kar tam tudi prespala. Ko sta opravila večino dela, se je dr. Kersnič vrnil v ortopedsko bolnišnico, dr. Aleš pa je še ostal v centralni bolnišnici. Nasledni dan in vse do šestega avgusta pa je hodil na delo v ortopedsko bolnišnico.

Kuvajtčan, njihov direktor je seveda izginil in vodstvo je prevzel poddirektor, ki je bil

kaj kmalu spoznala, da bo gneča še večja in da bodo higienke razmere še slabše. Zato so se odločili in vrnili so se v svoja stanovanja. Nekateri so prebili na veleposlaništvu tudi deset dni, naš sogovornik pa je bil tam le en dan in enkrat je tam tudi prespal. Najbolj ga je bilo strah, da bodo začeli Iranci zbirati talce in bodo ljudem preprosto preprečili vstop na veleposlaništvu. Slovenski zdravniki so imeli med seboj dobre stike, saj je telefon deloval nemoteno. Tudi drugi so se odločili in ostali so v svojih stanovanjih, kar je bila prav gotovo pametna odločitev.

Na delo je dr. Andrej Aleš hodil do dne, ko so odšli iz Kuvajta. Dela je bilo malo, saj so kuvajtski pacienti odšli domov, iraške ranjene vojake pa so preselili drugam. V glavnem so posedali in se pogovarjali o položaju v katerem so. Operacijska dvorana je delala še dva dni pred njihovim odhodom. V sredo je dr. Andrej Aleš opravil zahtevno operacijo, noč iz srede na četrtek pa je prespal v drugem stanovanju, saj se je bal, da bi ga prišli iskat.

Dr. Andrej Aleš

Egipčan. Ni bil sicer vrhunski kirurg, čeprav je imel veliko teoretičnega znanja, ampak je iz njega sevala neverjetna psihična moč. V takšnih kritičnih trenutkih je uredil, da je bolnišnica delovala. Pacientov praktično ni bilo, ampak so prihajali samo ranjeni iraški vojaki. V tej bolnišnici so zbrali vse vojake, ki so bili ranjeni na okončinah.

Na jugoslovanskem veleposlaništvu

Šestega avgusta pa so jim sporočili, da se morajo vsi zbrati na jugoslovanskem veleposlaništvu. To je v zgradbi, ki je za evropske pojme dokaj velika za kuvajtske pa sodi med bolj majhne. V tej zgradbi je bilo včasih tudi dvesto ljudi, saj so naši državljani prihajali in odhajali. Kakšne razmere so bile na veleposlaništvu priča podatek, da so imeli na voljo samo dve kopalnici. Otroci so spali po sobah, odrasli pa kjerkoli je bil prostor. Skupina, v kateri je bil dr. Andrej Aleš je

Umik iz Kuvajta

»Tega smo odlašali iz dneva v dan. Bili smo že čisto trdno odločeni, da gremo, pa smo odhod spet preložili. Glavni problem so bili avtomobili. Na razpolago smo imeli več dobrih avtomobilov, vendar ni bil nobeden lastniški. To so bili ali najeti avtomobili, ali avtomobili, ki so bili last ministrstva, ali pa avtomobili prijateljev, ki so bili na dopustih,« je pripovedoval dr. Andrej Aleš. »Izvedeli pa smo, da čez nekdajno kuvajtsko-iraško mejo spuščajo samo vozila, ki imajo zapisano na prometnem dovoljenju imena voznikov. Tako smo bili glede avtomobilov slabo pripravljeni. Doktor Kersnič je imel nekaj let staro vozilo Nissan lorell, doktor Fetih je vozil deset let star ameriški Oldsmobile, potem smo imeli še terensko vozilo Nissan patrol, sam pa sem vozil Nissan sunny. Vsa ta vozila so bila lastniška vozila. Izvedeli smo tudi, da ne moreš prestopiti meje, če nimaš karneta, to je zavarovanja, ali

nekaj podobnega kot je zelena karta. Tega seveda ni bilo mogoče dobiti, ker je bil kuvajtski avtomobilistični klub zaprt. Seveda pa so ta položaj izkoristili iznajdljivi posamezniki, ki so odprli pisarno, kjer si lahko dobil karnet. Seveda je bila cena neprimerno večja. Tako si moral prej zanj odšteti petnajst dinarjev, posameznikom pa sto kuvajtskih dinarjev. Nisem bil prepričan, ali bo to kaj pomagalo, toda kasneje se je izkazalo, da je to ključni dokument za vrnitev. Dobro smo se založili s hrano in jo je bilo v vsakem avtomobilu za mesec dni. Vsak je imel sedemdeset litrov vode. Odlašanje odhoda pa je imelo tudi koristno plat, saj smo v zasebnih mehaničnih delavnicah zamenjali olje, filtre in drugo na naših avtomobilih. Hkrati pa smo lahko pripravili prtljago. To so zložili tako, da bi v primeru nesreče ali okvare enega avtomobila lahko ostali trije vzeli potnike in nato nadaljevali pot.

Seveda pa so se v njih pojavili tudi dvomi. Po eni strani so bili za nekaj mesecev preskrbljeni s hrano, saj so prva dva dneva vojne nakupili ogromno živil. Imeli so zračno hlajena stanovanja, po drugi strani pa so do njih prihajale čudne novice. Tako naj bi Iranci vse tujce pošiljali v taborišča. Potem so slišali, da Iranci tujce pomečejo iz avtomobilov iz katerega lahko vzameš samo osebne stvari nato pa te naložijo v policijske avtobuse in te odpeljejo do 300 km oddaljene jordanske meje.

Povsem drugačna slika

»Kljub temu smo se v četrtek, 16. avgusta ob 4. uri zjutraj organizirano odpravili na pot. V koloni so bila štiri vozila. Dokaj hitro smo prišli do nekdanje kuvajtsko-iraške meje, kjer so opravljali kontrolo. Tam pa je bilo na desetisoče ljudi, ki so čakali na prehod. To so bili v glavnem fizični delavci, ki so jih prevajali v tovornjakih za prevoz živine. V glavnem so bili to Egipčani, Pakistanci, delavci iz Bangladeša in Filipinov. Že prej smo na naša vozila napisali, da smo iz Jugoslavije in jih okrasili z našimi zastavami. Kljub velikanski gneči, smo dokaj hitro opravili formalnosti in odpeljali smo se proti Bagdadu. Ustavili smo se na našem veleposlaništvu in takoj opazili bistveno razliko. V Kuvajtu je bilo naših diplomatsko osebje slabo organizirano, vse so zavijali v tančico skrivnosti in vse kar so nam povedali je bilo zaupno ali pa strogo varovana skrivnost. V Bagdadu pa je bilo povsem drugače. Bili so odlično organizirani in vse kar smo jih vprašali so nam takoj in brez ovinkov povedali. Ne znam jih opisati drugače kot da so bili fantastični. Še posebej se spominjam konzula Djordjevića, ki nam je naravnost povedal, kaj se dogaja. Pričakal nas je tudi Bojan iz SCT, ki nas je odpeljal v njihov tabor. Nekaj nas je prespalo v taboru, drugi pa so spali v stanovanjih, ki jih ima SCT v Bagdadu. Svetovali pa so nam naj počivamo tudi naslednji dan, kar smo tudi storili. V soboto zjutraj pa smo nadaljevali pot proti iraško-jordanski meji. Vozili smo po novi, široki in gladki avtocesti. Bila je tako nova, da ob njej še niso zgradili bencinskih servisov. Spet so se izkazali ljudje z našega

veleposlaništva v Bagdadu,« poudarja dr. Andrej Aleš. »Priskrbeli so poltovornjak, ki je vozil posode z gorivom. Bil je na čelu naše kolone, v kateri so bili trije avtobusi in naši štirje osebni avtomobili. Vse to sta organizirala sekretar jugoslovanskega kluba v Bagdadu Milan in Zlata Crnogorac. Že med vožnjo sta pobrala vse potne liste in jih razvrstila za obmejno kontrolo. Brez večjih zapletov smo prevozili šeststo km do jordanske meje. Tam pa je bil položaj takšen, da se ga ne da opisati z besedami. Na tisoče delavcev iz Azije, ki so jih z živinskimi tovornjaki pripeljali na mejo so z biči in gorjačami seganjali v vrsto. Ljudje so bili brez vode in sanitarij. Kako je smrdelo in zaudarjalo si lahko predstavlja vsak sam. Zahvaljujoč Zlati Crnogorac smo relativno hitro opravili obmejne formalnosti. In odpeljali smo se. Vozili smo se nekaj deset km in zdela se nam je, da je do Amana prosta pot. Vendar so se močno uštel. Kakih osemdeset km v notranjosti smo prišli do jordanske obmejne kontrole, kjer pa je bil položaj še slabši kot iraški meji. Ni bilo sicer toliko ljudi, ampak smo naleteli na skrajno birokratski odnos. To mora človek doživeti. Uradnik je tam zelo pomemben. Nihče se mu ne upa reči besede, saj je samo od njega odvisno ali boš lahko šel čez mejo ali te bodo zavrnili. Spet smo se morali prerivati med množico, plačevali smo ogromne dajatve za ponovno registracijo in zavarovanje avtomobilov, za žigosanje potnih listov in tako naprej. Tudi tam smo dokaj hitro opravili formalnosti in končno smo bili v Jordaniji. Tudi tam sta nas čakala predstavnica SCT in njihov arabski uslužbenec, ki sta nas odpeljala v njihov tabor. Zaradi izredno slabe ceste smo prespali v taboru in naslednje jutro smo se odpeljali proti Amanu, kjer nas je pričakal inž. Šramelj.«

Birokracija je znova zagrenila življenje

Kmalu se je izkazalo, da je žig o lastništvu vozila, v potnem listu velika, če ne že nepremostljiva ovira za odhod iz Jordanije. Zato so se jih morali znebiti. Inž. Šramelj je organiziral svoje arabske prijatelje in znance, da so za majhne denarje odkupili vozila. Tako je naš sogovornik dobil za svojega Nissan sunny tisoč ameriških dolarjev. Vendar so bili veseli, da so prodajo in druge formalnosti opravili v devetih urah in so lahko odšli na letališče, od koder so z nekaj urno zamudo odleteli proti Beogradu.

V Amanu in sploh na vsej poti se je izkazal doktor Trontelj, ki je imel vse niti dogajanja v svojih rokah. Tako je v Amanu organiziral prevoz na letališče, vsi so že v hotelu imeli letalske vozovnice in marsikaj drugega. Med poletom proti Beogradu se je s posadko letala dogovoril, da je letalo, ki leti na progi Beograd-Ljubljana-London eno uro počakalo, da so lahko slovenski zdravniki takoj odpotovali v Ljubljano.

»Na vse to dogajanje ne gledam nič idealistično in vem, da je vsak izmed nas to delal zato, da sam pride domov. Vem pa tudi, da nam ne bi uspelo, če ne bi delali kot skupina,« je ob koncu poudaril dr. Andrej Aleš. B. K.

Sposojeni intervju

Zgodovine ni mogoče spreminjati

Slovenska narodna sprava, poskusi drugačnega vrednotenja posameznih skupin in dogodkov iz narodnoosvobodilnega boja, poskusi enačenja kolaboracionizma in osvobodilnega boja ter podobne teme še vedno burijo slovensko javnost, zlasti pa odmevajo v drugih republikah. Pogosto tudi slišimo ali preberemo kritiko, da borčevska organizacija ob tem preveč molči, čeprav ni tako in smo o njenih stališčih do teh zadev tudi že v našem časniku večkrat pisali. Da bi njena stališča znova poudarili smo iz glasila ZZB NOV Jugoslavije »Četrty jul« povzeli pogovor, ki ga je imel o tem časnikov dopisnik iz Slovenije Svetislav Nikolić s predsednikom slovenske borčevske organizacije Ivanom Dolničarjem.

Kmalu bo minilo petdeset let od takrat, ko so se Slovenci skupaj z drugimi jugoslovanskimi narodi podali v odločen boj proti fašizmu, v boj za svojo narodno in socialno svobodo. Zlobneži pravijo, da je bila vse to zabloda in prevara komunistov. Kaj si mislite o tem?

Res, prihodnje leto bo minilo pol stoletja od takrat, ko smo se morali tudi Slovenci odločiti – ali bomo poklekili in se vdali v usodo, ki so nam jo namenili fašistični zavojevalci, sli pa bomo ostali pokončni in dostojanstveni ter se spoprijeli z nasiljem in tako svojo usodo uravnavali po svoji meri. K sreči se je večina Slovencev odločila za drugo možnost. Odločili smo se za oborožen boj, ki v začetku zaradi razmerja moči res ni veliko obljubljal, zato pa je zaradi doseženih uspehov postal največje dejanje v slovenski zgodovini. Ni bilo malo takih, ki so mislili in govorili, da je odločitev za tak boj gola pustolovščina, ki bo terjala le veliko žrtev. Takšni so zagovarjali misel, da je bolje ostati lojalni tujemu gospodarju, izpolnjevati njegove ukaze in ponižno čakati, da bodo drugi ustvarili možnosti za priključitev tistim, ki bodo zmagali.

Ker so ti ljudje hoteli obvarovati svoj malomeščanski način življenja in ker so se bali za svoje udobje, niso niti pomislili na to, kaj se bo ta čas zgodilo s slovenskim narodom, ki je bil razdeljen med tri okupatorske zavojevalce ter de facto in de iure obsojen na smrt, pomislili tudi niso na to, da pač noben zmagovalec ne bo hotel sprejeti medse tistega, ki ne bo pripravljen prav nič prispevati k zmagi nad fašizmom. To poudarjam zato, ker so v teh časih spet vse glasnejši tisti, ali pa njihovi mlajši somišljeniki, ki so tako razmišljali tudi pred petdesetimi leti in hočejo zdaj dokazati, da so imeli takrat prav, ko do govorili, da je bil narodnoosvobodilni boj zgolj komunistična zabloda in prevara.

To seveda ni in ne more biti res, to je dokazala že zgodovina, prepričan sem tudi, da je njim samim, zlasti pa še njihovim mlajšim duhovnim dedičem jasno, da brez osvobodilnega boja slovenskega naroda – zdaj ne bi bili takšni kot smo in to kar smo – samostojen in suveren narod, ki v resnici lahko sam odloča o svoji usodi po svoji meri.

Ne odpirajmo že zaceljenih ran

Pa vendar so borci, katerih organizacijo vodite, zaskrbljeni ker poskušajo z najbolj podlo propagando razvrednotiti velike vrednote NOB

in rehabilitirati sodelovanje z okupatorjem?

Kljub vsemu moram izreči zaskrbljenost vseh še živčih udeležencev NOB in vseh tistih, ki so zato, ker so ljubili svoj narod in svojo domovino, trpeli po taboriščih in zaporih, bili v izgnanstvu ali pa so jih še kako drugače preganjali, ob tem pa se zdaj dogaja še vse to v zvezi z opravičevanjem za žrtve, ki jih je povzročil NOB, sem pa sodi tudi vse, s čimer hočejo doseči spravo med zmagovalci in poraženci v nekakšni domnevni državljanski vojni. S tem hočejo s pomočjo najbolj podle propagande, kakršno je uvedel Goebles, kot so Črne bukve in podobne knjige in vse drugo, moralno razvrednotiti NOB in naše partizanstvo ter rehabilitirati belogardizem in domobranstvo.

Ne bi mogel govoriti v imenu vse borčevske populacije, zlasti ne v imenu tistih, ki še vedno čutijo posledice boja in vsakršnega nasilja in jih bodo čutili do konca življenja, vendar pa sem prepričan, da se večina strinja, da si ne želimo nobenega opravičevanja. Ne želimo ne takšnega ne drugačnega opravičevanja, radi bi le, da bi strahote vojne ostale samo še spomin in da ne bi znova odpirali že zaceljene rane, s tem pa tudi nove delitve in sovraštva. Borci tudi doslej nismo bili proti nacionalni pomiritvi in spravi, ki bi pomenila odpravljanje nasprotij in sovraštva, medsebojno opraščanje krivic, povzročenih hote ali ne hote v vojnem metežu, zavzemanje za življenje v miru slogi in napredku vseh državljanov, ne glede na politično in versko prepričanje.

Za takšno spravo bomo tudi v naprej. Ne bomo pa privolili v spravo, ki bi šla mimo nas ali proti nam. Pomiritev ni samo stvar državnih in cerkvenih oblasti in strankarskih vrhov. Spravijo se lahko samo prizadeti, če so se pripravljeni spraviti. Zato smo proti vsem poskusom sprave, ki bi pomenila popraviljanje in predruženje zgodovinskih dejstev, ki bi pomenila enačenje tistih, ki so se bojevali na strani protihitlerjev-

ske koalicije s tistimi, ki so se vdinjali fašističnim zavojevalskim silam, ki bi enako obravnavala žrtve na eni ali drugi strani. Zgodovina se je zgodila, njenih dejstev ni mogoče predruženiti ali jih spreminiti.

Prisegli so Hitlerju

Zagovorniki sprave zagovarjajo misel – da so ljudje trpeli na eni in na drugi strani. Zakaj po vašem mnenju znižujejo pomen žrtev fašizma in povečujejo tiste druge?

Res so ljudje v vojni trpeli na eni in na drugi strani, vendar pa so bili vzroki tega trpljenja različni. Prvi so trpeli zato, ker so bili domoljubi, zavedni Slovenci, ker so se upirali nasilnim zavojevalcem, ker so bili na strani protihitlerjevske koalicije, drugi pa zato, ker so se odločili za okupatorja, ker so njemu prisegli, da se bodo bojevali proti lastnemu narodu in proti njegovim zaveznikom. Res je, žrtve so žrtve, boleče so tako na eni kot na drugi strani, vendar pa so bili vzroki zanje vendarle različni.

Zelo se razlikuje tudi število žrtev. Na strani NOB je padlo, ali bilo usmrčeno okrog 9.000 belogardistov, plavogardistov, domobrancev in drugih okupatorjevih sodelavcev. V preganstvo, zapore in taborišča je bilo odpeljano 219.479 Slovencev. Samo v 18 nemških, italijanskih in madžarskih taboriščih je bilo internirano 56.755 Slovencev, kar 18.596 jih je umrlo. Koliko teh zavednih Slovencev so imeli ali imajo na vesti tisti, ki se še vedno prikazujejo za nedolžne žrtve ali za žrtve partizanskega maščevanja oziroma žrtve narodnoosvobodilnega gibanja? To so zgodovinski podatki. Na to vprašanje doslej še nihče ni odgovoril. Znano je, da je bilo veliko zapornikov in interniranih izdanih ali pa so jih zaprli prav pripadniki bele garde, domobranci in drugi okupatorjevi sodelavci. Za veliko večino internirancev v taborišču Mauthausen zanesljivo vemo, da so bili najprej v rokah okupatorjevih slug oziroma v domobrantskih zaporih.

Ali zaradi vsega tega res lahko govorimo o nekakšni rehabilitaciji tistih, ki so kakorkoli sodelovali z okupatorjem, še posebej pa domobranci, ki so prisegli zvestobo Hitlerju? O domobranstvu, ki je bilo kvizlinška organizacija, ustanovili so ga Nemci in ga tudi vključili v svoje strateške cilje, je svojo sodbno povedal tudi dr. France Bučar, sedanjí predsednik republiške skupščine v svoji knjigi Usodne odločitve, kjer je zapisal, da so Nemci vzdrževali domobranci kot del svojih vojaških formacij, da so objektivno pomagali ohranjati nemško vojaško moč in da so s tem Nemcem omogočili, da so se na naših tleh obdržali dlje, kot bi se sicer lahko.

O slovenskih domobranci in nasploh o kolaboraciji s fašističnimi okupatorji s Sloveniji je bilo že veliko povedano

in napisano. Seveda pa bi gospoda Bučarja vprašal, kakšna bi bila sprava z njimi in njihovim ravnanjem, zlasti še s tistimi, ki se tako zavzemajo za spravo pod geslom »tudi oni so umrli za domovino«?

Borci smo proti črno belemu prikazovanju

Mnogi borci se sprašujejo, kakšne bi bile posledice takšne sprave?

Tistega, kar so bili in kar so počeli, ne morejo spremeniti, zbrisati ali pozabiti, to jim lahko samo oprostimo. To lahko store samo tisti, ki so bili prizadeti. Za nas – partizane oziroma borce in našo moralno odgovornost lahko ponovim, da nismo za nobeno beločno prikazovanje in obravnavanje dogodkov v Sloveniji med vojno. Nismo

za prikrivanje moralnih padcev, zablod, napak, ekscesov in podobnega, kar vse se je dogajalo v različnih krajih ali v različnih časovnih obdobjih, pa tudi nekaterih krivic ter nepotrebnih in nedolžnih žrtev, ki so jih zagrešili posamezni pripadniki NOG. Vsi takšni primeri so bili raziskani in obdelani v različnih zgodovinskih delih in monografijah enot NOV in POS.

Nismo tudi proti raziskovanju vseh še premalo osvetljenih in raziskanih dogodkov ali t. i. senčnih strani osvobodilne vojne in usode »vetrinjske skupine« domobrancev. Seveda pa smo odločno proti temu, da bi vsem borcem, ki so v NOB sodelovali iz najbolj čistih namenov in idealov, podlo pripisovati odgovornost za vse posamične ekscesne primere, smo tudi proti vsem poskusom razvrednotenja NOB oziroma njegovega enačenja z državljansko vojno. Na tak način bi želeli prispevati k osvetlitvi in ugotovitvi popolne in objektivne resnice o našem NOB, ohraniti temeljne vred-

note in pridobitve tega boja, odpraviti vzroke za vsakršne napetosti in za oživiljanje razdora, novih delitev ali sporov zaradi dogodkov med NOB, ugotoviti mirno sožitje, slogo in napredek sedanjih in prihodnjih slovenskih rodov.

Slovenski narod vse to potrebuje v sedanjem in prihodnjem času. Zgodovina nas je spet postavila na usodno razpotje. Znova se moramo odločati, morda o nič manj pomembnem, kot je bilo ugodno odločanje pred petdesetimi leti. Pomladanske volitve v Sloveniji so bile naša odločitev. Odločili smo se za večstrankarski in parlamentarni politični sistem, za tržno gospodarjenje s pluralizmom lastnine in zasebno pobudo. S tem želimo postati del Evrope v pravem pomenu besede, hkrati pa suveren in enakopraven partner v dogovarjanju z drugimi narodi o vsebini in oblikah skupnega življenja v Jugoslaviji. Prihodnji rodovi bodo ocenili, ali so bile takšne odločitve pravilne. Mi nimamo razloga, da temu ne bi verjeli.

Izvršni odbor slovenske borčevske organizacije

Ne dopustiti razvrednotenja NOB

Izvršni odbor slovenske borčevske organizacije je na ponedeljkovi seji obravnaval številna opozorila, izraze zaskrbljenosti in proteste svojih članov in organizacij zaradi stopnjevanja gonje, ki skuša razvrednotiti NOB in njene pridobitve. Posebna pozornost je bila ob tem posvečena tistim tolmačenjem »sprave«, ki si prizadevajo za rehabilitacijo kvizlinštva in nacionalne izdaje. Negativne posledice tega se kažejo v posameznih nekulturnih javnih izpadih: od oskrnjavanja grobov, pozivov za spreminjanje imen ulic in ustanov, odstranjevanje simbolov in spomenikov NOB, pa vse do amaterskih poskusov in želja za predru-

gačenje zgodovine, celo v učbenikih. Temu v prid grede tudi posamezni senzacionalistični, neutemeljeni napadi v tisku na posamezne udeležence NOB ter poskusi, da bi vsem antifašistom in udeležencem NOB naprtili odgovornost za poveljne poboje.

Na seji so ugotovili, da lahko vse to vodi le v ponovno oživiljanje delitev, sovraštva ter ustvarjanje vzdušja revanšizma in pogromaštva.

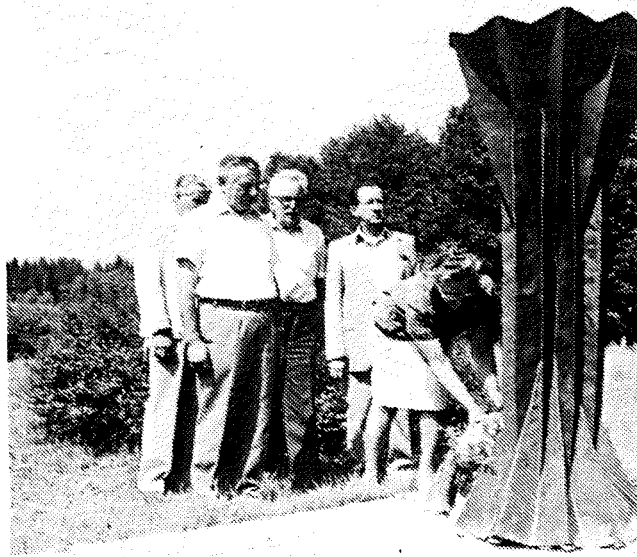
V takem okviru skušajo posamezniki pieteto in dostojanstvo, ki jo je ZZB NOV izkazala do ideje sprave in odpravljanja krivic, izkoristiti za odkrito podporo oživiljanju domobrantskega lobija. Ta pa

Izvršni odbor je imenoval tudi Komisijo za socialnozdravstvena vprašanja borcev NOV in vojaških invalidov. Njena prva naloga bo preučiti predlog za izdajo zakona o spremembah zakona o zdravstvenem varstvu. Pri tem je ponovil načelno stališče borčevske organizacije, naj bi pravice udeležencev NOV ostale nespremenjene glede na dosedanje ureditve, da jih torej ne bi niti širili niti skrčili.

še vedno docela nekritično vrednoti lastno preteklost, o kateri je svojo sodbno že dala tudi zgodovina. V tem vzdušju je med članstvom ZZB neugodno odmeval tudi pompozni sprejem tako imenovanih predstavnikov slovenske politične emigracije. Ta je bil postavljen na najvišjo uradno raven, čeprav delegacija ni odražala celotne sestave slovenstva v zamejstvu.

Izvršni odbor smatra, da sedanje težke razmere v Jugoslaviji in prizadevanja za utrditev slovenske suverenosti zahtevajo čim večjo enotnost ter složnost vseh sil slovenskega naroda. Temu pa omenjeni pojavi škodijo. Zato so sklenili, da bo Izvršni odbor Zveze borcev v stikih z vodstvi parlamentarnih strank na vse to resno opozoril.

Izvršni odbor je obravnaval tudi stanje v jugoslovanski borčevski organizaciji in ugotovil, da je razvoj dogodkov potrdil upravičenost neudeležbe slovenskih predstavnikov na nedavnem 11. Kongresu ZZB NOV Jugoslavije v Beogradu. IO bo članstvo obvestilo o svoji oceni kongresnih dokumentov ter o bodočem sodelovanju z drugimi borčevskimi organizacijami v Jugoslaviji.

Praznik mesta Črnomelj

Delegacija mestne organizacije zveze borcev NOV Črnomelj ob polaganju venca pri spominskem obeležju pri vrano-viškem mostu. Tu so leta 1941 črnomaljski partizani prvič napadli italijansko stražo, skupina Črnomalčev pa je potem odšla v partizane.

Foto: Darko Kočevar

Zalivska kriza in njene posledice

Križišče številnih interesov

Kolikor večja je napetost v zvezi z dogajanjem na območju Perzijskega zaliva, toliko večja je tudi odgovornost pred vsako vojaško akcijo zoper Irak in vključitvijo velikanske množice z vseh vetrov zbranega vojaštva v morebitni spopad v puščavskem pesku. Posledic vojaške pustoševine še nihče ni poskušal analizirati, nekaj pa se dogaja, sicer ne bi bili priče dokaj nenavadnim potezom v prizadetih državah.

Američani so izvedli anke-to, v kateri je celo 80% vprašanih odgovorilo, da so proti nagli ameriški vojaški akciji proti Iraku. Poleg tega so ankete pokazale, da se v primerjavi z nekaterimi dogodki v preteklosti – ko sta se v Camp Davidu sprta predsednik Sadat in izraelski premier Begin pogovarjala o rešitvi krize, se je tedanji ameriški predsednik Carter prevažal okoli njiju s kolesom in se vsake toliko časa ustavil – stališče ameriške javnosti do »predsednikovanja« močno spreminja. Očitajo namreč – predsedniku Bushu, da je dokaj nenavadno, če ob izbruhu tako hude krize kot je sedanja v Perzijskem zalivu, predsednik mirno nadaljuje igro golfa vmes pa kdaj seže po prenosnem radiu in daje ukaze...

Evropa poskuša zavarovati svoje interese na Bližnjem vzhodu, ne le zaradi potrebne nafte, temveč tudi zaradi prihodnjega gospodarskega in političnega sodelovanja z arabskimi državami. V Parizu se je sestalo devet članov Zahodnoevropske unije in se dogovorilo o široki koordinaciji svojih akcij ob Perzijskem zalivu. Predvsem so zahtevali od Varnostnega sveta ZN dodatne ukrepe, s katerimi bi zagotovili učinkovitost embarga nasproti Iraku.

Zbrali so se zunanji in obrambni ministri te grupacije, znane po kratiki WEU, torej vsi člani Evropske skupnosti razen Danske, Grčije in Irske. Gostiteljica Francija je

povabila na sestanek opazovalce iz teh treh držav in Turčije, k sodelovanju torej, da bi države demonstrirale svojo enotnost tudi na področju obrambe in varnosti, kajti dogodki so opozorili na dokajšnjo neenotnost, ko je bilo treba podpreti sklepe Varnostnega sveta.

Skupno sporočilo obeta široko kordinacijo akcij teh držav pri nadaljnjem razvoju krize. Nanaša se na vse akcije

bitne bitke odvisen od ukaza vsake države posebej. Zelo enotni pa so pri obsojanju takšnih iraških ukrepov kot je omejevanje gibanja tujih državljanov v Iraku in Kuwaitu ter obsojanju »nečloveškega ravnanja« iraških oblasti z nekaterimi med njimi.

Prav na to struno pa Irak zelo rad udarja. Američanom in Varnostnemu svetu očita dvojno merilo: Irak se mora umakniti iz Kuwaita in spre-

»Predsednik v celoti obvlada položaj«: George Bush na golf igrišču v Kennebunkportu

v Zalivu, s katerimi bi bilo mogoče izvesti vse dosedanje in omogočiti uresničitev tudi vseh nadaljnjih ukrepov ZN ter medsebojno kritje lastnih oboroženih sil. Posebne grupe strokovnjakov so prevzele skrb za stike s poveljstvi drugih vojaških enot, ki prihajajo na Bližnji vzhod, še posebno pa s poveljstvom ameriškega ekspedicijskega korpusa.

Opozarjajo, da je bila zahodna Evropa do zdaj precej zadržana glede vojaškega posredovanja na Bližnjem vzhodu. Tudi po pariškem posvetovanju ni enotnega poveljstva, temveč je poseg v more-

meniti svojo politiko do sosedov in ostalega dela sveta. Izrael pa se lahko smeje v brk vsem resolucijam svetovne organizacije, ki zahtevajo njegov umik z zasedenega arabskega ozemlja. Nato pa še dodaten zastraševalni ukrep: Vsi Iračani, ki bodo skrivali tujce pred transportiranjem v bližino vojaških objektov in rafinerij, bodo obeseni. Vzporedno s tem pa je Irak že tudi izpusil nekaj ameriških državljanov. Mor-da je to že popuščanje, dokaz slabosti ali pa opozorilo, da delujejo še nekateri elementi v »zalivski krizi«, ki so bili dozdaj bolj v ozadju.

Kuwaitčani v tujini (pred iraškim veleposlaništvom v Londonu) protestirajo zoper Saddama Husseina, doma pa ni čutiti, da bi imeli sosedje kakšno posebno željo za izkazovanje pomoči.

Rusko prodiranje v Azijo

Od cesarstva do imperija in nazaj

V začetku 12. stoletja je menih Nestor iz Kijeva začel pisati kroniko o Rusiji, »pripoved o preteklih letih« in dejal: »Naša domovina je velika in bogata, reda pa v njej ni«. Pri pisanju te »najstarejše kronike« se je menih Nestor opiral na ustno izročilo in dokumente, ki jih je zbral iz najrazličnejših virov. Opisoval je ljudi, ki so živeli med Vislo in Dnjeprom, domnevno pradomovino Slovanov, kmetov in živinorejcev. Vzdrževanje reda je bila menda slaba stran teh slovanskih plemen. V Nestorjevi kroniki je podatek, ob katerega se ruski rodoljubi spodtikajo še danes: »Ker vzhodni slovani sami niso bili sposobni organizirati vladanja, so poklicali v državo normanske trgovce in vojske Varjage, da bi jim organizirali državo.«

Bolj verjetna je razlaga, da so Normani med iskanjem trgovske poti od Švedske in Gotlanda proti vzhodu in jugu evropske celine nepoklicani vdrl v kraje, ki so jih naseljevali Balti, Finci in Vzhodni Slovani. To trgovsko pot omenja tudi Nestorjeva kronika kot »Pot od Varjagov do Grekov«. To je bila cestna in rečna povezava od Finskega zaliva do Ladoškega jezera, preko Novgoroda do Ilmenskega jezera, od tam pa do Dnjepra in mimo Kijeva čez južne stepe do Črnega morja ter do Carigrada ob Bosporju.

Nekaj besede so Varjagi prav gotovo imeli pri nastajanju slovanske države. Iz njihove besede »ruotsi«, kar pomeni veslači, se je razvil pojem »Rus«, ob nezadržnem slaviziranju Normanov, pa je pojem Rus obveljal kot ime za celotno ozemlje. Nastali so, tako pravijo nekateri raziskovalci, Rusi in nato tudi Rusija.

Zemljepisno izhodišče ruske zgodovine je bilo gozdno ozemlje v trikotniku, ki ga oklepajo sedanja mesta Leningrad na severu, Kazan na vzhodu in Kijev na jugu. Leta 822 je uspelo Varjagu Helgi osvojiti vrsto majhnih kneževin ob Dnjepu in jih združiti v kijevsko kneževino. Približno 80 let kasneje je uspelo Svatoslavu, prvemu velikemu knezu s slovanskim imenom, razširiti oblast kneževine na več vzhodnoslovanskih plemen, nad katerimi so prej vladali turški Hazarji in povolški Bolgari. Potem ko so najprej rimski, nato pa grški misijonarji zamen poskušali pokristjaniti slovanska plemena, je knez Vladimir 1., gospodar Varjagov in Slovanov, uvedel leta 988 krščanstvo kot državno vero. Kijevskih podložnikov ni krstil Rim, temveč Carigrad! Zaradi tega je prišla Rusija po velikem cerkvenem razkolu leta 1054 versko in kulturno povsem pod carigrajski, bizantinski

vpliv, kar je imelo za posledico še danes zaznavno izolacijo od preostale Evrope in čisto posebno pot pri uveljavljanju oblasti.

Za vladanja Vladimirjevega sina Jaroslava modrega je kijevska država dosegla v 11. stoletju svoj razcvet. Ko je ta vladar umrl, je šlo s kraljestvom navzdol. Bitke za nasledstvo in gospodarske težave, ki so jih še stopnjevali stepski Nomadi, ki so zapirali pomembno trgovsko pot proti Carigradu, so zapečatili usodo Kijeva kot močne države. To »mater ruskih mest« je leta 1169 osvojil knez Bogoljubski in preselil prestolnico velike kneževine iz Kijeva proti vzhodu, v »državo za gozdovi«. V Vladimir med Oko in Zgornjo Volgo. S tem srednjem centrom moči se je kmalu povežalo že v prejšnjih časih pomembno mesto Novgorod, da se šibki samostojni knezi ne bi sami bojevali proti vedno bolj nadležnim Mongolom in Tatarom.

žel«, vedno bolj širila svoj vpliv in ga tudi utrjevala. Še posebno se je izkazal knez Danijel, najmlajši sin Aleksandra Nevskega, ki je kot gospodar Novgoroda leta 1240 zavrnil napad Svedov, dve leti kasneje pa tudi pripadnikov nemškega viteškega reda. Vladarji v Moskvi so bili v naslednjih desetletjih tako močni, da je konec koncev naslov velikega kneza, ki se je selil iz Kijeva v Vladimir, pripadel Moskvi. Celo poglavar ruske cerkve metropolit Aleksej je preselil svoj sedež v Moskvo. Moč te kneževine je še povečal veliki knez Dimitrij, potem ko je leta 1380 na Donu premagal vojske mongolskega kana, ki so vdrali proti zahodu.

Nekako ob istem času se je razvil močan center oblasti ob Baltiku in ogrožal moč vladarjev v Moskvi. To je bila velika kneževina Litva. Do leta 1380 je Litva dobila kontrolo nad vsemi ruskimi kneževinami, razen nad Novgorodom in Mosk-

Finski maršal Mannerheim, vrhovni poveljnik finskih sil v zimski vojni 1939/40.

Vihar iz stepe je divjal od leta 1223 do 1240 in v več valovih pljusnil čez vzhodno Evropo. Medtem ko so se po letu 1241 Tataři umaknili iz Madžarske in Poljske, je postala Rusija z izjemo Velikega Novgoroda mongolska provinca z notranjo avtonomijo, podrejena evropskemu delu Zlate horde.

V tistem času se je že vse več slišalo o neki sicer majhni kneževini, ki pa je slovela »kot utrdba na Moskvi«. Kneževina Moskva je zaradi spretne politike do azijskih vladarjev, povezane s pravtako spretnim »povezovanjem ruskih de-

vo. Po združitvi s Poljsko šest let kasneje se je Litva odločila zavzeti Novgorod in Moskvo. Podvig ni uspel, menda zaradi trenj znotraj poljsko-litovskega kraljestva. Ogroženi kneževini je prišlo kar prav, ker se je tedaj ruska cerkev izkazala kot važen člen ruske državnosti in ker je v katoliški Litvi videla svojega nasprotnika. Te averzije niso nikoli povsem izginile, njihove posledice je čutiti še v današnjih nacionalnih sporih v SZ. Na območju države Moskve se je uveljavljal ruski narod, medtem ko so se na ozemljih, ki so jih tedaj kontrolirali Litovci in

Poljaki, utrjevali Ukrajinci in Belorusi.

»Povezava ruskih dežel« se je pospešeno razvijala v drugi polovici 15. stoletja pod Ivanom Velikim. Uspešno mu je zaporedoma priključiti k državi Moskvi Novgorod, Jaroslave in Tver. Temu združevanju ruskega severovzhoda je šlo v prid dejstvo, da so se leta 1480 ubranili zadnjega napada Tatarov, s čimer se je vrhovna oblast še utrdila. Od razpadle vojske sovražnikov so preostali le še tatarski kanati Kazan, Astrahan in Krim. Z njimi je imel Ivan Veliki dobre odnose, krimski kanat je celo pridobil za zaveznika v sporu z Litovci.

V tekmovalstvu z bizantinskim cesarjem, ki si je nadel naslov avtokrator, se je Ivan Veliki imenoval za samovladarja vse Rusije. Če je hotel obvladovati to razširajočo se Rusijo, je moral povečati vojsko. Če je hotel to izpeljati, je moral zmanjšati moč visokega plemstva in ustanoviti vojaško plemstvo, ki bo izurilo kmetovalce v vojske. Kmetje so začeli množično bežati pred to nevarnostjo v stepe med Dnjeprom in Uralom, kjer so se povezovali s pobeglimi Tataři v kozaki deželi. Prav kozaki so imeli kasneje zelo pomembno vlogo pri koloniziranju sibirskih neskončnosti.

Ivan Grozni, ki se je dal leta 1547 okronati za cesarja vse Rusije, je razširil osvajalne načrte svojih predhodnikov. Sredi 16. stoletja je Tatarom iztrgal Kazan in Astrahan. S tem je Rusija kontrolirala Volgo od njenega izvira do Kaspijskega morja. Cesar je dobil mostišče na nadaljnje prodiranje proti vzhodu in jugovzhodu. Na zahodu je Ivan Grozni vrgel oči na Vzhodno morje. Poskus ni uspel zaradi odpora Poljakov, Švedov in Dancev, ki so vzeli v zaščito mestno državo Livland.

Po tem neuspehu se je ruski vladar še odločneje usmeril proti vzhodu. Trgovci iz Novgoroda so si že v 11. stoletju drznili pogledati na ozemlje na drugi strani »velike skale« Urala, na Sibirijo. Dejansko so tedaj neznano Sibirijo osvojili šele 500 let kasneje, ko je Ivan Grozni zaupal nalogo trgovski družini Stroganov iz Novgoroda. Ustrezne izkušnje so si Stroganovi nabrali kot trgovci s kozuhovino in soljo, ki so jo kupovali v Sibiriji. Na cesarjev ukaz so leta 1581. sestavili vojsko iz Kozakov in začeli s spopadi s Tataři osvajaški pohod, ki se je končal sedemdesetletij kasneje v Ohotsku z ustanovitvijo prve ruske naselbine na tihomorski obali. Moskva je dobila oblast nad največjim kolonialnim cesarstvom v zgodovini, za kar se mora v bistvu zahvaliti Kozakom, gozdnim lovcem in pustolovcem.

Azijska velesila Rusija se je razvila tudi v evropsko velesilo. Začetnik je bil Peter veliki. Po hudih bojih v prvem četrtletju 18. stoletja mu je uspelo izrinuti Švede z območja Vzhodnega morja in razširiti svoje

cesarstvo na Karelijo, Ingermanland, Estonijo, Livland in Kurlandijo. Slednji dve ozemlji sta danes Letonska. Nadel si je naslov »Vseruski imperator« in prestavil glavno mesto v na močvirjih sezidano, po njem imenovano mesto Sankt Petersburg, Petrograd. Iz te prestolnice se imperij nekaj časa ni več širil. Šele cesarica Katarina 2. — oblast je prevzela leta 1762. — je nadaljevala rusko ekspanzijo.

To se je naprej dogajalo na škodo Poljske in Turčije. Po dveh vojnah z osmanskim cesarstvom je bila Rusija proti koncu 18. stoletja bogatejša za Krim in severno obalo Črnega morja. Odpor zahodnih sil je prekrizal caristične načrte, da bi Rusi zavzeli Carigrad in preuredili bizantinsko cesarstvo pod ruskim vodstvom. Poljska, tedaj politično nesposobna plemiška država z nemočnim kraljem na vrhu ni pritegovala le ruskih pogledov, temveč so si

za rešiteljico Evrope in zahvalevali ustrezno plačilo: Na Dunajskem kongresu se je leta 1815 Poljska vrnila kot kraljestvo na zemljevid, vendar je bila s personalno unijo povezana s carsko Rusijo.

Še bolj odločen kot Aleksander 1., je bil njegov naslednik Nikolaj 1. Svojo vojsko je poslal nad Perzijo in spravi Erivan na Kavkazu ter Nihičevan pod rusko nadoblast. V etapah je bila na vrsti osvojitve Centralne Azije, kjer se je ekspanzija končala pod strminami Pamirja in po trčenju z britanskimi interesi v Afganistanu ter na indijskem podkontinentu. Na Daljnem vzhodu pa je Rusija izkoristila slabost Kitajske in sklenila nenake pogodbe s cesarstvom sredine. Leta 1860 so Rusi na še kitajskem ozemlju postavili pristaniško mesto in ga imenovali Vladivostok. Začelo se je obvladovanje vzhoda.

V Evropi se je ta čas car Nikolaj 1. postavil v vlogo

jinski kmetje in jih naseljevali. Predvsem so odhajali v Centralno Azijo in v Sibirijo. Potem ko je bila v letih 1891 do 1907 zgrajena transsibirska železnica, so se tudi ozemlja na Daljnem vzhodu tesneje povezala z Rusijo. Toda, imperialistični cilji s tem še niso bili doseženi. Veliko je še manjkalo, preden bi bili na carskem dvoru zadovoljni. Potem ko je Rusija ob prelomu stoletja zasedla ne le Port Arthur, temveč tudi Mandžurijo in nato poskušala razširiti svoj vpliv tudi na Korejo, je prišlo leta 1904 do vojne z Japonsko. Caristična vojska je bila premagana na morju in na kopnem.

V evropskem delu cesarstva so ob istem času trpeli neruski narodi zaradi rigorozne politike rusificiranja. Potekala je v znamenju nekakšnega panslavizma, ki pa je slavil samo tisto, kar je bilo narejeno po ruskem vzorcu ali pa mu je bilo podrejeno. Kljub vojaškemu

nomijo. Temu koraku so s svojimi izjavami o samostojni sledile Ukrajina, Letonska in Finska. V začetku septembra je začela Nemčija ofenzivo na Baltik, prebila rusko fronto in zasedla Rigo. Predsednik vlade Kerenski je zaman prosil vlado v Londonu, naj pošlje britanske vojne ladje v Vzhodno morje. Nekaj kasneje, 7. novembra, so prišli na oblast boljševiki pod Leninovim vodstvom.

Med prve dekrete sovjetske vlade sodi 15. novembra 1917 objavljena »Deklaracija o pravicah narodov v Rusiji«. Ta dokument je legaliziral osvobajanje neruskih narodnosti od centralne oblasti in ustanavljanje držav, ki bi se iz tega razvile. Teden dni kasneje je Gruzija razglasila svojo neodvisnost, naslednja je bila 6. decembra Finska, 22. januarja 1918 pa je še Ukrajina razglasila svojo neodvisnost. Čez mesec dni, 24. februarja 1919. se je za isti korak odločila Estonska.

bra istega leta pa tudi Letonska. V državljanski vojni, v katero so se vmešale še nemške in druge tuje vojaške enote, je končno zmagała Rdeča armada. Belorusija je 1. januarja 1919. postala sovjetska republika, 8. aprila pa Ukrajina. Podobni proces je potekal na Kavkazu in v Centralni Aziji. Z nekaterimi izjemami si je sovjetska oblast z vojaško silo podredila imperialistično dediščino carizma: Julija 1918 ustanovljena »Ruska socialistična federativna sovjetska republika« se je 30. decembra 1922. preimenovala v Zvezo socialističnih sovjetskih republik.

Še pod prvim imenom je SZ sklenila leta 1920 mirovne pogodbe z Estonijo, Letonsko, Litvo in Finsko, s katerimi je boljševiška Rusija »prostovoljno in za vse čase« priznala omejenim državam neomejeno suverenost. Ista zagotovila je tedaj dobila Gruzija, vendar je bila čez slabo leto spet priključena h sovjetski Rusiji.

Držav ob Vzhodnem morju se ni nihče dotaknil do leta 1939., do znanega pakta med Hitlerjem in Stalinom. V tajnem protokolu, dodatku k 23. avgusta 1939. V Moskvi podpisanem nemško-sovjetskemu nenapadnemu paktu, je nacistični diktator priznal Stalinu »vplivno območje«, ki je zajelo Finsko, Estonsko in Letonsko, vzhodno Poljsko do Visle in romunsko Besarabijo. Kasneje se je to območje razširilo še na Litvo. Vzporedno s tem so premaknili demarkacijsko črto z Visle na Bug. Sovjetske čete so tedaj začele zasedati vzhodno Poljsko, baltske države pa so morale pristati na sodelovanje, ki mu je avgusta 1940. sledila neprostovoljna priključitev Estonske, Letonske in Litve k SZ. Tudi romunska Besarabija in Severna Bukovina sta postali žrtev Stalinovega ekspanzionizma. Besarabijo so razglasili za Moldavsko sovjetsko republiko. Nasprotno pa se Finska ni podredila sovjetskemu pritisku, temveč je v zimski vojni, ki jo je SZ začela 30. novembra 1939, branila svojo neodvisnost.

Pol stoletja kasneje so se obnovili prizadevanja Estonske, Letonske in Litve za samostojnost. Proces se razpleta tudi v Belorusiji in Ukrajini, na Kavkazu in v centralni Aziji in vodi vsaj v konfederativno ureditev, če se hoče SZ obvarovati pred popolnim razpadom.

Ostala pa bi še velikanska Rusija, vse tja do Vladivostoka.

F. L.

Varovalna cona med sovjetskim ozemljem in zahodno vojaško zvezo so bile vzhodno-evropske socialistične države. Po dobrih 40 letih je sistem razpadel. V Budimpešti so takole obračunali z ustanoviteljem sovjetske države Leninom.

jo želeli tudi Prusi in Avstriji.

Med prvo delitvijo Poljske leta 1772 so ozemlja vzhodno od Dvine in Dnjepa priključili k Rusiji, Galicijo je dobila Avstrija, Prusija pa Zahodno Prusijo in še nekatera ozemlja. Potem ko je Poljska poskušala uvesti nekatere reforme, so se njeni nasprotniki odločili za drugo delitev leta 1793. Prusi so si vzeli Danzig in vso Veliko Poljsko, ruski car pa je dobil Belorusijo in zahodno Ukrajino. Povsem pa je Poljska izginila z zemljevida po tretji delitvi leta 1795.

Car Aleksander 1. je nadaljeval delo svoje stare matere Katarine s tem, da je priključil k Rusiji Gruzijo na Kavkazu. To je leta 1801. Čez osem let je Švedom iztrgal Finsko, tri leta kasneje pa Turkom še Besarabijo. Po »domovinski vojni« za obrambo pred Napoleonom se je imela Rusija

policista. Ruske čete so najprej zadušile vstajo na Poljskem, leta 1849 pa so pomagale Avstrijcem, da so obračunali z revolucionarnim vrenjem na Madžarskem. Vse to je vzpodbudilo carja, da bi dobil pod kontrolo Balkan in še posebej Turčijo. Nenadoma je postalo zelo pereče takojmenovano orientarno vprašanje kar je imelo za posledico, da so se zahodne sile postavile po robu. Toda, po Krimski vojni in po miru, sklenjenem v Parizu, je leta 1856 Rusija dobila protektorat nad podonavskima kneževinama Moldavijo in Vlaško, morala pa je na pritisk zahodnih sil pristati na nevtralizacijo Črnega morja, sicer bi ji zaprli morske ožine.

Cesarski dvor je v prid svojim ekspanzionističnim načrtom zelo pospeševal gradnjo železniških prog v smeri proti jugu in vzhodu. Po železnici so se vozili v nove kraje ruski in ukra-

polomu na Daljnem vzhodu je bila Rusija na večer pred revolucijo leta 1905 imperijalna velesila. Ta sila pa ni bila sposobna, da bi vsaj polovično rešila svoje socialne in notranjepolitične probleme.

S prengaljeno in površno izpeljano mobilizacijo kmalu po atentatu na avstrijskega prestolonaslednika 18. junija 1914. v Sarajevu in zatem vojno napovedjo avstro-ogrskega cesarstva kraljevini Srbiji, je Rusija odločilno vplivala na razširitev 1. svetovne vojne. Čete Nikolaja 2. so se morale po začetnih uspehih umikati, nakar se je Rusija naglo približala gospodarskemu zloumu. Sredi marca 1917. je moral zadnji ruski car odstopiti in prepustiti oblast začasnimi vladam. Njena avtoriteta je bila že na začetku tako majava, da se je nekaj kasneje čutila Estonska dovolj močno, da je že julija 1917 razglasila svojo avto-

Z mirom, sklenjenim 3. marca v Brest-Litovsku, je moral oslavljeni ruski imperij, katerega Rdeča armada pod vodstvom Leva Trockega je tedaj šele nastajala, priznati nadaljnje velike izgube ozemlja. Poleg Bolovrusije, sta oklicala svojo samostojnost še Armenija in Azerbajdžan. Ta čas so se ameriške čete izkrcale v Vladivostoku. K narodom, ki so razglasili samostojnost, sta se pod nemško zaščito priključili 16. februarja 1918 Litva, 18. novem-

Švedska za začetnike

Severnjaki nam bi bili lahko za vzor

Švedska je oddaljena od Slovenije skoraj dva tisoč kilometrov, vendar se jo da zaradi odličnih nemških cest obiskati z osebnim avtomobilom brez težav. Zunanja urejenost in nenavadna mirnost blagodejno vplivata na vsakega popotnika, zato je malo takih, ki se na sever Evrope ne bi ponovno vračali. Veliko stereotipov o Švedski – posebno kar zadeva svobodno ljubezen in pornografijo – iz-

mora pač prevoziti dobrih dvesto kilometrov tudi po Danski, iz Nemčije na Dansko pa vozi lep trajekt, dobro uro, poleg tega pa je treba na trajekt tudi z Danske na Švedsko, torej v vsaki smeri po dvakrat, kupi pa se povratna vozovnica samo enkrat, za 150 DEM za vse skupaj. Tik pred trajektom smo prespali v mestecu Oldenburg, za borih 30 DEM na osebo. Severna Nemčija je

urejena kot Nemčija ali pozneje Švedska. Pravijo, da gre za neke vrste »severni jug«, po drugi strani pa so tudi kivi danski zakoni, ki ščitijo arhitekturo starih hiš in tako je videti, kot bi se pripeljal v 19. stoletje. Vozili smo se ves čas po ravnini, tu in tam se cesta spusti v podvoz pod morsk gladino, sicer pa kaj dosti ni videti ob cesti.

Skrb za priseljence pojenjuje

Ko smo se vozili od Helsinborga, trajektnega пристanišča na Švedskem, do glavnega mesta, do Stockholma, nas je najbolj presenetilo, ko smo videli toliko majhnih hišic, rdeče pobarvanih, z rumenimi ali belimi stebri, vse pa tako rekoč miniaturno, skoraj neznatno. Pozneje so nam povedali, da Šved ne zna razsipavati, da ga je narava naučila živeti skromno, posebno podeželje pa se tega še vedno drži. Hiše na podeželju so vse v večini lesene, deske so pobarvane z znamenito švedsko zemeljsko rdečo barvo, obdelan imajo vsak koš-

jo v svojih novih domovih, Švedska pa jim tudi ne daje več posebne podpore.

V Sädertälju, nedaleč od Stockholma, smo imeli v veliki knjižnici Slovenski kulturni dan, kjer je pel tudi slovenski pevski zbor iz Stockholma, Slovenke so napekle nekaj dobrot, predstavili pa smo tudi nekaj novih slovenskih knjig. Vse skupaj pa je vendarle bolj izvenelo kot predstavitev neke daljne, morda celo eksotične deželice pod Alpami, kjer imajo radensko, Križaja, radi pojejo in nekateri pišejo celo knjige.

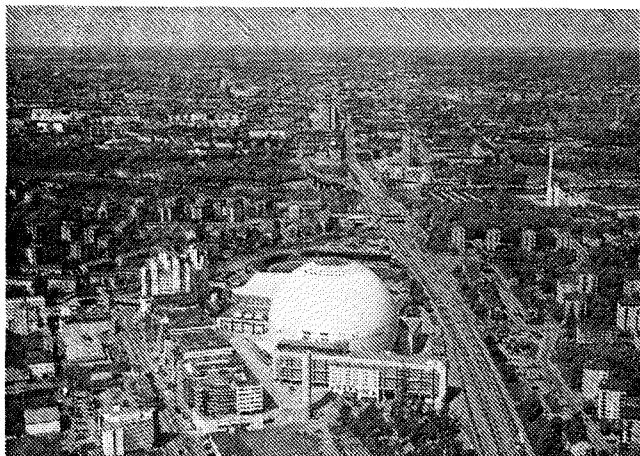
Sicer pa Slovence na Švedskem močno povezuje vera, ki jo skoraj dobesedno predstavlja edini stalni slovenski župnik na Švedskem Jože Drošč, ki ima vsako nedeljo mašo v drugem kraju, tudi po petsto, šeststo kilometrov narazen, na binkošti pa je v Vadsteni vseslovensko krščansko srečanje, ki je tudi letos odlično uspelo.

Stockholm s kopnega in vode

Glavno mesto Švedske smo si ogledovali pet dni, pa smo komaj videli najpomembnejše zanimivosti. Veliko pa smo prebili tudi pri naših ljudeh, tako da smo zvedeli tudi marsikaj takega, kar uradne agencije ne morejo povedati. Palač, dvorcev, rezidenc,

drugo, kar je nekoč stalo na Švedskem, v teh starinskih hišah (na primer iz 18. stol. iz 19. stol.) pa sedijo ljudje in delajo tisto, kar je bilo značilno za tisto obdobje. Tako si popotnik na hitro lahko ustvari vtis o življenju nekdanj. Ker je ta muzej na prostem v glavnem mestu, imajo v muzeju tudi živalski vrt in

Država je občane močno obdavčila, tako da gre vse preko uradov, predvsem pa davčnega, hkrati pa je postala njihova prava velika mati. Z drugimi besedami se temu reče, da že prav pretirava, kajti vsakdo, ki je vsaj nekaj let delal, dobi kakšno podporo, pomoč, denarno nadomestilo, prav vsak državljan pa

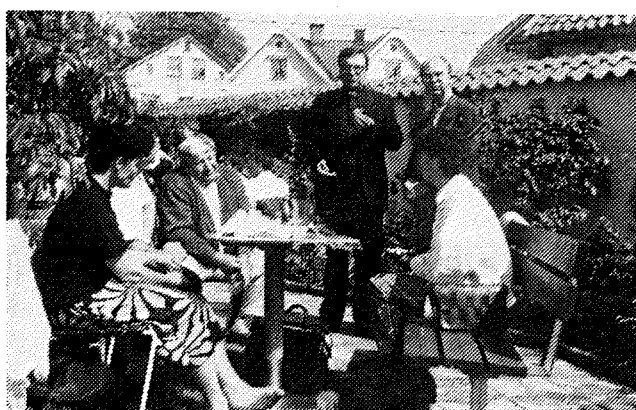

Kdor v Stockholmu ni videl Globusa, ni videl nič

ginja, kaže pa tudi, da popuša nekdanjo tako razvpito švedsko blaginjo. Naši ljudje so se na Švedskem dobro vključili v njihovo družbo, priznajo pa, da bi enakovredno uspeli tudi doma. Švedska veliko da na svojo preteklost, zato ima čudovito urejene muzeje, vladne palače, med vsemi pa v Stockholmu prednjači muzej na prostem, kjer si v enem dnevu lahko ogledate v naravnem okolju nekdanjo švedsko arhitekturo in vse drugo. Za naše razmere pa Švedi glede urejenosti in reda že kar malce pretiravajo. Pa tudi skrb za starejšega človeka je včasih že pretirana in bo prav to verjetno spodneslo zdajšnja vlada.

neprimerno cenejša kot južna – čeprav nekateri menijo, da je najcenejša v Münchnu, kar pa ne drži – zato so tudi turistične storitve poceni. Tudi na zunaj je severni del Nemčije nenavadno podoben Danski in Švedski, to pa hkrati – v nasprotju s splošnim mnenjem – pomeni, da so hiše majhne in skromne, da so mesteca lična, a brez nepotrebnega razkošja, da so ljudje prijazni, vendar sila delavni in varčni.

To smo sicer lahko primerjali šele pozneje, a vendar smo bili že prvega dne dobesedno šokirani. Dan na severu Evrope je pač precej daljši, povsod je bilo ob desetih zvečer še svetlo, na ulicah pa

Na verskem srečanju je bil prisoten tudi stockholmski pomožni škof

ček zemlje, povojno hitro industrializacijo so dosegli predvsem s pomočjo tuje delovne sile.

Slovenci na Švedskem so nam pozneje povedali, da so v letih 1965–1975 bili v naših časopisih kar naprej objavljene vabljivi razpisi delovnih mest na Švedskem, ki so obetali veliko. Tedaj so priseljenec poleg visokih plač nudili tudi prijetno stanovanje in druge ugodnosti, tako da se je le malokdo vrnil v svojo domovino, ko je enkrat od blizu okusil slajši kruh.

Zdaj pa se je močno obrnilo. Večina Slovencev – in seveda tudi drugih Jugoslovancev – se je asimilirala, veliko je mešanih zakonov, nekaj se jih je vrnilo po upokojitvi domov, drugih prednosti pa priseljenci nimajo več. Tako priseljenki klubi počasi propadajo, Slovenci vse bolj ostaja-

muzejev in vsega drugega je toliko, da se tujcu začne počasi mešati v glavi. Vseposod pa je lepo urejeno, povsod imajo vodiče vsaj v štirih mednarodnih jezikih, povsod ponujajo tudi prospekte. Kiča na veliko začudenje ni nikjer.

Najbolj preseneča red, ki je uveden v glavnem mestu in ob njem. Zadnja glavna velika atrakcija Stockholma je Globus, velika dvorana za deset tisoč ljudi, ob njem pa je še nov nakupovalni center in vrsto drugih objektov. Kupiti se ne splača prav nič, ker je vse najmanj enkrat dražje kot pri nas, oziroma trikrat glede na Nemčijo. Videti pa je veliko.

Tako smo si ves dan ogledovali skansen, muzej na prostem, kjer so v naravni velikosti postavljene hiše in vse

S Slovenskega kulturnega dne v Sädertälju

V Skansenu so večkrat prisrčne folklorne prireditve

igrišče oz. luna park, v živalskem vrtu pa celo domače živali, s kravo in telicem vred. Toliko, da bo stockholmski otrok vsaj vedel, od kod prihaja mleko...

Zanimivo je tudi, da je celo v velikem parku pred kraljevo palačo dovoljeno šotorenje, toda samo v stiski in samo za eno noč. Nasploh je na Švedskem dovoljeno prav vse, kar ni v nasprotju z naravo, zato ni prepovedana nikakršna svobodna ljubezen, lahko se tiska prav vse, kar človeku pade v glavo itn. Naši ljudje so povedali, da so zakonska razmerja med moškimi in ženskami res postavljena na glavo – ženska dokaj malo velja, če ne da na čevljev vsaj nekaj moških v življenju in gre živeti z drugim – pornografija in podobno blago pa je že zdavnaj izgubilo svoj čar, tega tako rekoč ni več, oziroma so se tako in tako bolj s tem ukvarjali v Danskem, Švedi so presenečali predvsem s svobodnim odnosom do ljubezenskega življenja.

Stockholm smo si ogledali tudi z morske strani, z jahte, s katero nas je vozil naokrog najbogatejši Slovenec v Stockholmu, Ivo Svegl, ki ima poleg odlične restavracije še tri avtomobile, dve hiši, jahto v vrednosti dveh novih hiš, »nekaj malega« pa ima še v delnicah drugod...

Povedal pa nam je tudi, da je ves zaliv okoli glavnega mesta do podrobnosti raziskan tudi s sovjetskimi podmornicami, katerih je nekdanj kar mrgolelo ob dnu. Nekaj so jih odkrili, nekaj pa namenoma spregledali, da ne bi bilo sporov še več.

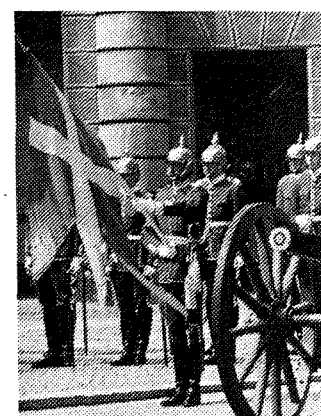
Pretirana socialna varnost

Švedi in seveda tudi naši ljudje zaslužijo približno toliko kot Nemci. Ker pa je skoraj vse najmanj še enkrat dražje, je že na zunaj videti, da razvpita švedska blaginja močno popuša. Nikjer drugod še nismo videli toliko vitkih in relativno skromno napravljenih ljudi. Švedi dajo zelo malo na hrano – jedo predvsem zelenjavo in sadje, mesa pa zelo malo – hkrati pa vsak kos obleke dvakrat ali celo trikrat predelajo, tako škoda se jim zdi zavreči dobro blago. To ni povezano samo z popuščanjem blaginje, ampak gre za skromen način življenja, ki se začel v majhni hišici, v povezavi z naravo, z velikim redom in disciplino. Mi v Sloveniji živimo v primerjavi s Švedi prav grozljivo razsipniško!

dobi starostno pokojnino, ne glede na to, če je sploh kaj delal. Ta pa znaša tisoč nemških mark. To je kar veliko.

Švedi pravijo, da bo prav to vlado spodneslo, kažejo pa se tudi že posledice v družini. Prvo se kaže namreč v velikem izigravanju zakonov, saj državni denar dobivajo taki ljudje, ki niso bolni, ki so pribežali na Švedsko, ki niso potrebni nobene pomoči. Tako se zaradi njih davki večajo, tistih, ki ne delajo, pa je vse več, kajti podpore so v višini polovice plač. Kar pa zadeva družino, je tudi v nevarnosti in sicer zaradi presvobodne ljubezni in tudi zaradi prevelike skrbi države. Mladinec ali mladinka zlahka pride do kakšne večje štipendije ali drugačne podpore, komaj polnoleten se zato takoj odcepi od družine, družinske vezi popustijo na hitro, prevelikokrat pa se to izteče v kriminal, v jemanje mamil, v alkoholizem...

Ena od večjih značilnosti Švedske je tudi ta, da so ljudje začeli v zadnjih letih veliko potovati. Nekdanj se sploh niso imeli za Evropejce, zdaj

Švedska tradicija

pa hočejo od blizu okusiti pravo evropsko življenje. Zato so v svojih pogledih vse širši in tudi doslednejši. Res pa je tudi, da glede reda že močno pretiravajo, saj imajo pred stolpnici označen vsak svoj parkirni prostor, vse stolpnice se zaprejo ob devetih zvečer in je možno vanje vstopiti samo s svojim ključem, ne smeš parkirati avto pred stolpnico več kot deset minut, če nimaš svojega prostora, kazni na cesti so od dvesto nemških mark naprej... torej svoboda z močnimi omejitvami.

Drugače pa je Švedska tako čista in mirna dežela, kulturna in vsestransko bogata z naslonitvijo na preteklost, da nam bi bila lahko tudi po tej plati za vzor. Predvsem pa po resnem pristopu k delu...

Ivan Sivec

Najbogatejši Slovenec je poročen s Švedinjo

Proti severnim Benetkam

Naš cilj je bil najprej Stockholm. Bili smo štirje v golfu, s kar precej prtljage, a se nam je zdelo, da smo kar skočili do Švedske, tako dobre ceste so pač po Nemčiji. Na pot do severnih Benetk, kot tudi imenujejo Stockholm, ker leži ob morju, tako rekoč na vodi, je treba sicer prevoziti 2200 km, to pa pomeni, da je to skoraj nemogoče opraviti v enem dnevu. Nekateri naši izseljenci oz. zdenci pri tem močno pretiravajo, za tistega pa, ki bi hotel od potovanja imeti kaj več, je priporočljivo, da prespi na severu Nemčije.

Mi smo to storili tik pred odhodom na trajekt za Dansko. Kdor hoče na Švedsko,

skoraj nobenega človeka. Podobno se je zgodilo pozneje po manjših mestih Švedske. Vprašali smo, kje so ljudje, pa so nam povedali, da so odšli počivat, kajti vse moči je treba dati naslednjega dne – za delo! Le malokdo bi šel pri nas sredi belega dne spat zaradi dela...

Trajekt je tako velik, da gre v trup kar cel vlak, seveda pa tudi nekaj sto avtomobilov, zato ni treba nikoli čakati dlje kot nekaj minut, posebno izven konice glavne turistične sezone ne. Na trajektu imajo odlično restavracijo, z nižjimi cenami kot na kopnem, poleg tega pa še kup trgovin in trgovin, banko, frizerijo... tako rekoč vse. Tista dobra urica do Danske mine kot hip.

Danska je začuda manj

Politkomisar Sime zbira in komentira

Afera Mlinar

Devetnajstega maja ponoči so neznanci napadli in lažje ranili sredi Benkovca 23-letnega študenta domačina Miroslava Mlinarja. Sama po sebi precej nepomembna zadeva pa je dobila neverjetno široko odmevnost predvsem zategadelj, ker je ranjeni predsednik mestnega odbora Srbske demokratske stranke.

Sredstva javnega obveščanja dežel, kjer je zmagala »protibirokratska revolucija« so iz Mlinarja naredila »srbskega mučenika« in seveda žrtev »ustaškega terorja«. Akademik Srbske akademije znanosti in umetnosti dr. Jovan Rašković, šef Srbske demokratske stranke, je hitro »zamrznil« vse odnose s hrvaškim saborom in vsemi hrvaškimi strankami, vladajočo Tudjmanovo HDZ pa kar povezal z »atentatom« za Mlinarja.

Akademik SANU, sicer neuropsihiater šibeniške bolnice, dr. Jovan Rašković – v njegovi vili v Primoštenu so sestavljali prosluli memorandum SANU – je še izjavil: »Srbski narod se ne bo odrekel Mlinarja, ker je on srbska žrtev nesramne politike, ki se zdaj izvaja na Hrvaškem.«

»Atentat« so spolitizirali do prav neverjetnih razsežnosti, prikazali so ga celo kot »zloben poskus klanja Srbov na Hrvaškem.« Vplivni član Raškovićeve SDS dr. Dušan Zelenbaba, novoizvoljeni poslanec v saboru, je takrat izjavil, da »še ne ve, ali bo šel najprej v sabor ali v hosto« in to še podkrepil z izjavo, da če bo prišlo »do obešanja pušk na rame, je treba vedeti, da jih Srbi nosijo bolje, lepše in dlje od drugih!«

Zaradi »atentata« v Benkovcu se poslanci SDS demonstrativno niso udeležili prvega zasedanja novoizvoljenega sabora.

Novi hrvaški notranji minister Josip Boljkovec pa je 8. junija razpisal nagrado 50.000 dinarjev (okoli 7000 DEM) za vsako koristno informacijo, ki naj bi odkrila »atentatorje« ... Razpis nagrade je prvi tak primer v povojni zgodovini ne samo hrvaške, tem-

več vse jugoslovanske policije in kriminalistike.

Afera z Mlinarjem pa je legla celo na znani puljski filmski festival. Tako režiser Goran Paskaljević v znak protesta ni poslal v Pulj svojega filma »Čas čudežev«. Iz istega razloga ni sodeloval v puljski žiriji pisatelj in režiser Dušan Kovačević.

Vse pa je zasenčil znani vojni zločinec iz Like četniški vojvoda pop Momčilo Đujić, ki živi v ZDA. Ta je poslal Mlinarju v dar pisalni stroj (s cirilskimi črkami, kot se spodobi) in v spremnem pismu zapisal (navajam v izvirniku, op. Sime): »Dragi naš brate Miroslove, oduševljen sam tvojim hrabrim držanjem. Bog je hteo da ne podlegneš ustaškim kamama. Biti i opstatu Srbin u ovim prilikama, to je zakon novog srbstva!«

Mimogrede: tudi slovenski vojni zločinec Vinko Levstik vpleta v pojasnjevanje svojih dejanj – Vsemogočnega! (Sobotna priloga Dela 11. avgusta). Gre pač za sorodni duši ...

Darilo četniškega klavc-popa so Mlinarju izročili zelo slavnostno ob posvečenju pravoslavne cerkve sv. Jovana v Strmici pri Kninu. Ob burnem ploskanju je darilo izročil zgodovinar Veljko Mišin-Đurić, ki se je za to priloženost nalašč pripeljal iz daljnega Belegrada ...

Toda zadnje čase ne govorijo in pišejo več toliko o Mlinarju kot »žrtvi ustaškega noža«. Za to je poskrbel sara-jevski tednik AS, po katerem je resnica o »političnem atentatu« na Mlinarja precej drugačna. AS namreč trdi – tega doslej še ni preklical –, da se je Miroslov Mlinar odločil za študij na beograjski akademiji za gledališče in film. Zaradi njegovih političnih zaslug so mu bojda obljubili, da bo izjemoma sprejet celo brez sprejemnega izpita. Nesreča pa nikoli ne počiva. Zaradi študija v Belemgradu je kanil odločiti že napovedano poroko z nosečo zaročenko. To pa ni bilo niti najmanj všeč bratoma zaročenke, ki sta ga pričakala v temni noči in po starem, še močno zakoreninjenem običaju primerno »obde-

lala«, ker je oskrnil čast njune sestre.

Noseča zaročenka »novokomponiranega srbskega narodnega mučenca«, ki ga je sam Vsemogočni obvaroval »ustaškega bodeža«, in njena, večstoletno tradicijo spoštuječa brata, so čistokrvni Srbi!

Kasneje pa nisem zasledil, za kaj se je odločil Mlinar; ali za študij v Belemgradu, ali pa za poroko z zaročenko, ki ima tako vročokrvna brata.

Ce želi mirno živeti v Benkovcu med sila občutljivimi Dinarci, ki jih že najmanjša žalitev neznansko razdraži in svoja čustva takoj spremenijo v dejanja, se bo brez obotavljanja poročil ...

V Belemgradu si zadovoljno manejo roke, ker je afera Mlinar samo še prilila olja na vse večji ogenj hrvaško-srbskih nasprotij. Da ta ogenj ne bi ugasnil, imajo v Belemgradu pripravljene že nove kante olja ...

Hrvaško plemstvo

Hrvaški Sabor je za novega ministra za turizem soglasno izvolil predstavnika hrvaškega plemstva Janka barona Vranyczanija – Dobranovića. Ta je dolga leta živel v Italiji, Belgiji, ZR Nemčiji, Franciji in Luksemburgu in se šele pred kratkim vrnil na Hrvaško. Iz razumljivih razlogov ne govori prav tekoče hrvaško, kar ga pa pri ministrovanju ne bo prav motilo. Njegova naloga je, da v tujini poživši zanimanje za hrvaški turizem, pri čemer mu bo še kako prav prišlo znanje tujih jezikov.

Predstavniki hrvaškega plemstva, večina njih se je rodila v tujini, so se aprila zbrali v Bruslju in poslali zagrebškemu Vjesniku poslanico (ki jo je tudi objavil), v kateri nudijo svoje usluge Hrvaški.

Spomenico so podpisali: »Nikola baron Adamović Čepinski, Petar grof Drašković Trakoščanski, Karlo grof Drašković Trakoščanski in Velikobukovečki, Jakob grof Eltz Vukovarski, Pavao grof Erdödy Moslavinski, Matija grof Khuen-Belasi Nuštarski, Franjo plemeniti Kukuljević Sakcinski, Ivan plemeniti Kukuljević Sakcinski, Ferdinand

grof Oršić Slavetički, Geza grof Pejačević Virovitički, Ladislav grof Pejačević Virovitički in Našički in Janko baron Vranyczany-Dobrinović.

Desničarski krogi na Hrvaškem, ki hočejo čimprej v Evropo, vendar s pogledom obrnjenim nazaj, so poslanico toplo, da ne zapišem, navdušeno sprejeli. Rezultat je znan: Tudmanova vladajoča HDZ je predstavnika hrvaškega plemstva takoj postavila za ministra.

Eden največjih umov vojne sodobne Hrvaške pokojni Miroslav Krleža ni imel prav nič lepega mnenja o hrvaškem plemstvu in njegovi vlogi v hrvaški zgodovini, o čemer pričajo njegova številna dela. To je še zlasti pokazal v znanih Baladah Petrice Kerempuha (izšle v Sloveniji 1936!), medtem ko je hrvaško meščansko plemstvo, kot ga je označil, plastično orisal v svoji pomembni dramski trilogiji (gospoda Glembajevi, V agoniji, Leda).

Ce bi Krleža še živel, bi verjetno napisal še novo, sodobno dramo iz življenja »vrnjenih« hrvaških plemčev v Tudmanovi Hrvaški ...

Pa še tole: jeseni bodo v Zagrebu na Trgu republike spet postavili spomenik bana Jelačića, glavni zagrebški trg pa bo spet postal »Jelačić plac«, v veliko veselje zagrebških purgarjev, ki so v avstro-ogorskem Zagrebu bili »agrarmerji« ...

Enakopravnost

Med vodilnimi delavci Skupščine SFRJ jih je 14 iz Srbije, deset iz Bosne in Hercegovine, pet iz Makedonije, po štirje iz Črne gore in Vojvodine, trije iz Slovenije in po dva iz Hrvaške in Kosova.

Po narodnosti je 25 Srbov, Črnogorcev je šest, Makedoncev pet, trije so Slovenci, en Hrvat, dva sta Slovaka, dva pa Jugoslovana.

To je odgovor na vprašanje zveznega delegata o nacionalnem sestavu vodilnih delavcev Zvezne skupščine.

»Veliki transport« dolarjev

Filmska hiša Neoplanta iz Novega Sada ni nikoli, kot je bilo napisano v pogodbi, v ZDA poslala kopije filma Veliki transport. Ameriška firma Sherwood je zato že leta 1982 sprožila kazenski postopek. Neoplanta bi morala plačati tri milijone dolarjev, višje prizivno sodišče pa je kazen potrdilo čez tri leta. V teh treh letih pa ni nihče od Neoplante prišel v ZDA, da bi branil interes Neoplante in jugoslovanske poslovnosti, kajti izkazalo se je, da je bila »porok« Novosadska banka!

Ko so v New Yorku vojvodinski banki blokirali preko osem milijonov dolarjev, so sledila pogosta potovanja v Ameriko, sredi lanskega leta pa je Novosadska banka končno le plačala 3,2 milijona dolarjev. Vest o tem plačilu pa je v javnost prišla šele pred kratkim ...

Pol milijona nezadovoljnih Lal

Pronicljivo oceno stanja v bogati Vojvodini po prosluli »jogutrovi revoluciji«, s kate-

ro je bila ta dotlej avtonomna pokrajina dejansko priključena k Veliki Srbiji, je podal Nenad Čanak, predsednik Lige socialdemokratov Vojvodine:

»Avtonomije Vojvodine je bilo konec s prevratom leta 1988. Bistvo prevrata sta bili okupacija in razdiranje Jugoslavije oziroma njena srbizacija. Začela se je srbizacija vsega v državi. Morali smo se organizirati in prekiniti to prizadevanje vsaj z našim nestrinjanjem, nestrinjanjem z režimom v Srbiji, ko se ohranja s silo in temelji na sovražnikih. Sovražnike potrebuje za odračanje svojih problemov, pa tudi kot alibi za vzpostavljanje policijske države ...

Pogosto nam vsiljujejo jezikovno past – »Srbija misli«, »Srbija hoče« ... Kaj je Srbija? Če jo poistovetimo s sedanjim režimom, je to totalitarna država, ki na vsem svojem področju vlada z grobo represijo ... Neprestano je treba

braniti srbski narod in zaradi te obrambe prav srbski narod postaja čedalje bolj osovražen ... tako kot še ni bil nikoli ...

Prevrat v Vojvodini naj bi zagotovil denar Srbiji. Z integracijo velikih sistemov je bil denar iz vojvodinskih bank samo premeščen v Beograd. Manj ga bo tudi v proračunu, tako da bo Vojvodina ostala brez marsičesa. To bo povzročalo nezadovoljstvo.

Po prevratu je bilo v Vojvodini odstavljenih 20 tisoč ljudi. Pomnožite to s povprečnim številom družinskih članov in dobili boste 100.000 ljudi. Dodajte še prijatelje, sorodnike in druge, ki se ne strinjajo s tem, in število nezadovoljencev se bo povzpelo na 500.000!«

Tridesetletni Nenad Čanak je strokovnjak za računalništvo.

Vaš Sime

Pometamo pred svojim pragom

Vsi naši Petri Klepci

Bog vedi, kaj bi Slovenci odgovorili, če bi jih spraševali javnega mnenja po telefonu pobarali, kaj vse bi uspelo v sto dneh Petru Klepcu? Morda bi silak v obrambi »očetnjave« spravil mali narod ob vso senco. Morda bi mu kdo resno poočital, da je krivično ruval drevesa v njegovem gozdu, še vedno misleč da so splošno narodno bogastvo. Na srečo telefoni niso peli zavoljo praviljnih vprašanj. Peterle in njegovi vladni možje so svojo stotico odsteli.

V anketah jo je nova vlada odnesla srednje dobro. Toliko doktorjev profesorjev je v njej, da jim ne bo težko razmejiti anket od časopisnih zatrevanj o prizanesljivosti, bolj vprašljivih uspeh, razumevanju, da je sto dni pač zgolj sto dni. Delov Stik se je dokopal do spoznanja, da več kot 35 odstotkov vprašanih trdi, da je vlada storila vse, kar je bilo možno, dobrih 44 pa, da manj, kot je bilo možno. Za več kot 15 odstotkov anketirancev je vlada popolnoma zatajila. Mari-borski SPEM je anketirance postavil v profesorsko kožo: negativno oceno je dobila skoraj od 43 odstotkov vprašanih, z zadostno do dobro oceno se je izmazala pri 37 odstotkih vprašanih, zelo dobro in odlično pa si je prislužila pri 11,6 odstotka vprašanih. Sicer pa, kakaj bi ne zapisali, da si je maja poslavljajoča se Šinigojeva vlada, s katero smo preživljali več kot dvajsetkrat po sto dni, prislužila 57 odstotkov zadovoljivih ocen in 21 odstotkov dobrih ...

Dve razlagi sta možni. Postali smo bolj kritični, s tem pa tudi neprizanesljivi, saj je Peterletova vlada resnici na ljubo vsaj v gospodarstvu, kjer ji raziskave pišejo najbolj črne ocene, podedovala, kar pač je. Toda, naj bo sto dni še tako kratek čas, ni nas prepričala, da je obrnila novi list. Še zmeraj nas razbremenjuje, vse počez gasi, le da tisti ministri, ki imajo v rokah industrijski meter (Rejc, Osterc, Tomšić) še kar gladijo, Mencinger in financer Kranjec pa glasno obetata kvečjemu slabše čase, česar ne maramo slišati.

Druga možna razlaga je, da je vlada veliko obetala. Pravzaprav ne vlada sama, vladajoče stranke v njej prej. In ker se jim je nekajkrat zalomilo, nekaterim pa se še kar zama zama po istem, so po sto dneh volilci razočarani, pa naj sodijo še tako prizanesljivo.

Kaj bi bilo, če bi kdaj v anketah ljudi povprašali po tistem, s čimer resnično merijo svoje zadovoljstvo z vlado in oblastjo – kako živijo, kje jih najbolj tišči, koliko lahko kupijo za plačo, kako varni so pod novo oblastjo in koliko jih skrbi za prihodnost svojih otrok?

Samoljubna razlaga v sedanjih anketah zbranih mnenj, ne bi bila pametna. Tisto, kar si ljudi vprašal, si zvedel, ostalo si mislijo. In ni jih malo, ki se čudijo, kakšen uspeh neki je to, če bodo svoje otroke poslali služiti vojsko v peto armadno območje, kjer vre. Če morajo po novem odšteti z napotnico v roki za obisk maserja v zdravilišču več, kot če pridejo na masažo sami in si jo tudi sami plačajo. Če so, ko odprejo lastno denarnico gospe in gospodje, pa še popust dobijo, ko plačajo prispevke pa ostanejo še kar številke, ki jih nekdo, odvisno od dolžine čakalne dobe, razvršča v ta ali oni mesec.

Z vlado je torej težko biti prizanesljiv. Ker pa anketarji niso nikogar vprašali, kako prizanesljiva in popustljiva je in mora biti do nas vlada, če hoče dobiti šestico, ne vemo druge plati medalje. Morda ji z nami ni lahko, zanima nas to ne kaj preveč. Vlada je vlada, je zmeraj izvrševalec oblasti, oblast pa je prijatelj le dotlej, dokler kdo tako sodi o njej. Načelno je nasprotnik, če so raziskovalci javnega mnenja nehoti ali nevede naročeni za poizvedovanje posrednih odgovorov, nam ne ostaja drugega, kot da pristajamo nanje. Vlada je sto dni odvladala prizanesljivim ocenjevalcem.

Jelka Zupanič

Odgovor na javno vprašanje

Politkomisar Sime postavlja javno vprašanje ministru slovenske vlade za vprašanja borcev in invalidov NOV: ali slovenska vlada razmišlja o ustanovitvi nekakšne veteranske organizacije pripadnikov vojaških formacij, ki so se na strani okupatorjev borili proti borcem NOV in protihitlerjevski koaliciji. Pri tem daje za primerjavo ideje o organiziranju take organizacije v Republiki Hrvatski.

Moj odgovor na to vprašanje je kratek: Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije o tem ni razpravljal in mi tudi ni znano, da bi o tem razmišljali.

Izkoriščam pa to priliko za malo daljši komentar:

Predvsem ni jasno kakaj politikomisar Sime meni, da naj bi o vprašanju ustanovitve veteranske organizacije razmišljala vlada Republike Slovenije. Tudi v Republiki Hrvatski o tem ni razpravljala vlada, ampak zainteresirani občani, ki so ustanovili pripravljalni odbor za ustanovi-

tev Združenja hrvaških vojni veterani, ki mu predseduje narodni heroj Ivan Denac (glej »Delo« z dne 17. 8. 1990, str. 2). Združevanje občanov v društva, združenja in druge oblike interesnih asociacij pa je ena izmed ustavnih svoboščin, ki jo podrobneje opredeljuje zakonodaja. Ali so izpolnjeni pogoji za registracijo posameznega združenja pa odloča občinski upravni organ za splošne in notranje zadeve. Skupaj s komisarjem Simom lahko samo ugibava ali bo tako združenje na Hrvatskem regresirano ali ne (oziroma v Republiki Sloveniji, če bi ga določeni občani hoteli ustanoviti).

Dejstvo, da Demos tesno sodeluje s HDZ, ne gre enačiti z Demosom kot zvezo političnih organizacij (strank), ki imajo večino v Skupščini Republike Slovenije, isto velja za HDZ v Saboru Republike Hrvatske, z vlado, ki je izvršni organ pluralistično sestavljene skupščine.

Znano je tudi, da je v slo-

venski vladi 1/3 ministrov strankarsko neopredeljenih ter da so bili nekateri, med njimi tudi minister za borce in vojaške invalide, vključeni v vlado kot strokovnjaki.

Očitno je torej, da področje, ki je bilo načeto v vprašanju politikomisarja Sime ne spada v pristojnost ministra za borce in vojaške invalide, ki ima po ustavi in 53. členu zakona o državni upravi naloge, da opravlja zadeve, ki se nanašajo na varstvo borcev NOV in vojaških invalidov, varstvo španskih borcev, predvojnih revolucionarjev, borcev za severno mejo in slovenskih vojni dobrovoljcev ter na varstvo civilnih invalidov vojne.

O teh vprašanjih in problemih pa bi se bil minister za borce in vojaške invalide pripravljen pogovarjati tudi z novinarji TV-15, ki ga doslej, v 100 dneh njegovega ministrovanja, še niso utegnili obiskati.

Republiški sekretar Franc Godeša

O pobegih mobiliziranih Slovencev malo vemo

Domoljubje močnejše od smrti

Slovenci, mobilizirani v nemško vojsko so imeli neredko precejšnje težave, če so se odločili za pobeg iz nje. Še nejlajze je bilo tistim, ki so jih – medtem ko so bili na vojaškem dopustu – aktivisti OF zvalili v partizane. V spominih udeležencev NOV, krajevnih kronikah ali regionalnih zbornikih s Štajerske in Gorenjske so omenjeni domala samo taki primeri. Manj znano pa je, da so bili posamezniki, ki so konec leta 1942 na vzhodnem bojišču dezertirali iz nemške vojske in se priključili ruskim partizanom. Tudi ni kdovekako znano, da so se skupine Slovencev, ki so jih Nemci mobilizirali in jih poslali na zahodno bojišče, priključili francoskim partizanom. Zgodba o tem, kako se je skupina Gorenjcev po dezertiranju iz nemške vojske prebijala s francosko-italijanske meje v domovino, kjer se je pridružila slovenskim partizanom, pa je širši javnosti neznana.

Med nemškimi vojaki v vasi Larche, na francosko-italijanski meji, okoli 180 metrov nad morjem, kamor so pripeli iz Francije, iz mesta Gap, po kapitulaciji Italije, septembra leta 1943, je bilo osem Slovencev, sedem Gorenjcev in en Korošec. Že v Gapu je eden od njih skušal vzpostaviti zvezo s francoskimi partizani, po prihodu v Larche, pa je v pogovorih z domačimi – nekaj italijanščine se je pred vojno naučil od Italijanov ob jugoslovansko-italijanski meji pri Ratečah – izvedel, da bo v kratkem lahko prišel v stik z italijanskimi partizani in se domenil za odhod slovenskih fantov k njim.

Med tem pa se je med nemškimi vojaki razširila novica, da bo njihova enota verjetno premeščena, morda celo na rusko bojišče. Zaradi tega so se Slovenci na hitro odločili, da bodo dezertirali, računajoč, da bodo na tamkajšnjem območju naleteli na italijanske partizane. Od osmih samo dva nista hotela pobegniti, eden iz Loma pri Trziču, drugi iz Guštanja (danes Ravne na Koroškem); le-ta je dejal, da ima doma ženo in otroke in da bi jih Nemci pregnali z doma in odpeljali v Nemčijo, če bi on dezertiral.

Vsi vojaki, Nemci in Slovenci, so spali v istem prostoru, v poslopju – verjetno je

bila to vaška šola – zraven cerkve. Tisti večer sta bila na straži dva izmed šestih Slovencev, ki so se bili odločili za pobeg. Ostali štirje so na skrivaj pripravili svoje in tudi njuna nahrbtnika, se izmuznili iz poslopja in skupaj s stražarjema jih je vzela noč.

Preden je nemški poveljnik izvedel, da so izginili, so bili že precej daleč od vasi. Zjutraj so z roba peskokopa, obraslega z drevjem in grmičevjem, zrl na cesto v dolini in na njej zagledali terensko vojaško vozilo, kakršno je imela njihova enota.

Povzpeli so se po strmini in prišli do gorskih jezerc. Vrh gore je pokrival sneg. Bil je november.

Med nadaljnjo potjo – do predmestja Torina je trajala teden dni – so sprva srečevali samo Italijane civiliste. Prvi med njimi je bil pastir. Odpeljal jih je k svojemu gospodarju in ta jim je povedal, da v bližnjih vaseh ni nemških vojakov.

In tako so nadaljevali pot kar po lokalni cesti. Še vedno so bili oblečeni v nemške uniforme, ogrnjeni s šotorskimi krili, na ramenih pa so nosili mavzerice. V dežju so prišli v neko vas, v kateri so ljudje ravno stopali na avtobus. Voznika so vprašali, ali pelje proti Torinu in ali se tudi oni lahko odpeljejo, kar jim je

seveda dovolil. Verjetno pa so med seboj spregovorili kako besedo v slovenščini in se je vzniku zazdelo, da niso Nemci. Poleg tega se niso obnašali kot nemški vojaki, tedanji gospodarji v Italiji, ki so jo bili okupirali po kapitulaciji italijanske vojske. Pravi nemški vojaki namreč ne bi vpraševali ali se lahko peljejo, ampak bi to enostavno zahtevali. In tako je voznik potnikom dal razumeti, da so zelo verjetno dezertirali iz nemške vojske. Potniki so jih začeli ogovarjati in jim ponujati cigarete.

Tudi lastnik večje gostilne v vasi na širšem območju Torina, v katero so stopili po končani vožnji z avtobusom in vprašali za posebno gstilniško sobo, je verjetno slišal, da med seboj ne govorijo nemško. Vpraševal jih je to in ono. Nazadnje jim je dejal, da Italijani Nemcev ne marajo, oni pa so mu zaupali, da so Slovenci, da so jih Nemci nasilno mobilizirali, da so pobegnili in se vračajo v svojo domovino – Slovenijo. Ko so zjutraj naslednjega dne gostilničarju hoteli s franki plačati, kar so pojedli in popili ter prenočišče, jim ni računal nič in še francoski denar jim je zamenjal za lire, ker da jim bodo na poti prav prišle. Povrh jim je priskrbel znanca železničarja, s katerim so se zjutraj po ozkotirni železnici z vlakom, s katerim so se vozili delavci na delo, odpeljali do tovarne postaje v Torinu, na kateri je bil v službi ta železničar. Povedal jim je, kateri tovarni vlak bo odpeljal proti Milanu.

Že v Milanu so se začele težave, na nadaljnji poti pa so se stopnjevale.

Na milanski glavni železniški postaji je bilo polno nemških vojakov z vojaškim transportom. Železničarski uradnik, ki so ga vprašali za izhod s postaje, jih je hotel odpelja-

ti na nemško postajno vojaško poveljstvo, zato so se naglo obrnili od njega. Ko so prišli k izhodu, so se v vrvežu znašli pred stražarjem. Tisti med njimi, ki je kar dobro govoril po nemško, je stopil k njemu in mu dejal, da gredo ven za svojim vodnikom, ki da jim je naročil, kam naj pridejo. Zunaj postaje so si odahnil. Doživeli pa so nove trenutke negotovosti in strahu na poti iz mesta, naslednji dan pa na tovarni postaji, preden so se odpeljali z vlakom, natovorjenim z rudo, proti Padovi.

V Vidmu (Udinah) se je skupina razbila. Medtem ko so štirje čakali v vagonu tovarnega vlaka, sta dva skušala izvedeti od železničarjev, ali bo ta vlak odpeljal proti Trbižu (Tarvisiu). Nemški častnik, zadolžen za vojaške transporte, ju je začel zganjati na drug tovarni vlak. Njunu tovariši so iz odprtega vagona to opazovali. Ko so videli, da častnika nočeta poslušati, ampak sta se v gneči naglo začela umikati v drugo smer, so tudi oni štirje zbežali z vlaka. Z železniške postaje so odšli v mesto, misleč, da se bodo morda tam srečali z onima dvema. Vendar ju ni bilo. Šele čez mesec so izvedeli, da sta se srečno prebila v Slovenijo k partizanom. Sami so zvečer odšli proti Čedadu. Sprva so hodili po njivah, razmočenih od dežja, precej stran od glavne ceste, nato pa kar po njej.

Po prihodu v mesto so naleteli na španske jezdece, postavljene čez cesto. »Halt!« Parole!«, je zavpil stražar v nočni tišini. In ker gesla niso vedeli, je spustil rafal, da so jim krogle zažvižgale nad glavami. Vrgli so se na tla. K njim je z naperjeno brzo-strelko prišel nemški vojak, desetar, poveljujoči v stražarnici. Medtem so prostor ob svetili z reflektorjem. Vprašal jih je, iz katere divizije so in

kam so namenjeni. Povedali so ime divizije ter da so zašli in bi se radi vrnili v Videm. Odpeljal jih je v stražarnico, v kateri so bili sami vlasovci. Čez noč so ostali pri njih, zjutraj pa so odšli – seveda ne proti Vidmu, ampak v nasprotno smer, proti vzhodu. Na Livku so spraševali, kje so partizani. Nek domačin jim je povedal, da verjetno v vasi Kamno, na levem bregu Soče.

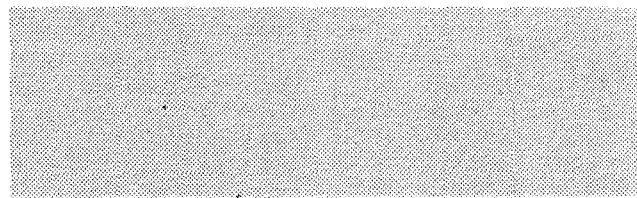
In tu, pri Kamnem, bi se bila njihova dolga pot v domovino kmalu nesrečno končala. Namesto da bi prosili kakega domačina, naj sporoči partizanom, da se jim želijo priključiti, so jo kar mahnili – še vedno v nemških uniformah in oboroženi – čez most v vas. Partizani k sreči niso streljali nanje. V vaški gostilni so dejali, da se želijo pridružiti partizanom. Kmalu je tja prišel partizanski poveljnik Albert Jakopič-Kajtimir. Z velikim zanimanjem je poslušal zgodbo – zdela se mu je skoraj neverjetna – o dolgi poti slovenskih fantov, dezertirjev iz nemške vojske, s francosko-italijanske meje v domovino.

Med vojno, in neredko še po njej, je obstajalo, resda neuradno mnenje, da so partizani, ki so bili prej nemški vojaki, nekako manj vredni od ostalih partizanov. O neuteemeljenosti takšnega mnenja izvirajočega iz prepotenciranja vloge prvih partizanov ali pa iz aktivistične ozkosti, govori že dejstvo, da so partizanski poveljniki cenili in priznavali vojaško izurjenost in bojno izkušnost partizanov, bivših nemških vojakov.

Slovenski zgodovinarji zbirajo podatke o številu Slovencev, ki so bili mobilizirani v nemško vojsko. Na stotine in stotine jih je padlo, preden so se odločili, da bodo dezertirali, ali preden jim je to uspelo. Po podatkih nekega Velenčana, ki je bil – po končanem vojaškem urjenju v Avstriji – poslan na rusko bojišče, je bila v njegovem bataljonu večina Slovencev. Bataljon je bil skoraj popolnoma uničen ob protinapadu vojske Rdeče armade pri nekem mestecu. In ko danes prebiramo razmišljanja o smotrnosti ali nesmotnosti oboroženega upora Slovencev proti okupatorjem, če da je terjal ogromno žrtev številčno majhnega naroda, imejmo pred očmi, da bi te žrtve bile tudi, če ne bi prišlo do oboroženega upora.

Pisanje, da so imeli Slovenci samo izbiro, ali sodelovati s komunisti ali z okupatorji, pomeni hoteno poenostavljanje stvari. Takšno pisanje zanemara velik pomen patriotizma ljudi, ki niso bili zaslepljeni ne od idej komunizma ne od idej protikomunizma in so se odzvali svojemu notranjemu glasu in šli v boj za svobodo slovenskega naroda. Takšni so bili tudi ti fantje z Gorenjske. Ko so s francosko-italijanske meje zbežali in odšli na pot proti domovini, so imeli le malo upanja, da bodo srečni prišli domov. In vedeli so, da Nemci vojaške dezertirje – če jih dobijo – streljajo. Pa so se vseeno odločili za pobeg. Klic domovine je bil močnejši od strahu.

Alojz Štradjot

Dr. Ivan Logar

Zapiski terenskega zdravnika

Za vsak tak srček dobijo 10 din. In tako si pomagajo v težkih dneh. Delajo tudi do polnoči, kakor pač nanese. Istotako barvajo tudi majhne lesene zabojčke. Oče, visok, siv mož velike postave je ves dan v službi. Ima pa precej veselja za slikanje otroških portretov. Vseh otrok portrete visijo po stenah. Baje je med vojno slikal Madone in so vso vojsko dobro živeli. Ljudje na Dolenjskem so jih radi kupovali.

Drugi obisk spet otrok, 5-letni sinček elektromonterja, ulica na Grad. Kar strma je pot do teh grajskih lukenj, kjer je stanovanj toliko, kolikor je sobic. Vse je treba znositi na hrbtno do hiše, drva, premog. Upravičeno tožijo stari ljudje, da je pod gradom naduha doma. Po starih, zverženih stopnicah nekje pod temnim obokom je majhna sobica, staro pohištvo, medla žarnica, slaba luč. In ni treba dosti fantazije, da duh zaplava v preteklost, v najstarejši del Ljubljane, obdane z obzidjem. Prav tako so stanovali naši predniki pred več sto leti in prav tako so zboleli njihovi otroci. Stari zdravniki, morda Grbec ali Foykears so počasi rinili proti starim hišicam in ordinirali učena zdravila. Sirupe so pisali oni,

sirupe pišemo mi. In morda je ravno v tej sobici pred davnim časom imel kak otrok Morbile, kakor jih ima ta bolniček. Prepričan pa sem, da je bil nekdanji oče bolj debel, kot je ta. Suh mož, zdelan, utrujen. Stanovanje si delijo še z eno stranko in kuhinja je nekje na drugem koncu z večno lučko. Otresel sem se stoletij, ko sem pri sv. Jakobu in zopet sedel v avto.

Na Kodeljevo. 75-letna starica, vsa mumiasta, prepletena s trdnimi venami, z zgrbančenim malim obrazom, toda žilava in živahna. Sama ne bi poklicala zdravnika, toda hčerka jo nujno potrebuje v gospodinjstvu. Ona v službi, mož v službi, mati pa še vse dela in kuha. In kako se razumeta z vnukom! Sedel ji je v naročju in jo gladil po licih. Prebolela je gripo, samo srce ji nekam utripa. Pri pregledu ugotovim, da ji zlostane na vsakih pet udarcev en udarec. Toda to sem opazil v tej zimi pri mnogih starejših po gripi. Mine v nekaj dneh brez zdravljenja. Saj žena ne mara zdravil. Obljubila pa je, da bo pila železno vino.

Bilo je že precej po polnoči, ko sem obiskal 3-letnega fantka v Lavričevi ulici. Oče je zaposlen pri Slovenija Avto, mati, starejša

6

ženska precej nervozna. Otrok ima vročino z vsemi znaki gripe. Pri palpaciji trebuška sem opazil v desnem spodnjem delu v globini za otroško pest veliko, trdo oteklino, ki na pritisk ni bila občutljiva. Ni se dala premakniti z mesta.

Na povratku me je že čakal neki čevljarški pomočnik, 19-leten slaboten fant z obvezano roko. Imeli so mladinske volitve, malo vina in veselja je priklopelo do vrha. Iz objestnosti je udaril po kozarcu in si narezal arterijo. Nudil sem prvo pomoč.

In zopet obiski. V Podmilščakovi ulici me sprejme na vratih mlada, močna ženska in vsa razburjena pripoveduje o težavah svojih otrok. V otroški sobi je vse rnarobe. Tri posteljice, tri nočne posode in trije otroci bruhajo. 5-letni fantek kašlja na vse pretege. Oslovski kašelji s tipičnim riganjem. Začetek bolezni. Še najbolj krepko prenaša bolezen 8-letna Metka, krasna glavica temnih oči. Najbolj slabotna je mlajša, ki je stara 6 let in je bolna že dva tedna. V akordu jih napada kašelji in vsi rigajo in bruhajo. Oče, mlad mož ima ravno opravka z mlajšo. Žena je vsa iz sebe in ne ve, kaj bi. Vse noči brez spanja, podnevi sama za vse delo. Kaj moreš? Pertussis v vseh oblikah.

Naslednji obisk v Kozarjah, nekje pri Dolgem mostu. Stevilka nečitljiva, nesrečna bolničarka, še pisati ne zna! Po dolgem iskanju sem vdrl v neko stanovanje, kjer je gorela lučka. Vežna vrata odprta, vrata v kuhinjo tudi in v kuhinji luč. V sobi je spala mlajša ženska, ki se ni zbudila kljub klicanju. Ker nisem hotel sam dalj časa osta-

ti v stanovanju, sem šel po šoferja. Ko sva se glasno razgovarjala in jo klicala, se prebudi. Niti huda ni bila in nam je povedala, da je hiša, kjer stanuje bolnik, sosednja hiša. Sama pa čaka moža, ki se je nekje zadržal. Končno najdem pritlično stanovanje, kamor sem namenjen.

Nasproti mi pride starejši možakar in me odpelje v kuhinjo. 9-mesečni dojenček je bolan. Starejša ženska javka, da bo otrok vsak čas umrl. Zraven nje stoji njena hčerka in na široko pripoveduje, da je z otrokom konec. Če ne bo danes, bo pa jutri umrl, ker ima fantek škrlatinko. Zjutraj je bil še zdrav, sedaj je pa grozno bolan. Otrok leži v postelji in mirno gleda okoli sebe. Ko naročim, naj otroka slečejo, da vidim, kaj je, se mati in hči branita. »Naj gre kar v bolnico!« je dejala staruha. Ko ponovim zahtevo, me vpraša hči, ali sem zdravnik. Mislili sta ženski, da smo prišli z rešilcem po malega. Ko se sporazumemo, so počasi slekli otroka in milo zdihovali. Kako je revček shujšal. Bil pa je dečko neverjetno debel, pravi hrust. Po telesu je imel izpuščaj po hrani, ker so ga hranile ženske kot mladega pujska. Piškote, mleko, kakav, mehko kuhana jajčka in ne vem, kaj še. Naenkrat vprašam mlado, kako je bil porod. In se odreže. »Saj nisem jaz mati, mati je tista v kotu. Mati je v službi, mi otroka hranimo.« Mati je bila mirna, brezskrbna, silen krik o nevarni bolezni so zagrnale ostale. Pomirim žene, da otroku ni nič hudega, naj ga malo manj pitajo, pa bo z otrokom v redu. Saj niti vročine ni imel. Hitro sem odšel. Prizanešeno mi je bilo vsaj

Ob dnevu mornarice

Visok jubilej podmorskega volka

Desetega septembra, na dan mornarice, bo slavil visok jubilej – 80 letnico rojstva tudi kapetan korvete v pokoju Bojan Marok. V mornarico je stopil leta 1929 in tri leta pozneje je postal poročnik korvete. Skupaj z njim sta končala mornariško šolanje narodna heroja por. bojnega broda Sergij Mašera in Milan Spasić.

Bil je tehniško zelo nadarjen in se je zato odločil za tedaj najbolj tehniški tečaj, za podmorničarstvo. Že kot gojenec in pozneje oficir je pisal v mladinske liste o podmornicah in mornariškem orožju. Ker je bilo aktivnim vojaškim osebam tedaj prepovedano pisati, se je pod njegove članke podpisoval njegov oče. Kot podmorničar se je specializiral za podvodno orožje: torpeda in mine. Končal je tudi potapljaški tečaj in tako postal pravi podmorski volk.

V aprilski vojni 1941. leta je bil vkrcan na podmornico »Osvetnik«, ki pa ni izplula. Večkrat so jo letala močno bombardirala. Pri vsakem napadu se je potopila v zalivu Boke Kotorske. K sreči je ni zadelo.

Po kapitulaciji stare jugoslovanske vojske se je vrnil domov in se takoj vključil v OF. Leta 1942 so ga okupatorji skupaj z drugimi oficirji internirali v taboriščih Gonars in Padova. Tam se je vključil v skupino Jadran. Po kapitulaciji Italije so taborišče zasedli Nemci in Bojana Maroka skupaj z manjšo skupino taboriščnikov odpeljali v Zagreb. Spotoma mu je uspelo pobegniti. Poiskal je zvezo s partizani oziroma z njihovo organizacijo v Zagrebu. Nاپotili so ga v mornarico, kjer je postal operativni oficir v tretjem obalskem pomorskem sektorju. Aprila 1945 leta je bil Marok imenovan za komandanta 2. desantnega konvoja, ki se je najprej izkrcal na Cres, potem pa v Istri v Brseču in

Moščenički dragi. Od tam je bil poslan na Reko v pomorsko komando Severnega Jadrana, kjer je bil poveljnik skupine za razminiranje pomorske poti Reka–Pulj–Rovinj–Poreč–Novigrad–Piran–Trst. Tudi to nalogo je uspešno opravil. V Pulju je po naključju našel odvrženi načrt zaminiranih delov morja, kar mu je pomagalo pri razminiranju.

Po vojni je prišel v Divulje kot predavatelj za podmorničarstvo, pa je kot odlični strokovnjak skrbel za dviganje potopljenih sovražnikovih podmornic. Pomagal je dvigniti eno italijansko, eno nemško in tri manjše podmornice. Nemška je bila toliko poškodovana, da se je ni izplačalo popravljati, iz treh malih so sestavili eno, imenovano »Mališan«, italijansko pa so popravili in je bila uvrščena v floto pod imenom »Sava«. Da bi izšolal kader za podmorničarje, je skupaj z nekaterimi podmorničarji organiziral tečaje iz navigacije, električarstva in motoristike. S tako usposobljenimi ljudmi

je opravil več podvodnih voženj in vaj ter postal prvi komandant divizionna podmornic.

Ko se je upokojil, ga je tedanji direktor ladjedelnice Uljanik, tudi bivši podmorničar Jože Kopinič, ki ga je zelo cenil, povabil v ladjedelnico. Tam je tesno sodeloval s konstruktorji pri graditvi prve podmornice »Heroj«. Ko so zaradi raznih vzrokov preselili gradnjo podmornic v Split, je ostal v Uljaniku kot luški pilot. Vodil je ladje v ladjedelnico na popravilo, bil na poiskusnih vožnjah novih ladij in vodil večje ladje v dok v Trst.

Ko je zapustil ladjedelnico se je zaposlil pri letalski družbi »Ineks-Adria«. Tam je vodil evidenco porabe in nabave goriva, obračun letalskih taks za adrijane avione in skrbel za namestitve posadke letal, če so prenočevale zunaj Ljubljane in Jugoslavije. Z njegovim delom so bili vsi zadovoljni tako, da so ga potem, ko je odšel v res zaslužni pokoj v Ljubljano, vsi pogrešali.

J. P.

Prva žrtev v Prlekiji

Letos 16. oktobra bo minilo 48 let, odkar so nacisti v prleški metropoli ubili prvega sekretarja OF za mesto Ljutomer Jakoba Babiča. Kot kmečki sin in krščanski socialist se je že kmalu po vdoru okupatorja priključil upornikom. V Ljutomeru in okolici je pričel zbirati okrog sebe zanesljive domačine, ki so tvorili prvo peščico upornikov. Na njegovem domu na Cvenu so se sestali že 1. junija 1941 vidni organizatorji OF na desni strani Mure. Tu so kovali načrte za vstajo. Prvo položeno seme je vzniklo. Že 12. julija je bil ustanovljen mestni odbor OF Ljutomer in Jakob Babič je postal prvi sekretar. Nacisti so kaj kmalu ugotovili, da se v mestu snuje odpor. Po izdaji so pričeli z aretacijami. Dne 15. oktobra 1941 so aretirali tudi Jakoba Babiča in že naslednji dan so ga po silnem mučenju ubili. Tako je Jakob Babič postal prva žrtev okupatorja na območju Prlekije.

Jakob Babič je izhajal iz trde kmečke družine na Cvenu pri Ljutomeru. Obiskoval je meščansko šolo v Ljutomeru, nato pa se je zaposlil na tamkajšnji Cestni upravi. Postal je krščanski socialist in tik pred vojno vodja Fantovskega odseka v Ljutomeru. Bil je narodnostno zelo zaveden. V Ljutomeru je sodeloval v akcijah proti članom KB, ki so jih le-ti organizirali po letu 1938.

Med organizatorji vstaje

Po vdoru okupatorja se je Babič spet zaposlil na Cestni upravi v Ljutomeru. Tam je prišel v stik z mnogimi domačini. Iz narodne zavednosti je pričel okrog sebe zbirati zanesljive ljudi in jih pripravljati na upor. Povezal se je s Ferdinandom Kikcem iz Podgradja, Janezom Nemcem iz Cvena, Rudijem Stegmüllerjem iz Kamenščaka, v Cezanjevcih pa je pritegnil za sodelovanje Janka Slavinca mlajšega in Alojza Dunaja. Na Moti pri Ljutomeru je našel sodelavko Nado Rajh, ki je pozneje bila povezana

s Senčarjevimi iz Štrigove. V Ljutomeru pa je bil povezan s Slavkom Čehom, Stanetom Červičem-Bojanom, Martinom Vaupotičem, ing. Josipom Hedžetom in Janezom Varogom, Vekoslavom Šturmom in drugimi.

Sestanek na Cvenu

Z organizatorji OF v Ljutomeru in okolici sta se povezala tudi prof. Jože Kerenčič in Vinko Megla. Prof. Jože Kerenčič je večkrat prišel na dom Jakoba Babiča. Prvega junija 1941 pa so se sestali pri Francu Vaupotiču na Cvenu, kjer je stanoval Jakob Babič: prof. Jože Kerenčič, Jakob Babič, njegova sestra Lizika, ing. Josip Hedžet in Janez Varoga. Pregledali so politični položaj na območju Prlekije in sklenili, da se je treba okupatorju upreti, sabotirati njegove ukaze ter izvajati manjše sabotažne akcije.

Dne 12. julija 1941 je bil sestanek na stanovanju Vekoslava Šturma v Ljutomeru. Tam so določili za sekretarja OF za mesto Ljutomer Jakoba Babiča. Nada Rajh je bila določena za delo s SKOJ, medtem, ko je skrb za zbiranje orožja in streliva prevzel Alojz Korošec. Omenjeni sestanek je vodil prof. Jože Kerenčič.

Vdor v mrežo OF

Nacisti so kmalu čutili, da se na območju Prlekije pripravlja upor, zato postali pozorni. Številne, čeprav majhne sabotaže so jih silno vznemirjale. Vse to je dalo čutili, da niso prišli v priljubljeno Prlekijo. Dne 12. oktobra 1941 je Janez Nemec (bil je pomožni nemški orožnik) obvestil Jakoba Babiča, da nacisti nameravajo aretirati Ferdinanda Kikca iz Podgradja. Jakob Babič je o tem takoj obvestil Ferdinanda Kikca. Nacisti so res zaprli Ferdinanda Kikca, ta pa je pod pritiskom nacistov pričel izdajati in izdal več aktivistov OF v Ljutomeru in okolici.

Aretacije

Ko so imeli nacisti dovolj zbranih podatkov o organiza-

torjih vstaje na ljutomerskem območju so pričeli z aretacijami. Dne 15. oktobra 1941 so bili tako aretirani: Jakob Babič in njegova sestra Lizika, Janez Nemec, Dragica Rajh, Jože Antalič, Irma Kuharič, Janez Varoga in Franček Šonaja iz Veržaja. Vseh organizatorjev vstaje nacistom ni uspelo odkriti. Aretacije so segale tudi na radgonsko območje, saj je je Kikec vedel tudi za nekatere organizatorje vstaje tudi na tem območju. Aretiranje so zaprli v ljutomerske sodne zapore. V prostorih gestapa pa so jih zasiljevali in strahovito mučili. Hoteli so izvedeti kdo sta Janko (Jože Kerenčič) in Bojan (Štefan Kuhar). Na dvorišču sodnih zaporov so jih postavili ob zid in jim grozili z ustrelitvijo. Večino so jih nato odpeljali v ptujske zapore, nekatere pa na Borl, Jakoba Babiča pa so obdržali v Ljutomeru.

Prva žrtev

Nacisti so Jakoba Babiča v Ljutomeru strahovito mučili. Polomili so mu roko in noge, ter zdrobili prsni koš, toda od njega niso izvedeli ničesar. Dne 16. oktobra 1941 so ga v današnji ulici Jakoba Babiča ustrelili, pod pretrvezo, da je hotel pobegniti. Sredi Ljutomera so tako nacisti ubili prvo žrtev. Uboj Jakoba Babiča je našel močan odmev po Murskem polju in Slovenskih goricah. Marsikateri Prlek pa je ob tem zločinu čutil, da je Hitlerjev režim nasilen in da ni tako, kot so govorili člani KB. Vsa ta strahovanja pa niso odvrnila domačinov od nadaljnjega sodelovanja v OF.

V spomin na te dogodke je na domačiji Franca Vaupotiča na Cvenu vzidana spominska plošča. Skupščina občine Ljutomer pa je 1. junij proglasila za svoj občinski praznik.

Na sedanjem Trgu Jakoba Babiča v Ljutomeru je na stavbi pred katero je bil ubit Jakob Babič prav tako vzidana spominska plošča.

Drago Novak

z opombo, ki sem jo slišal ob neki drugi taki priliki. Otrok se je pojal zunaj, ko sem napravil obisk. Pa me je ozmerjala neka ženska:

»Zakaj pa plačujemo bolniško blagajno? Naj dohtar malo miga!«

Menda je bilo že proti jutru, ko sem napravil izlet v ljubljansko okolico. Klicali so iz Dolnic. Neka mlada žena je imela hude kolike v trebuhu in pomoč nujna. Pot je vodila mimo Dravelj na podgoriško cesto po klancu do zadnjih hiš v Dolnicah. Nekdaj je bila to lepa kmetija z rodovitnimi polji. Oče je umrl za rakom, mladi Dolničar pa je oddal posestvo in obdržal samo ohišnico. Sam pa je zadržnik št. viške zadruga. Vendar imajo še vedno dovolj dobrega kruha in prigrizka tudi. Mlada, 25 letna gospodinja ima 4 mesečnega otroka, ki se kar dobro razvija. Žena je dobila dopoldne hude krče v trebuhu. Pri pregledu nisem opazil nič posebnega. S kamilicami in gorkoto se ji je že obrnilo na bolje. (Ordiniral sem aqua carminative.). Mož naju je postregel in v jutranjem hladu me je minil zaspanec.

Tik preden sem odšel domov, je prihitel star mož in me prosil, da bi obiskal njegovo 17 letno hčer. Kar je bilo v bližini, sem mu ustregel. Sedmošolka 3. drž. gimnazije. Stanuje pri starših. Oče je upokojenec in je skrben. Dekle je ležalo v majhni sobici in po celem telesu je bila posuta z morbiloznim izpuščajem. Prave ošpice z visoko vročino. Počutila se je prav slabo. Redek slučaj v teh letih. Nalezla jih je menda od neke majhne

deklice pri sosedovih. Poleg zdravil sem priporočil strog mir.

Sobota, 10. februarja 1951.

Predpust gre h kraju. Ljudje so rajali in se zabavali na vseh koncih in krajih. Zvečer ulice živahne in svetle. Menda je bilo precej pustnih veselic. Obiskov bolj malo. Jasna, topla noč. Prvi obisk sem napravil pri 17 letnem šestošolcu na Tirševi cesti. Že na stopnicah me je čakala njegova mati, precej energična in nervozna ženska okrog 40 let. Tožila je, da je fant precej len, da ima v ponedeljek šolsko nalogo. Vlegel se je v posteljo in toži, da ima krče v trebuhu, verjetno slepič. Sedaj ne ve, ali simulira ali je res bolan. Je edini sinko, precej objesten in slab v šoli. Stanujeta v eni sobi, ki jima služi za kuhinjo in spalnico. Mati je ves dan v službi v založbi, fant pa počenja, kar sam hoče. V sobi je nekaj finih kosov pohištva iz predvojnih časov. Pri pregledu nisem opazil nič posebnega. Menda je želedec občutljiv, ker je jedel opoldne v menzi neko pokvarjeno sarmo. Naročil sem, naj fant en dan strada in če bi bilo slabše, naj ponovno kliče zdravnika.

Mati mi je pripovedovala, da je bil mož inženir, tik pred doktorsko disertacijo. Projektiral je neki vodni stolp na Hrvaškem. Pri komisijskem ogledu pa se je zgodila težka nesreča. Bilo je še pred vojno. Malo prej je potres zrhljal vodni stolp, za kar pa mož ni vedel. Tisti dan pri komisijskem ogledu je naenkrat nastal orkan in stolp se je zrušil. Ostali člani komisije so pohiteli po klobuke,

ki jih je veter odnesel. On pa je bil blizu stolpa in ga je podrl do smrti. Dobila je nekaj pokojnine. Po okupaciji so ji pokojnino odvzeli in morala je v službo. Stanovanje, lepo opremljeno, so ji vzeli. Še dvakrat se je selila, zdaj pa ji je ostala ta luknja, dolgočasna služba in razvajeni fant.

Zopet k mlademu fantu. 17 let star hodi v Srednjo tehnično šolo. Stanuje pri materi v majhnih mestnih hišah za Bežigradom. Težko sem našel barako. V kuhinji brli klavirna svetilka. Imeli so dve žarnici, pa sta obe pregoreli. V medli svetlobi preiščem fanta. Diagnoza je kratka: vročina, gripa. Z materjo živita sama. Oče je lansko leto umrl za rakom na želodcu. Mati ima pokojnino, fant dobiva štipendijo.

Sestra na polikliniki je izredno živahna in temperamentna ženska. Temen, španski tip, ljubi živordeče barve, prerokovanja in karte. Stanuje v bližini nekdanjega pokopališča sv. Krištofa. Mož je bil jurist in je umrl v internaciji v Nemčiji. Ima dva otroka. Že nekaj dni se je počutila slabo in zjutraj je obležala z visoko vročino. Diagnoza gripa. Vseposod po pljučih bronhitični hropci. Ima hud glavobol, težke roke in noge. Njene močne ustnice so kar nekam splahnele. Star je 37 let, kaže jih 50. Slučaj se mi je zdel težji kakor običajno.

V Medvedovi ulici stanujejo vajenci, učenci v gospodarstvu, kot jih sedaj imenujejo. So to steklopihači, fantje in dekleta. Vsled pomanjkanja prostora so jih potaknili po privatnih stanovanjih. Pritožbe zoper nje so obupne. Ponoči vpijejo, razgrajajo, spre-

jemajo obiske dvomljive vrednosti. Nadzorstva nikakega. Ko sem napravil obisk, je bilo vse zaprto in nihče se ni oglasil. Baj je 8 deklet ležalo za gripo.

In hitro v Tacen. Tamkajšnji zdravnik ne dela nočnih obiskov in klicali so dežurnega. 6-leten otrok ima vročino in obisk je nujen. Dolgo sva iskala s šoferjem. Končno sva po raznih stranpoteh našla 2-nadstropno hišo, na hitro roko izdelano. V siromašnem stanovanju je ležal v postelji otrok brez vsake vročine. Popoldne je imel baje hudo vročino, proti večeru je ponehala. Šofer je bil besen, jaz sem se smejal. Dr. A. pozna svoje bolnike, zlasti žene s sinčki edinčki. Oče, delavec je bil odsoten.

Nujno v Ilirsko, živčen napad. Tako je bilo telefonsko poročilo. 37-letnemu, bogatemu obrtniku so zaposlenili vse premoženje, njega in ženo pa zaprli. Doma sta ostala dva majhna otroka, 3 in 5 let. Svakinja je skrbela za njiju. Očeta so pred nekaj dnevi izpustili, sedaj pa je dobil povabilo za prisilno delo. Mož se je tako razburil, da je dobil živčni šok. Vendar je bil že priseben, ko sem prišel. Bil pa je zelo slab in se je tresel po vsem telesu. Kar neprijetno mi je bilo, ko sem gledal kuštrave glavice spečih otrok v mami postelji.

Se dva obiska v najbolj zanemarjenem predelu ob robu Ljubljane. Cesta dveh Cesarjev. 51-letna žena je bruhala, zvečer vročina. Ugotovil sem gastritis ac. – pokvarjen želedec. Stanovanje je sicer majhno, toda dosti čedno.

Nadaljevanje prihodnjič

Letni pohod in srečanje na Poreznu

V znamenju prijateljstva in ohranjanja narave

Za uvod le nekaj podatkov. Porezen je z višino 1632 metrov najvišji vrh v skupini Cerkljanskega in Loškega pogorja. V lepem vremenu se s Porezna ponuja čudovit razgled. Na severni strani se nad ozko dolino Baške grape vrstijo tolminsko-bohinjske gore s črno prstjo, nad njo pa se pne Triglav. Proti vzhodu je Loško pogorje z Blegošem. Nekoliko desno seže pogled prek Polhograjskega hribovja v ljubljansko kotlino, na južni strani čez idrijsko hribovje in Trnovski gozd proti Krasu in malo zahodno prek Matajurja proti Furlanski nižini. Na južno stran se obzorje razširi, ker so vsi vrhovi nižji od Porezna.

Koča na Poreznu je stala že leta 1907. Svečanost ob otvoritvi je zapisana v Prešernovem vestniku za leto 1907, iz njega pa povzemamo nekaj podatkov: »Planinska ideja na Slovenskem lahko zopet zaznamuje velik uspeh v svojem delovanju. Cerkljanska podružnica je 11. avgusta tega leta (1907) otvorila na Poreznu svojo planinsko kočo. Otvoritev je izvršila ob izredno veliki udeležbi udeležencev cerkljanske podružnice, na to otvoritev pa je bilo ponosno vso slovensko planinstvo.«

Seveda tedanja koča v današnjih razmerah ne bi zadoščala potrebam, saj je planincev od takrat nekajkrat več, tudi njihove zahteve so seveda drugačne. Pod samim vrhom Porezna je stala nekdanja italijanska kasarna, ki so jo v kasnejših letih preuredili v planinsko kočo, ki je bila za silo oskrbljena z najnujnejšim, cerkljanski planinci pa ne bi bili to kar so, če že leta in leta ne bi gojili željo po sodobnejšem planinskem domu, in ta želja se je dejansko pred štirimi leti tudi uresničila.

Današnji Planinski dom Andreja Žvana-Borisa je sodoben, obiskovalcem – planincem pa nudi vse kar pač potrebujejo, to pa je predvsem streha nad glavo, ležišče in seveda napitki pa tudi nekaj hrane se da dobiti. Pri gradnji doma, pričela se je leta 1980, so sodelovale številne delovne organizacije zlasti Eta iz Cerknega, Planinska zveza Slovenije, lovci, tedanje družbenopolitične organizacije, s prostovoljnimi delom pa so se odrezali številni planinci in drugi ljubitelji gora, zlasti člani Planinskega društva iz Cerknega.

Na območju Porezna so med NOV delovale narodnoosvobodilne enote in napadale zlasti železniško progo Jesenice–Gorica, po kateri je okupator prevažal vojaštvo in opremo za afriško in pozneje za italijansko fronto. Okoli Porezna so bila tudi osvobojena ozemlja na Cerkljanskem in v Davči, pod njim pa znana bolnica Franja. Med zadnjo veliko nemško ofenzivo marca 1945 so enote NOV doživele na vrhu Porezna hud udarec. V noči na 24. marec so se enote 19. SNOUB Srečko Kosovel, gorenjskega vojnega področja, del inženirsko-tehničnega bataljona 31. divizije, kulturniška skupina 9. korpusa in civilne ustanove, skupaj okrog tisoč ljudi, usmerili iz Črnega vrha nad Cerknim čez Cimprovo na Porezen, kjer so nameravali ostati čez dan in naslednjo noč nadaljevati pohod proti Bohinju. Toda 24. marca leta 1945 se je v zgodnjih jutranjih urah oddelek 13. SS policijskega polka v gosti megli, ki je ovila Porezen, povzpela po zahodnem pobočju na vrh in presenetil obrambo Kosovelove brigade. Premražena in utrujena množica partizanov je tedaj dremala v rovih, ko je sovražnik razbil obrambo. Za beg ni bilo več možnosti, saj so esesovci ujeli 145 borec, le malo od vseh, ki so bili te noči na Poreznu, je uspelo pobegniti. V bojih je padlo 32, ranjenih je bilo 36 partizanov in partizank. Nemci so tedaj zagrešili hud zločin: 24. marca so pri Zaprviču ustrelili 39 ujetnikov, naslednji dan pa v Jesenici še 106, torej vse, ki so jih ujeli na Poreznu. Spomin na boj in padle partizane oživilja spomenik na vrhu Porezna, vsako leto marca pa se spominskega pohoda udeležijo več tisoč pohodnikov.

Do leta 1975, ko so se dejansko pričeli spominski pohodi na Porezen, ta gora ni bila toliko znana, planinci pa ki so kljub temu radi zahajali tja gor, se Porezna vse pre pogosto spominjajo na hitre vremenske spremembe. Čeprav sam vrh meri le 1632 metrov nadmorske višine, smo doživeli tudi snežni vihar prav v času, ko je bila v dolini pasja vročina – torej v poletnih mesecih. Mnogi so leta in leta ugibali, zakaj nastajajo tako nenadne vremenske spremembe. Ena od najbolj možnih variant je, da je Porezen prav na stičišču alpskih in panonskih tokov in ta razlaga bo najbrž kar držala. To potr-

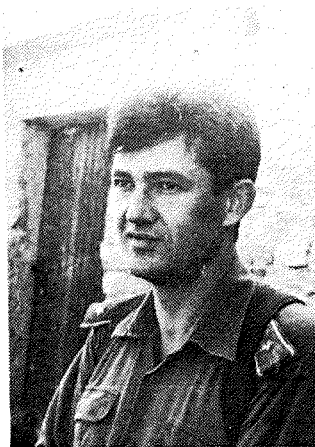
jujejo tudi zadnje zime, ki so vse bolj blage tudi na Poreznu.

Po prvem spominskem pohodu na Porezen, se je teh spominskih in rekreativnih prireditev udeleževalo vse več ljudi, zlasti planincev iz Gorenjske in Primorske. Vse poti so dobro markirane, za katero od petih poti, ki vodijo na Porezen se boste odločili, pa je pač presoja sleherne glede na njegove psihične in fizične zmožnosti. Nas planince pa še vedno motijo tolpe razgrajencev, ki na poti in v domovih zapuščajo sledi pijačevanja in drugih nečednih stvari, ki so vse prej kot kultura planinca. K sreči je teh tolpe vse manj, vendar še zdaleč preveč in upamo le, da bo v prihodnje tudi tem odklenalo.

Tudi na Poreznu se iz leta v leto srečujemo s starimi znanci. Med njimi je Valentin Benedičič doma iz Kranja, sicer nekdanji borec Cankarjeve brigade. Tokrat je z ženo Anico že desetič na Poreznu; tudi visokogorje mu ne dela težav. Vsi pohodi so mu ostali v prijetnem spominu, zlasti tisti na Triglav. Ko smo ju vprašali, kaj menita o obiskovalcih v gorah, sta nam v en glas zatrdila, da bi se le-ti morali bolje vesti do narave zlasti v gorskem svetu. Vse preveč je brezbriznosti in brezčutja do narave, upata pa, da se bo le kaj premaknilo v glavah tistih, ki so jim lepote gora čisto postranska stvar.

Božidar Mijatović je sicer doma iz Šida (Vojvodina), vendar je že deseto leto na službovanju v JLA, in sicer v Bohinjski Beli, od koder je tudi prišla skupina mladih vojakov – planincev. Božidar pravi, da pravzaprav niti sam ne ve, ali je bolj vžljubil službovanje v JLA ali slovenske gore. Kakorkoli že, pogosto ga srečujemo na poti v gore, posebej v spominu pa mu je ostal pohod na Triglav in, kot sam zatrjuje, se že zdaj veseli ponovno snidenja s Triglavom in pohodniki, med katerimi je sklenil nova prijateljstva. No, pohod na Triglav bo šele prihodnje leto, razen v primeru, če ne bo koga zaskominalo po ukinitvi te vsakoletne množične, kulturne, spominske in športno-rekreativne prireditve.

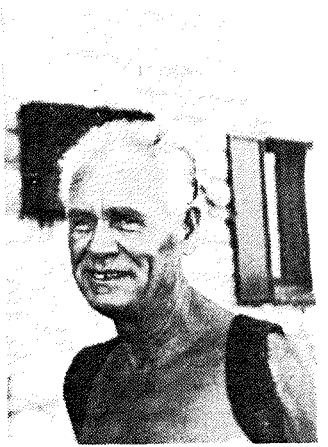
Ob koncu še vrsto ali dve, ki jo namenjam predvsem članom Planinskega društva Cerkno. Mnogi obiskovalci gora, zlasti pohodniki na Porezen, so zadovoljni z organi-

Božidar Mijatović

Anica Benedičič

Valentin Benedičič

V nedeljo v zgodnjih jutranjih urah so se že mnogi planinci iz smeri Petrovega brda in Podbrda povzpeli na sam vrh Porezna

Nekaj po enajsti uri je bila priložnostna slovesnost na kateri je zbrane pozdravila predsednica Planinskega društva Cerkno Katarina Filipič

Pevci iz Otaleža pri Cerknem že vrsto let razveseljujejo obiskovalce Porezna.

zacija, zato naj jim gre vsem zahvala za pozornost, trud in požrtvovalnost, to je pa tisto, česar se planinec najbolj veseli kadar pisope na zeleni cilj. In cerkljanski planinci to so, kakor tudi člani zelene bratovščine. Da je temu tako, potrjujejo vse številnejši obi-

ski Porezna, kar pomeni, da je tradicije treba ohranjevati in, kar je najbolj pomembno, dopolnjevati z novimi vsebinami, ki bogatijo slovensko planinstvo. Slednje velja tudi za druga planinska društva, ki se počasi, pa vendarle prebujajo iz svoje togosti k spoz-

nanju, da je planinstvo še kaj več kot samo hoja v gore, da se z načrtnim delom da marsikaj doseči v ponudbi, ki jo bo vesel sleherni obiskovalec gora, ne glede od koderkoli bi prišel...

Tekst in foto: Jože Čurin

Veselo razpoloženje je trajalo pozno v noč. Čeprav je bilo v planinskem domu dovolj »tekoče hrane« opijanjenih skupin vsaj mi nismo videli

Dom Andreja Žvana-Borisa je bil obnovljen in dograjen pred štirimi leti. V njem je več kot sto ležišč, obiskovalci pa se lahko tudi odležajo, najde se pa tudi kaj za pod zob

Vrh Porezna in spomenik padlim v zadnji veliki nemški ofenzivi leta 1945 nikoli ne samujeta. Vedno se najdejo planinci, če pa teh kdaj ni, pa je na vrhu dovolj ovac v družbi s pastirji.

Akcija za pridobitev ameriških vojnih pokojnin

Slovinci v zavezniških vojaških enotah

Na zasedanju zbora skupnosti pripadnikov »slovenskih čet« 2698. tehnično-nadzorstvenega polka VII. ameriške armade, ki je bilo 21. julija 1990 v Postojni je bilo sklenjeno, da se v prizadevanja za pridobitev ameriških vojnih pokojnin za pripadnike »slovenskih čet« omenjenega polka vključijo: Republiški odbor ZZB NOV Republike Slovenije, Skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja Republike Slovenije, slovenska država (vlada, sekretariat za mednarodno sodelovanje, za delo, za zadeve borcev NOV in vojnih invalidov, itd.) in druge republiške in zvezne institucije.

V ta namen je bila imenovana 5-članska komisija, ki bo zastopala interese pripadnikov omenjene skupnosti.

Ameriški generalni konzulat iz Zagreba je namreč s svojim dopisom z dne 8. marca 1990 sporočil, da Slovinci (primorski Slovinci) in Hrvati (tj. Hrvati iz Istre, Reke, Zadra, Cresa, Lošinja, Lastova itd.), ki so bili med 2. svetovno vojno pripadniki italijanske vojske (kot takratni italijanski državljani) in ki so v letih 1943–1945 delali (bili pripadniki 2698. tehnično-nadzorstvenega polka VII. ameriške armade) pod administracijo ameriške vojske, ne izpolnjujejo pogojev redne aktivne službe v oboroženih silah ZDA, ki so pogoj za pridobitev vojne pokojnine.

V svojem dopisu še navajajo, da je pogoj za pridobitev ameriške vojne pokojnine redovna in aktivna služba v oboroženih enotah ZDA v trajanju 90 dni, od tega najmanj 1 dan v vojnem obdobju.

Prav tako navajajo, da je najpomembnejši pogoj za pridobitev ameriške vojne pokojnine ta, da je do prekinitve aktivne službe v ameriški vojski prišlo pod častnimi pogoji (kar naj bi potrdila listina o razrešnici ali prekinitvi službe).

Navajamo nekaj neizpodbitnih in zgodovinsko dokazanih dejstev, ki se nanašajo na naše ljudi, ki so bili v letih 1943–1945 pripadniki redne ameriške armade na Sardiniji, Korziki in v južni Franciji.

Sardinijo so italijanske oblasti že od nekdaj uporabljale za pregone ter internacije vseh tistih, ki so bili državi nevarni.

Po okupaciji Primorske in Istre (Reke, Zadra, Cresa, Lošinja, Lastova itd.) so poslale v internacijo na ta otok večjo skupino narodno zavednih primorskih Slovencev in istrskih (dalmatinskih) Hrvatov. Po letu 1931 so italijanske vojaške oblasti v vedno večjem številu pošiljale na Sardinijo Primorce, Istrane in Dalmatince na odslužitev kadrovskega roka, da bi na ta način bolj zavrlje njihov boj za svobodo.

Takoj po vstopu (10. junija 1940) Italije v vojno so italijanske vojaške oblasti izločile iz vojske vojake slovenske in hrvatske narodnosti in iz njih osnovala posebne kazenske bataljone (battaglioni speciali). To je za naše ljudi pomenilo internacijo pod vojaško komando. Avgusta 1940 so poslali na Sardinijo okrog 9.000 pripadnikov navedenih bataljonov. Novi bataljoni pregnancev so zatem odšli na otok ob napadu fašistične Italije na Jugoslavijo aprila 1941.

Ko je partizanstvo na Primorskem doživelo večji razmah (od jeseni 1942. dalje), je začela fašistična policija množično aretirati mladince slovenske in hrvatske narodnosti letnikov 1924, 1925 in 1926 in jih uvrščati v posebne kazenske bataljone. Preko 6.000 iz tega obdobja so jih prav tako pregnali na Sardinijo. Vseh pripadnikov posebnih kazenskih bataljonov je bilo na Sardiniji ob kapitulaciji Italije okrog 15.000. Ti pa so se na otoku delili na dve skupini: prvo skupino so sestavljali posebni bataljoni, ki so prišli na otok v letih 1940–1941, drugo pa tisti, ki so prišli na otok v obdobju 1942–1943. Prva je bila pod komando redne vojske, druga pa pod komando mobilizacijskega centra na Sardiniji (teritorialna vojska). Obe skupini sta bili števil-

no skoraj enako močni. Pretežna večina iz druge skupine je bila že seznanjena z NOB in mnogi so v njej že sodelovali. Ker je šlo večinoma za mlajše letnike, so jih nemara tudi zaradi tega fašistične oblasti smatrale za bolj nevarne. V obeh skupinah so v duhu OF delovali posebni odbori.

Pred kapitulacijo Italije so bile na Sardiniji naslednje italijanske vojaške enote: 13. korpus z divizijo »Saubauda« ter 203. in 205. obalno divizijo; 30. korpus z divizijo »Calabria« in 204. obalno divizijo; padalska divizija »Nembo« (10.000 mož) in divizija »Bari« (ki je bila delno motorizirana) ter oklepni odred. Če upoštevamo še vojno mornarico in letalske enote, vidimo, da je general Antonio Basso, poveljnik italijanske vojske na otoku, imel na voljo najmanj 150.000 mož. Nemci pa so imeli na otoku 90. motorizirano divizijo (okrog 20.000 mož), trdnjasko brigado in zelo močne letalske enote. Tako je bila italijanska vojska na otoku kar sedemkrat močnejša od nemške.

Dne 2. septembra 1943 je generalni štab italijanske vojske, ki je že predvideval kapitulacijo, poslal generalu Bassu povelje, da mora nemško motorizirano divizijo takoj uničiti. Basso pa ni ničesar ukrenil, niti na ponoven poziv generalštaba ne. Ko je 17. septembra 1943. svojim divizijam ukazal, da morajo Nemce napasti, teh ni bilo več na otoku, ker so se umaknili na Korziko in od tam postopoma v severno Italijo. O izdajstvu na Sardiniji beremo: »Ko je maršal Pietro Badoglio zagotavljal, da se je general Antonio Basso posebno odlikoval v veliki in obupni obrambi sardinskega otoka proti nemškim hordam in da je z lastnimi silami otok osvobodil od Nemcev, mu je ta sardinski mit služil le za to, da zavez-

niki za priznanje niso zasedli Sardinije in tudi njene vojake niso razorožili.

Zavezniki (Američani) so prišli na otok skoraj neopazno, 21. septembra 1943; najprej so se začeli pojavljati v pristaniščih in na letališčih.

Sardinija je ohranila gospodarje, ki jih je imela že

pred tem in zavezniki so jih imeli za svoje sobojevnike. Badoglijeva vlada pa je 13. oktobra 1943 napovedala Nemčiji vojno.

Prve dni oktobra 1943. se je s Korzike umaknil na Sardinijo 7. italijanski korpus z divizijama »Cremona« in »Friuli« ter 225. in 226. obalno divizijo. Korpus je imel okrog 40.000 mož. Tako je Badoglijeva vojska na Sardiniji narasla na 11 divizij. To pa je bila tudi edina italijanska vojska, ki se ni razsula.

Ob koncu leta 1943 se je na Sardiniji iznenada pojavila delegacija NOVJ, ki so jo sestavljali Jovan Vukmanović (Crnogorec), Ljubomir Osterc (Slovenec) in Zoran Kralj (Slovenec). Delegacija je prišla na otok, da bi uredila repatriacijo jugoslovanskih vojnih ujetnikov in političnih zapornikov, ki so jih italijanske oblasti osvobodile na pritisk zaveznikov (Amerikancev) šele konec leta. Delegacija je prišla v stik s pripadniki posebnih kazenskih enot.

Vse čete so delegaciji oddale spomenice s podpisi. V njih je bilo rečeno, da se prostovoljno vključijo v NOVJ in prosijo, da jim omogočijo odhod v domovino. Kopije enakih spomenic so primorski Slovinci ter istrski in dalmatinski Hrvati oddali tudi zavezniškemu (ameriškim) vojaškim predstavnikom. Delegacija je to dokumentacijo srečno prinesla s Sardinijo v Bari in jo takoj odposlala v vrhovni štab NOV Jugoslavije, ki je bil takrat v Drvarju (Bosna).

Zatem je NKOJ zahteval od zaveznikov, naj primorskim Slovincem in istrskim Hrvatom omogočijo odhod s Sardinije v Jugoslavijo. Zavezniki so sicer obljubili, da bodo to vprašanje rešili, toda besede niso držali.

Jugoslovanska delegacija še ni odšla z otoka, ko so Američani že začeli prve posebne kazenske čete premeščati na Korziko, očitno z namenom, da jim onemogočijo odhod v Jugoslavijo.

Po prihodu na Korziko so Američani poslali italijanske oficirje in njihovo oboroženo spremstvo (inquadrimento) nazaj na Sardinijo, na njihovo mesto pa so prišli ameriški oficirji.

V tem času so opravili zdravniške preglede (nabor) in tisti, ki so bili zdravi so bili uvrščeni v ameriško vojsko. Dobili so nove ameriške uniforme, hrana je bila dobra, takšna kot so jo dobivali ameriški vojaki. Za nekdanje posebne kazenske čete so začeli na Korziki uporabljati izraz »jugoslovanske čete« (yugoslav companies), čemur pa se je ameriško vojaško poveljstvo uprlo. Zatem so začeli uporabljati naziv »slovenske čete« (slav companies). Iz teh čet se je polagoma izoblikoval poseben polk (okrog 6000 mož), ki je deloval v sklopu 7. ameriške armade. Polk se je uradno imenoval »2698th Technical Supervisor Regiment« (2698. tehnično-nadzorstveni polk).

Vsi naši vojaki, ki so bili sprejeti v ameriško armado so dobili nove številke matric (A. S. No. = Army serial number), pred tem pa so dobili razrešnice iz italijanske vojske, oziroma dokument o prekinitvi službe v italijanski vojski.

Štab NORTHERN BASE SECTION (NORBS), tj. Severna sekcija zaledne baze, je organiziral dva oficirska tečaja. Z uspehom je izpit opravilo 31 kandidatov iz Primorske, Beneške Slovenije, Istre in Dalmacije. Dobili so čin poročnika ameriške armade. Poročnik dr. Ivo Ambrožič pa je prišel iz italijanske vojske kot oficir za zvezo med »slovenskimi četami« in poveljstvom polka (popolnoma je obvladal angleški jezik). Vsem tistim, ki so čine kakorkoli pridobili v italijanski vojski, so jih zdaj priznali tudi v ameriški vojski.

Če upoštevamo, da so »slovenske čete« nadomestile večje število ameriških specializiranih vojaških enot, smemo trditi, da so »2698th Technical Supervisor Regiment« sestavljale pretežno »slovenske čete«, se pravi, da je to bil polk primorskih Slovencev, istrskih in dalmatinskih Hrvatov v sklopu 7. ameriške armade.

Od 27 »slovenskih čet« (preoblikovanih), kolikor jih je bilo vseh skupaj, pa so bile le tri oborožene – dve stražarski (»Slav Guard Company«), in sicer s puškami, kakršne so uporabljali ameriški vojaki.

Stražili sta velika vojaška skladišča (živež, strelivo, gorivo, itd.), taborišče vojnih ujetnikov in v nekaterih primerih so skrbeli tudi za varnost prometa. Oborožena je bila tudi 1242. »slovenska četa«, ki je bila v Marseillu (v štabu brigadnega generala J. P. Rataya). Ostale čete pa so svoje naloge opravljale kot nekakšni oddelki NORBS oziroma polka. Tako je močno specializirana 234. »slovenska četa« skrbela za neovirano delovanje telefonske mreže na otoku.

Med invazijo zaveznikov v južno Francijo so več »slovenskih čet« dodelili letališ-

čem. Dovažale so strelivo in gorivo za bombnike, več skupin pa se je specializiralo za nakladanje bomb na letala. Nekatere čete so bile zaposlene pri gradnji novih letališč in pristaniških objektov ter pri nakladanju in razkladanju ladij. Ena od čet je sodelovala pri čiščenju minske polje, druga pa je z raznimi kemičnimi sredstvi razkuževala močvirja, ki so bila legla malarije. Naši vojaki so za svojo vojaško službo prejemali plačilo, vendar polovico manj kot ameriški vojaki (plačilo so dobili pri ameriški vojaški enoti, ki so ji bili dodeljeni).

Poleti 1944, sta bili zlasti Korzika in Sardinija prizorišči priprav za zavezniško invazijo v južni Franciji. Za desant je bilo določenih 450.000 mož, 1900 letal ter več kot 1000 transportnih in vojnih ladij. Predvideno je bilo tudi, da bo pri desantu sodelovalo 200 letal z 9 letalonosilk, druga letala pa naj bi vzletela predvsem s korziških letališč. Od 24. aprila do 15. avgusta 1944 (dneva invazije) je zavezniško letalstvo izvedlo nad južno Francijo okrog 6500 bojnih poletov. Dnevi pred invazijo in po njej so za »slovenske čete« na Korziki pomenile čas najbolj trdega dela. V tem času so si »slovenske čete« zaradi vestnosti in požrtvovalnosti pridobile velik ugled.

Oktober 1944 se je v Francijo preselila okrepljena 1242. »slovenska komandna četa«. Druga skupina, pet »slovenskih čet«, je s Korzike odšla v Francijo 25. februarja 1945, vse druge »slovenske čete« pa so bile tja premeščene v prvih dneh maja 1945.

V južni Franciji je znova prišlo do preoblikovanja ameriških enot in ustanovitve zaledne enote z imenom DELTA BASE SECTION. V to enoto je bilo vključenih vseh 24 »slovenskih čet«, ki so tedaj dobile nove številke enot ameriške vojske. Komandant te enote je bil brigadni general. J. P. Ratay. Tudi tu so zaman bile vse prošnje in zahteve Primorcev, Istranov in Dalmatincev, naj jih pošljejo domov.

Za vrnitev v domovino 6.000 Slovencev in Hrvatov iz ameriške vojske na Korziki, je poleg NKOJ, VŠ NOVJ, interveniral tudi Izvršilni odbor Osvobodilne fronte slovenskega naroda (4. 6. 1944), Pokrajinski NOO za Slovensko primorje in Trst (28. 7. 1945), Delegacija NOVJ v južni Franciji (v jeseni 1944 in spomladi 1945), Komandanti vseh 24 »slovenskih čet« (28. 8. 1945) in številni odbori iz Slovenskega primorja in Istre.

O vprašanju vrnitve Slovencev in Hrvatov iz Korzike, je bilo vnovič govora na sestanku v Caserti (Italija, 12. in 13. avgusta 1944) med maršalom Josipom

Brozom Titom in Winstonom Churchillom, ki je potrdil, da se načelno strinja, da se Primorci, Istrani in Dalmatinci vključijo v NOVJ, toda rekel je tudi, da »iz operativnih razlogov ne bo mogoče, da se razrešijo vojaških obveznosti tisti, ki so na Korziki« (»slovenske čete« 2698. tehnično-nadzorstvenega polka VII. ameriške armade). Rekel je, da se mora posvetovati z Rooseveltom, itd.

O vprašanju vrnitve naših ljudi s Sardinije, Korzike in južne Francije in od drugod je odločala tudi zavezniška Komisija za Italijo in Sredozemlje.

Šele jeseni se je stvar končno zganila, tako da so novembra in decembra 1945 »slovenske čete« odšle na pot v domovino. Sprejela jih je jugoslovanska vojaška misija pri 23. zavezniškem korpusu v Vidmu (Udine).

Na ozemlju, ki je bilo pod Angloameričani (južna Italija, Sardinija, Sicilija, Bližnji vzhod, Egipt, Tunizija, Alžirija, Maroko, itd.) se je v letih 1943–1944 35.000 borcev (od tega 27.000 primorskih Slovencev, istrskih in dalmatinskih Hrvatov – takrat še državljani Italije) odločilo za narodnoosvobodilni boj, se vojaško organiziralo (prekomorske brigade in druge prekomorske enote NOVJ) opremilo in oborožilo ter odšlo v domovino. Udeležili so se bojev za osvoboditev Dalmacije, Bosne in Hercegovine, Like, Hrvatskega in Slovenskega primorja, Trsta, Korške, Črne gore, Sandžaka, Šumadije, bojev za osvoboditev Beograda, preboja sremske fronte (13. aprila 1945) ter bojev vse do Zagreba, Celja in Maribora.

Primorski Slovinci, istrski in dalmatinski Hrvati, ki so bili v posebnih kazenskih enotah italijanske vojske na Sardiniji (1940–1943), so kot pripadniki »slovenskih čet« ameriške vojske sodelovali v vojaških operacijah VII. ameriške armade na Korziki in v južni Franciji (september 1943–maj 1945), bili so aktivni pripadniki te armade vse do novembra in decembra 1945, ko so bili razrešeni vojaških obveznosti v ameriški vojski in vrnjeni na svoje domove na Primorsko, Istro, Reko, Zadar in otoke (Cres, Lošinj, Lastovo, itd.).

Vsi tisti, ki so bili s Sardinije odpeljani na Korziko in sprejeti v enote redne ameriške armade, ne uživajo nikakršnih priznanj in po naših zakonih tudi nikakršne zaščite. To je prava tragedija.

Od Združenih držav Amerike zahtevajo in pričakujejo, da jim kot Jugoslovancem (Slovincem in Hrvatom), ki so v II. svetovni vojni služili v rednih enotah ZDA, se udeležili vojnih operacij na Sardiniji, Korziki in v južni Franciji – zagotovi prejem ameriške vojne pokojnine, do katere so opravičeni (za prestano gorje in za vojni delež v sestavi VII. ameriške armade).

Albert Klun

Gospodarji se menjajo, jasli ostajajo – iste

Pred tedni je Filip Matko postal dedek. Prvič. Zajel ga je čudovit občutek. Potem je odšel na zaslužen dopust, ki ga je preživel – doma. Občutki so se razblinili zaradi krute resničnosti – ostal je na cesti, po petindvajsetih letih dela se je možakar, rojen v letu Informbiroja moral sprijazniti z neprijetnim spoznanjem, da je zašel v neusmiljeno kolesje strankarskih združ, z obračunavanji z drugače mislečimi vred. Kajpak je moral spoznati tudi, da bo boj za stolčke (ali delovna mesta) ena izmed stalnic novega starega življenja.

In tako se Filip Matko po dopustu ni vrnil na svoje delovno mesto, puške v koruzo, ki jo je v Prekmurju na pretek, pa tudi ni vrgel, že zaradi tega ne, ker je bil na zadnjih volitvah, na listi ZKS-DP, izvoljen s precejšnjo prednostjo v občinski družbenopolitični zbor in ker se mu zdi, da se volilec nikakor ne sme izneveriti, kljub kadrovskim igricam, ki so zajele tudi Prekmurje.

V katerem grmu torej tiči zajec, ki ga je preplašil nekdanji črkoslikar Filip Matko, ki ga, kot dopisnika dobro poznajo bralci Večera, Dela, Naše vojske pa tudi našega časopisa?

Dolga leta je Filip zvesto in zavzeto delal v mladinski organizaciji, še kot aranžer v murskosoboškem Potrošniku, dokler naposled leta 1973 ni bil izvoljen za profesionalnega sekretarja občinske konference.

Po izteku mandata se je – za razliko od drugih – vrnil nazaj na svoje prejšnje delovno mesto. Vmes je predaval na trgovski šoli, kasneje pa so ga pritegnili v vrste šolnikov in je odšel v center poklicnih šol, kjer je predaval samoupravljanje s temelji marksizma in še pozneje Obrambo in zaščito. Danes se Matko sprašuje, če morda prav zaradi teh greš-

nih predmetov ni postal tudi sam grešni kozel?

Nekako v tistem času, v začetku osemdesetih let, se je zaposlil kot strokovni delavec na občinski zvezi rezervnih vojaških starešin, zraven pa

tudi zadolžitve). Matko je rad delal, ni se pritoževal, s Prekmurci, sam sicer Mariborčan, pa se je krasno razumel.

Tako smo prišli po nekoliko daljši poti na začetek labi-

Filip Matko

še neumorno pisal in meril utrip dogajanja na Goričkem. Dela je bilo več kot preveč, Filip je postoril tudi marsikaj tistega, kar ni bilo v opisu delovnega mesta, čestokrat še kaj iz svojega prejšnjega, črkoslikarskega poklica. Bil je takorekoč deklica za vse. 1986 je bil na volilni konferenci izvoljen za profesionalnega sekretarja občinske konference ZRVS s tem, da je obdržal tudi funkcijo strokovnega delavca (in seveda

rinta, ki je Filipa privedel na zavod za zaposlovanje.

Kako vidi te dogodke Filip Matko sam?

»Po dogovoru z murskosoboškim izvršnim svetom, Demosovim kajpak, so z mano vred ostali z delavsko knjižico v roki in na cesti tudi profesionalci iz socialistične stranke in kajpak liberalci. Rečeno je bilo, da gre za nujne racionalizacije, v kar pa ne verjamem, vsaj v mojem primeru ne. Naloge, ki sem jih znotraj

ZRVS, ki ni stranka in se je ne more tlačiti v isti kalup, opravljal, ostajajo. ZRVS je strokovna organizacija.

Če gre za dejanje s političnim predznakom? Najprej za sklep nove vlade, da se zmanjša število zaposlenih na občini, vendar je tukaj v ozadju dobro zaznavna igrice, kajti v navodilu republiškega sekretariata za ljudsko obrambo piše, da naj bi po prvem januarju sekretarji občinskih konferenc ZRVS (teh je, profesionalcev, kolikor sem obveščen, v Sloveniji 17) prišli pod okrilje sekretariata za ljudsko obrambo. Vendar: tudi v našem sekretariatu za ljudsko obrambo so želeli narediti »racionalizacijo« v skladu z zakonom, ki velevala, da odpade usposabljanje delovnih ljudi in občanov pa tudi izvenšolske mladine in imajo tako tehnološki višek. Z odpustitvijo mene rešujejo torej delovno mesto viška delavcev na sekretariatu za ljudsko obrambo.

Zakaj sem nenadoma odveč, če sem bil prej na moč potreben? Ker sem na volitvah kandidiral na listi ZKS-SDP in ker sem še vedno član komiteja te iste stranke, kar novi vladi bržkone ne more biti pogodu? Ker sem predaval »inkriminirane« predmete?

V kontekstu teh in takšnih dogodkov (odpustitve socialistov in liberalcev) Filip Matko skuša brez užaljenosti, karseda trezno in analitično presojati družbenopolitična dogajanja doma in nasploh. Kot nekdanjega mladinskega delavca ga močno boli spoznanje, da je mladina po volitvah, kjer njen uspeh ni bil tako nezaten, dejansko povsem izgubila svojo nekdanjo vlogo, ki je bila, vsaj na podeželju, spiritus agens vsega početja. Mladinske organizacije na terenu so izginile čez noč, mladinskega kluba ni, številni mladi, ki so bili gonilna sila

ne le v športnih dejavnostih, pač pa tudi v kulturnoumetniških društvih, pri gasilcih, skratka povsod, so takorekoč – razbiti. To je dejansko likvidacija mladinske organizacije in Filip Matko meni, da je preobrazba nekdanje mladinske organizacije v stranko naredila mladim precejšnjo škodo.

»Poudarjam: ne govorim iz užaljenosti pa tudi ne iz občutka odrinjenosti, temveč le skušam dati stvarjem pravi smisel,« zatrjuje Filip Matko, ko ugotavlja, da Demos ne drži pred volitvami danih obljub. Ne glede na volilne uspehe tako socialistov kot prenoviteljev ima večino vendarle Demos in zato je uvajanje nekaterih novosti seveda treba razumeti v skladu z rekom o novi metli, manj pa je razumljivo, da gre za bolj ali manj odkrito obračunavanje z drugače mislečimi, kar z normalnim pojmovanjem demokracije, vsaj tistim strpnostim, nima nikakršne pove-zave.

»Nisem namreč še pozabil predvolilnih zatrdil, da ne bo tako zelo pomembna politična opredelitev kot zgolj in samo strokovnost. Nihče me namreč ne more prepričati, da vsaj pri direktorski ihti niso vsekali mimo. Še več, mislim, da se v teh kartah skriva docela prozorna taktika očrnitve določenih ljudi z določenim političnim predznakom, nezaželenim seveda. Dovolj očiten je primer direktorja murskosoboške Mure, Boža Kuhariča, ki mu prav gotovo ne gre odrekati strokovnosti... To so intrigantske igrice, ki se bodo slej ko prej preselile v šolske zbornice.

Rad bi tudi jasno in glasno povedal, da naj me, predstavnika povojne generacije, nikakor ne obremenjujejo z raznimi spravami, vsaj takšnimi ne, ki presegajo vse meje dobrega okusa in naj mi ne vsiljujejo stvari, ki jih večina moje generacije zavrača pač pa se naj raje lotijo zadev, ki

nas pehajo na rob eksistence. Očitno namreč je, da je nova vlada potegnila iz rokava kup tem, ki jih neusmiljeno gloda in premlevali in ki naj bi bile po njenem mnenju za vesoljno slovenstvo usodnega pomena, bolj malo pa je narejena za socialno varnost ljudi, za gospodarstvo, kaj šele za kulturo, zdravstvo itd., kjer gredo stvari čudno pot. V programu je sklic svetovnega slovenskega kongresa. Vrstijo se potovanja slovenskih predstavnikov v tujino, v isto državo celo podvojeno, napoveduje se postavljanje novih spomenikov, plošč, histerična preimenovanja ulic... Vse to kajpak stane, gospodarstvo pa nam tone... Človek ima občutek, da bi radi čez noč pometli z vsem, kot da ni nikakršnega časa več, kot da bomo jutri izginili s površja zemlje. Politika pa je menda navsezadnje umetnost mogočega?

In tako smo se Slovenci nenadoma znašli v položaju razdvojenе skupnosti, užaljene srenje, ki ji je treba spremeniti njeno narodno zavest, ji dopovedati, da se je motila, gledala na svet z napačnimi očali...

Filip Matko ve, da tisti, ki dela tudi greši in da kaže, kajpak, tudi novi vladi pogledati skozi prste, a tista ozka spranja se bo iz meseca v mesec vse bolj ožala, dokler naposled ne bo zmanjkalo manevrskega prostora.

»Če mi bodo izplačali z zakonom določeno vrsto večmesečnih osebnih dohodkov, jih bom vložil tja, kjer me bodo pripravljene sprejeti, če ne, bom odprl obrt – še vedno se lahko vrnem k prvotnem poklicu. Ljudi, ki so mi izkazali zaupanje na volitvah, pa nikakor ne bom razočaral. V parlamentu si bom prizadeval za program, ki bo zagotavljal razvoj, za čistejšo, človeku prijaznejše okolje, za strpnost, razumevanje med ljudmi, spoštovanje šleherne-ga mišljenja...

Milenko Strašek

V Koroškem domu starostnikov

Borci med oskrbovanci

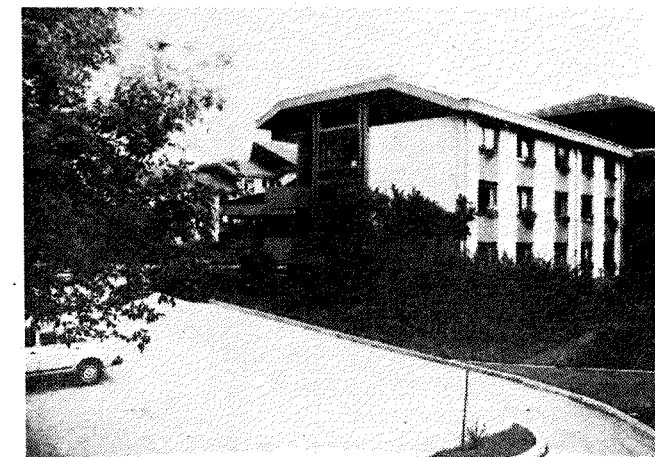
V Črnečah pri Dravogradu smo obiskali Koroški dom starostnikov. Stefan Borovnik, direktor doma nam je povedal, da imajo 260 oskrbovancev, nekateri so bolniki, med njimi je 29 borcev; iz ravske občine 13, slovenjegraške 7, radeljske 5, dravograjske ter ostalih krajev 4, za ene in druge skrbi 90 poklicnih in pomožnih delavk.

V domu že dalj časa deluje sekcija borcev, njihov predsednik je Rudi Mihev. Njena osnovna naloga je, da vzdržuje stalne stike s posameznimi občinskimi odbori borcev koroških občin. Sproti jih obvešča, kako živijo njihovi člani v tem domu. Med letom skupaj, zlasti pa ob spominskih dnevih organizirajo posamezne obiske. Pripravijo jih tako, da so med seboj enotni tako po vrednosti obdarjenega, kakor po še čem

drugem. Tako torej ni razlikovanja, borci imajo občutek, da so si medseboj enaki, neglede na to, koliko katera od koroških občin namenja sredstva za te namene. V okviru sekcije pripravijo še priložnostne sestanke, kjer se pogovarjajo o posameznih vprašanjih, ki zanimajo borce.

Število borcev, ki so potrebni domske pomoči se iz leta v leto veča. Vzrokov je več. Največ je takšnih primerov, ko umre zakonec, ali so šli otroci z doma, imajo svoje družine in skrbi, ostarelim pa so pošle moči, sami težko skrbijo zase kaj šele, da bi doma na domačiji opravljali kakšna dela. Slovo z doma je velikokrat boleče. Navezanost na domače ognjišče je le veliko. Oskrbovanec to skuša v novem okolju nadomestiti s čim drugim.

O tem kako se v črneškem domu počutijo smo vprašali Danico Remic, sodelavko NOB, nazadnje je delala v Mariboru, sicer pa je rojena Dravograjčanka. Pravi, da se

Koroški dom starostnikov v Črnečah

počuti zelo lepo in ima občutek varnosti. Hkrati pa pove, da ni osamljena. Ob dobri in raznovrstni hrani kaj takega ni pričakovala. Vse to večkrat pripoveduje svojim, ki jo pridejo obiskati.

Rudi Mihev izpod Pece, sodelavec NOB, je prav tako takšnega mnenja in se počuti, kakor da bi bil doma.

Takšnih odgovorov bi lahko našli še več. Pri vseh najbrž ne, ker nekateri tudi ob

tem, če je še tako dobro niso zadovoljni. Med oskrbovanci in borci v črneškem domu ni nobene razlike. Vsi so deležni ustrezne pozornosti. Borci za sebe ne zahtevajo nobenih privilegijev.

Ko je Milan Kučan obiskal dom, je bil presenečen nad njegovo urejenostjo, čistočo in skrbnostjo, ki jo posvečajo do oskrbovancev.

V domu, kjer izdajajo mesečno informativno glasilo poskrbijo za razvedrilo. Proslavijo rojstni dan vsakega zavarovanca. Zberejo se v jedilnici in rožo, vsi ostali pa dobijo kos torte. Med letom v bližnjem parku pripravijo piknik v svojih vrstah imajo harmonikarja, ki se po svojih močeh potrudil popestriti takšno priložnost. Večkrat med letom, posebno pa ob spominskih dnevih v domu nastopajo s kulturnim programom otroci tamkajšnje osnovne šole. Za tiste oskrbovance, ki so sposobni potovanja pripravijo izlete, maja letos so ga organizirali že trikrat v Čateške Toplice, nekaj

jih načrtujejo v septembru. Poskrbeli so tudi za tiste oskrbovance, ki si želijo bogoslužja.

Posamezni oskrbovanci radi poprimejo za kakšno delo. S skupnimi močmi in ob pomoči delavk v domu so posadili vrt z zelenjavo, njihova kuhinja že dobiva prve prideleke. Na doseženo so seveda ponosni, saj je to delo njihovih rok.

Koroški dom starostnikov v Črnečah, ki deluje od 1979. leta, so zgradili s sredstvi republiškega in občinskih skladov pokojninskega in invalidskega zavarovanja koroških občin. Postavljen je na zelo lepi legi ob reki Dravi, blizu je tudi park tod okoli so možni sprehodi po gozdovih. Na oknih doma cveti več kot osemsto visečih pelargonij. V domu je zagotovljena splošna in zdravstvena oskrba, zlasti za bolnike. Semkaj poleg zdravnika iz dravograjškega zdravstvenega doma, večkrat med tednom prihajajo še posamezni specialisti iz slovenjegraške bolnišnice.

Drago Miklavc

ZRVS v Trziču

Prilagajanje sedanjemu času

»Trenutno se v naši organizaciji ukvarjamo med drugim tudi z dvema velikima projektoma. Prvi je nova organiziranost ZRVS, drugi pa je natančna določitev članov, ki so pripravljeni delati v naši organizaciji.« je uvodoma poudaril sekretar občinske konference ZRVS v Trziču Janez Perko.

»Naša organizacija je maloštevilna, saj šteje približno 400 članov, kolikor jih imajo druge krajevne organizacije. V preteklosti smo imeli v skladu z usmeritvami republiške konference ZRVS Slovenije v občini 11 krajevnih organizacij. Kmalu se je pokazalo, da so nekatere premajhne, saj so imele samo deset ali še manj članov. Dogovorili smo se za združevanje, tako da smo imeli šest, zdaj pa našo občinsko konferenco sestavljajo tri krajevne konference,« pravi Janez Perko.

mere pri nas in se na podlagi tega na novo organizirati. Čas je pokazal, da je sedanja organiziranost preživeta in neživljenska. Zveza rezervnih vojaških starešin se mora prilagoditi dejanskim potrebam okolja, predvsem pa mora biti odraz akcijske mobilnosti članov. Pri delu ZRVS je treba opraviti vsa sedanja, močna prisotna, ideološka izhodišča, predvsem pa se mora popolnoma depolitizirati in se oblikovati v izključno strokovno organizacijo, kar določa tudi spremenjeni

mi, ki se udeležujejo naših usposabljanj in urenj. Zato smo si v vodstvu naše organizacije zadali nalogo, da ugotovimo, kdo sploh želi biti član ZRVS.«

Ko so meseca maja opravili redno streljanje so med vse udeležence razdelili anketo, v kateri so odgovarjali na nekatera vprašanja. Anketne liste je vrnila dobra polovica članov in od teh jih je 85 odstotkov odgovorilo, da želi biti član ZRVS in v organizaciji aktivno delati. Anketa pa je tudi pokazala, da si velika večina članov ni na jasnem, kaj je vojaška obveznost in kaj je članstvo v ZRVS. Tako je pojasnjevanje tega še ena izmed pomembnih nalog. Zaradi dokaj ugodnega odziva na anketo, se je vodstvo ZRVS v Trziču odločilo, da bo jeseni poslalo vsem članom v podpis pristopno izjavo. Tako bodo končno ugotovili, koliko resničnih članov imajo.

Tržiški rezervni vojaški starešine menijo, da bi morali proučiti tudi organiziranost rezervnih oficirjev v drugih državah. Tako se je med njimi porodila ideja o »oficirskem klubu«, kjer bi se njihovi člani lahko vsakodnevno sestajali, prebirali strokovno literaturo, si jo tam tudi izposodili in se med seboj pogovorili. Vse bolj se nagibajo k temu, da mora biti ZRVS, ne samo strokovna organizacija, ampak tudi organizacija, ki bo skrbela za druženje svojih članov.

Ker je tržiška ZRVS maloštevilna, je vsak nov član dragocen. Zato smo Janeza Per-

ko vprašali, kako skušajo pridobiti v svoje vrste tiste fante, ki so končali šolo za rezervne oficirje.

»Še pred leti je iz naše občine vsako leto končalo ŠRO približno deset fantov, zdaj pa jih morebiti pet ali šest. Vsako leto pripravimo ob novem letu za njih in za tiste naše člane, ki so napredovali v višji čin, ali so bili nagrajeni, sprejem. Tam jim predstavimo našo organizacijo in potem se odločijo, ali bodo naši člani. Jeseni pa bo vsak fant, ki bo končal ŠRO dobil na upravnem organu za LO pristopno izjavo, seveda pa jih bomo povabili tudi na sprejem,« pravi Janez Perko.

Tudi v Trziču so se vprašali, zakaj je vedno manj kandidatov za šole rezervnih oficirjev. Ugotovili so, da je temu vzrok premajhna stimulacija, oziroma motivacija. Ta šola nosi s seboj velike obveznosti, daje pa zelo malo, ali skoraj nič ugodnosti. Menijo, da bi morali to rešiti na ustrezen način. Podobno je tudi z vpisom na vojaške šole in akademije.

Tako kot v drugih organizacijah ZRVS po naši republiki, se tudi v Trziču srečujejo s problemi pri usposabljanju. Ugotavljajo, da je to zastarelo, članstvo pa pogreša predvsem praktično usposabljanje. Tudi pri njih se ubadajo s finančnimi problemi, vsi ki delujejo v organizaciji so amaterji in samo Janez Perko dobi vsak mesec simbolčno denarno nagrado, ki znaša tri dnevnice, te pa se niso spremenile že od januarja.

B. K.

Skupina tržiških rezervnih vojaških starešin med reševanjem taktične naloge na enem izmed orientacijskih pohodov.

Ob dnevu graničarjev

Obnovljeno poveljstvo

Ob letošnjem šestinštiridesletnem prazniku graničarjev, je bila osrednja slovesnost obmejnih enot na območju mariborskega korpusa v Bukovju pri Dravogradu. Osrednji govornik generalpodpolkovnik in pomočnik poveljnika petega armadnega območja Andrija Rašeta je med drugim poudaril, da so najboljše in najbolj zaželeno tiste meje, ki se niti ne opažajo in prek katerih se neprestano pretakajo materialne ter kulturne dobrine. Meje, ki so odprte za nemoten pretok kulturnih dosežkov, tehnologije, znanja in ostalih vrednosti sveta v katerem živimo delamo in ustvarjamo bodočnost.

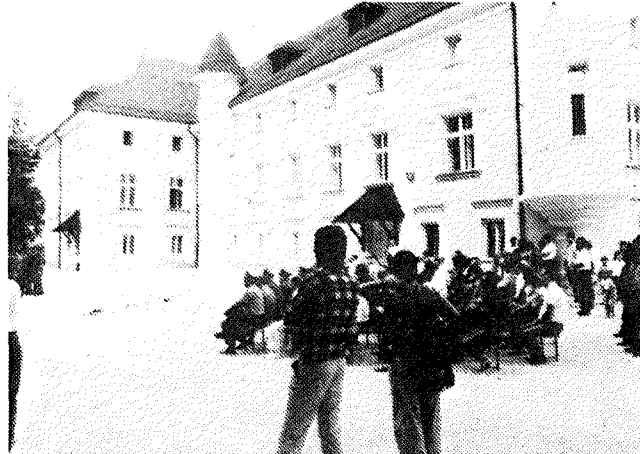
Po njegovih besedah so graničarji na območju petega armadnega območja v prvih šestih mesecih letošnjega leta preprečili okoli 1.800 ilegalnih prehodov prek meje. Ob tem se je pripetilo 22 incidentov. Potem ko so vojaki izčrpali vse z zakonom predpisane možnosti so v 15 primerih uporabili orožje.

Med graničarji in prebivalci je sodelovanje zgledno. Prvi so na območju mariborskega korpusa pri raznih oblikah pomoči prebivalcem opravili 3.756 delovnih ur. Skupaj z njimi so še sodelovali na številnih proslavah in drugih jubilejnih manifestacijah.

Ob letošnji proslavi so izročili namenu obnovljeno graščino v Bukovju, ki sodi med kulturnozgodovinske objekte s starostjo do 300 let, kjer bo sedež poveljstva obmejnega odseka Dravograd. Precej denarja je prispevala JLA, poleg drugih delovnih organizacij je pri tem imelo glavni delež podjetje Kograd iz Dravograda, ki je tudi prejelo posebno priznanje petega armadnega območja.

Petnajst graničarjev je bilo proglašanih za vzornega vojaka, dvajset vojakov je dobilo nagradne dopuste. Na območju petega armadnega območja je bila karavla Savinjski partizan pohvaljena kot druga najboljša v minulem letu.

Drago Miklavc

Obnovljena stavba poveljstva obmejnih enot v Dravogradu

Prijetno srečanje

Dan graničarjev ni edini dan v letu, ko se na stražnici Vojka Premrla v Šempetru srečujejo vojaki, mladina, predstavniki KS ZRVS, ZB, pokrovitelji Kompas Vrtojba Rožna dolina, Zavarovalnica Triglav in še drugi.

Morda bi letos pričakovali, da bo praznovanje dneva graničarjev drugačno od prejšnjih let, vendar bi se vsakdo uštel. Praznovanje je bilo še bolj pestro, bogato, prijateljsko in nadse prijetno. Pokrovitelja Kompas Vrtojba-Rožna dolina sta graničarjem za njihov praznik podarila barvni televizor, Zavarovalnica Triglav pa je opravila večja mizarska dela v stražnici. Tudi zasebni cvetličar Jani Manfreda ni ostal praznih rok.

Zelo živo pa je bilo več dni

pred praznikom graničarjev, ko so organizirali tekmovanja v malem nogometu. Zvrstilo se je pet ekip, prvo mesto so zasedli vojaki stražnice Vojka Premrla iz Šempetra, drugo vojaki Mirna in tretje Zavarovalnica Triglav. Srečanje pa so imeli z delavci šempeterske pošte. Starešina Mičo Simčič pravi, da je z delom na tej karavli nadvse zadovoljen. Ne želi, da bi bili vojaki zaprti med zidovi, temveč da imajo kar največ vezi z ljudmi in jim tudi pomagajo če je to potrebno.

Srečanje je bilo zares prijetno in pestro. Vojaki pa so z zanimanjem prisluhnili pripovedovanju starejših bork in borcev, ki so govorili o svojih partizanskih doživetjih iz časov NOB.

L. Kotar

Vojaki pomagali graditi vodovod

Dolgoletno sodelovanje med pripadniki JLA in krajanji KS Jelšane in Novokračine je bilo tokrat kronano s skupnimi deli na izgradnji vodovoda Jelšane-Novokračine-Nova vas v dolžini 4200 m.

Vojaki iz enote polkovnika Gojka Vujnoviča so krajanom priskočili na pomoč ravno takrat, ko je bilo to najbolj potrebno. Kopali so in postavljali cevi tam, kjer mehanizacija ni mogla. V kraškem svetu so dela končana, do popolnega zaključka del pa bo potrebno še nekaj časa in denarja (2.140.000 din), ki je predviden s proračunom.

Po končanem delu vodovoda Novokračani-Nova vas so domačini pripravili skromno, a prigriscno pogostitev za vojaške starešine.

Petar Nikolić

O septembrski generaciji nabornikov

Ali res napredek?

Predsednik slovenske vlade Lojze Peterle in obrambni minister Janez Janša sta bila pred dnevi v Beogradu, kjer sta se pogovarjala s predsednikom zvezne vlade Anteom Markovićem o napotitvi septembrske generacije nabornikov na služenju vojaškega roka.

Po vrnitvi iz Beograda sta Lojze Peterle in Janez Janša povedala, da je zvezna vlada ponudila nov razrez pošiljanja nabornikov iz Slovenije v enote JLA. Tako naj bi v Sloveniji ostalo 20 odstotkov nabornikov, kar je 5 odstotkov več kot doslej. Skupaj s premestitvami pa naj bi ta odstotek dvignil na nekaj manj kot 30 odstotkov. Ocenila sta, da so v Beogradu dosegli napredek. Če je to res napredek bomo videli šele na prvem zasedanju slovenskega parlamenta, ki bo povedal svoje o novem razrezu.

Mirno lahko zapišemo, da so zdaj stvari še vedno tako zapletene, kot so bile pred pogovori v Beogradu. Zakaj? Zakon namreč predpisuje, da mora dobiti nabornik poziv za služenje v JLA najmanj trideset dni pred odhodom v enoto. V občinah, konkretnije v upravnih organih za ljudsko obrambo so namreč dobili navodilo, da pošljejo pozive le tistim nabornikom, ki so napoteni v enoto na ozemlju Slovenije, oziroma v petem armadnem območju. Ne vedo pa še, kaj naj naredijo s tistimi naborniki, ki bodo

po služenju vojaškega roka odšli študirat, vojaški rok pa naj bi služili nekje na jugu države.

Pri tem se postavlja vprašanje, kdo bo odgovarjal za to, če naborniki ne bodo tja tudi odšli. Prav gotovo to ne morejo biti naborniki, saj niso dobili pozivov. Med prvimi odgovornimi so torej delavci v občinskih sekretariatih za ljudsko obrambo. Njim se lahko zgodi, da jih bo aretirala vojaška policija in jih izročila v obravnavo vojaškim sodiščem pod obtožbo, da niso opravili nabora.

Vse kaže, da se armada še vedno ni pripravljena pogovarjati o teh zadevah, o čemer priča tudi dejstvo, da se pogovora, kljub jeseni in nedvoumni zahtevi Slovenije, ni udeležil zvezni sekretar za ljudsko obrambo Veljko Kadijević, temveč je poslal tja svojega namestnika Staneta Broveta.

Temperaturo dogodkom okoli napotitve septembrske generacije nabornikov pa je dvignila novica, da je vojak Lojze Špendov, doma iz Spodnje Dobrave pri Radovljici, vojaški rok pa je služil v Titovi Mitrovići na Kosovu, napravil samomor. Starši ne verjamejo uradni verziji o njegovi smrti in so zahtevali obdukcijo v Sloveniji.

B. K.

Svetovna skavtska konferenca

Skavti in tradicije NOB

Teorija pravi, da je treba bralca k branju pritegniti tako, da ga presenetiš že v naslovu ali v prvih vrsticah s kakšnim absurdom, ki ne gre zlahka v glavo. Absurd sam spodbuja k nadaljnjemu branju češ, »kaj bo po vsem tem tale pogruntal.«

Naslov, ki sem ga zapisal pa nikakor ni absurd, le razumeti ga ne smete povsem dobesedno. Pa če bi ga končno tudi razumeli dobesedno, je v njem še mogoče najti zrnno soli. Poglejte! V našo NOB je vstopilo mnogo skavtov. Akademik, profesor doktor Janez Milčinski mi je pred leti pripovedoval, da je njemu in mnogim skavtom

prav v tem gibanju pridobljeno znanje pomagalo prestati mnoge nevarnosti zapora in poznejšega partizanstva. Poleg tega pa smo imeli v Jugoslaviji skavtsko organizacijo še po vojni – in to z vsemi prvinami, ki so jih pozneje sprejeli tudi taborniki. Pretirana gorečnost v nekaterih glavih, je naše tabornike, ki so bili pred 80 leti med ustanovitelji skavtstva – leta 1950 izločila iz gibanja. Sicer pa o tem pripoveduje Tone Simončič, predsednik Zveze tabornikov Slovenije, na pariškem srečanju pa tudi povabljeni opazovalec v imenu jugoslovanske taborniške organizacije:

Kompromis okoli »dolžnosti do Boga« je torej vstopnica – kdo bo vanjo vtisnil datum? Skavtska organizacija ali ...

Vrnimo se k naslovu. Očitno je, da je sorodnosti med skavtsko organizacijo in našim taborništvom nešteto. Temeljne so ravno na področju preživetja v težavnih razmerah – še posebej v naravi. Saj je konec koncev Baden-Powel tudi skavtsko gibanje ustanovil med neko drugo vojno – med bursko v Južni Afriki – prav zato, da bi tudi mladi fantje prispevali k zmagi. Postavil ga je na veščinah Indijancev, stezosledcev, mladino je učil, kako preživeti, ko si odvisen od sebe. Da pa preživiš, se moraš navaditi skromnosti, zdravega življenja, imeti moraš notranjo duhovno trdnost. To je okostje Baden-Powelove doktrine in najbrž ga ni, ki bi temu oporekal. Ker pa ljudje ljubimo svoje velike in male razvade, smo seveda taborniško in skavtsko askezo hitro razglasili za militarizem, kajti samo ubogljivi vojak, se nam zdi, se bo pod prisilo uklonil skromnosti takega življenja. Če k temu prištejemo še taborniški krog – nekateri mu rečejo kar uniforma – pa do neke mere vendarle hierarhično (pa vendar demokratično) urejenost vodenja – potem se je težko braniti nalepke »militarizem«, kot se je nalepk sploh težko ubraniti. Nobenega spora ni okoli tega – če bi, Bog ne daj – prišlo do vojne, se bodo taborniki in skavti znašli bolje, zato ker so navajeni živeti v naravi. Toda to še ne pomeni, da so taborniki vojaško nastrojeni. Ne samo zaradi sprememb v Evropi, ki kažejo, da bo naslednje obdobje daljše obdobje miru – tudi sicer skavtski programi vse bolj posegajo na področje življenja v miru – ekologije, solidarnosti, odnosu do sočloveka. Pariški skavtski sestanek je to potrdil. Svetovno skavtsko gibanje ima zdaj okoli 16 milijonov članov v 131 državah. Od osmih skavtov so štirje iz Azije, dva iz Severne Amerike eden iz Evrope in eden iz drugih delov sveta, Afrike, Južne Amerike, Karibov. Kljub temu ni mogoče zanikati, da je gibanje evrocentrično. Kljub enakopravni številčni zastopanosti vseh, se kaže, da so Evropejci najvplivnejši – vprašanje je, koliko časa bo večina to gledala. Tu se skriva prva kal morebitnih prihodnjih težav organizacije. Nekateri evropski skavti, neuradno, v zasebnih pogovorih že tožijo nad prevelikim prilivom v gibanje. 16-milijonska obilnost sicer prinaša dovolj denarja iz članarin (čeprav imajo tudi tu težave) hkrati pa gibanje na svetovni ravni upočasnjuje. Velikanska organizacija je kot tanker, ki rabi velikansko pot, da spremeni smer. In slednjič – že pogled v dvorano hotela Meridien – Montparnasse, kjer je bila konferenca je povedal: skavtsko organizacijo vodijo starci. Nič ne pomaga, da je ženevski biro gibkega duha – na obzorju je generacijski spor – če ne drugje pa ob počasni eroziji idealizma s prihodom ljudi bolj pragmatičnih pogledov. Ni namreč odveč opaziti, da se v skavtski organizaciji obrača veliko denarja, da zlasti v deželah v razvoju med skavte vstopajo predvsem otroci izobraženega sloja prebivalstva – nastavek prihodnje oblastne strukture. Bo torej organizacija, ki zase pravi, da je nepolitična nekoč vsaj za nerazvite »kovačnice kadrov« nekakšna nadnacionalna oblast v senci? Vse je mogoče.

Gojko Bervar

Skavtsko organizacijo smo leta 1950 zapustili in jo izrinili iz naše zavesti zaradi tedaj živčnega prepričanja, da je to pač organizacija iz gnilega kapitalizma z malomeščanskimi prvinami, ki da jih skavtizem zajema. Poglejte – znano skavtsko načelo: vsak dan je treba narediti eno dobro delo, smo smatrali za čisto malomeščanščino. Pomoč ostarelim, pomoč na domu, pomoč sočloveku – to smo sicer delali, ocenili pa da gre za malomeščanske razvade. Z ljudmi na vrhu, ki so tako razbijali naše predstave o tem, zakaj imamo taborništvu se zlasti pri nas nismo strinjali – ampak politika se je vodila drugje.

Poleg tega je bilo najbrž tudi sumljivo dejstvo, da je pogoj za članstvo v svetovni organizaciji priznanje Baden – Powelove (torej uvožene) dogme – t. i. »Baden – POWEL spirit«. Mi-mogrede, mi smo temu rekli »ustvarjanje vodovodnega duha« – torej smo temeljne elemente vsega še naprej imeli v organizaciji.

Mislím, da nam je to naredilo precej škodo, kajti skavtska organizacija se je po strokovni plati izredno hitro in dobro razvijala, hkrati pa odpirala. Smejali smo se jim in govorili, da ni taborniško, ko so organizirali tečaje za skrb za dojenčke, šoferske izpite, kuharske tečaje, ko so v svoje vrste sprejemali specializirane skupine – kanui-

ste, sabljače, letalce. Nam je prišlo na pamet šele mnogo pozneje, da smo dovolili specializacijo v taborniški organizaciji.

Pariška skavtska konferenca je bila, kot vsi kongresi, samo vmesni dogodek nekega gibanja. Skavtom se prav ta zdi še posebej pomembna, saj sta mednje vstopili organizaciji iz nekdanje »Železne zavese« – Češkoslovaška in Madžarska. Po spremembah v Vzhodni in Srednji Evropi je skavtska organizacija pokazala, da se je sposobna hitro prilagoditi. Če hi so tudi poželi največ aplavza in to jih je vidno ganilo. Prav pretresljiva je pripoved Václava Břicháčka, predavatelja sociologije na Karlovi univerzi v Pragi in predsednika Federacije čeških in slovaških skavtov o tem, kako se je pred 45 leti udeležil skavtskega srečanja v Parizu, zdaj po skoraj pol stoletja samozatajevanja pa se kot starih pojavlja na skavtski konferenci. Novo sprejeti člani so se kaj hitro živeli v novi položaj – prijateljsko so trepljali jugoslovanska opazovalca – češ, kmalu pridete za nami. Toda stopnica je za Jugoslovane še zelo visoka. Katoliški skavti, pri katerih ni programskih ovir, morajo prej pridobiti zadostno število po vsej Jugoslaviji razporejenih članov. Zvezi tabornikov Jugoslavije pa zamerijo, ker je zanemarila tisti del skavtskega programa, ki govori o »dolžnostih do Boga« – o duhovni dimenziji, kakor jo je zastavil ustanovitelj skavtizma Baden-Powel. Zaman, vsaj za zdaj – je dopovedanje, da Zveza tabornikov ne želi ovirati verujočih, da imajo svoje obrede, hkrati pa neverujočih noče prisiliti v nekaj, v kar niso prepričani.

Rešitev križanke iz prejšnje številke:

Vodoravno: Kanal, Atene, Dante, -r, SD, imam, letalnica, ožemalnik, vele mesto, Elen, SK, nav, Ilirija, jezikanje, Apis, kaos, ojačanje, tara, Don

Zdravnikovi zapiski

Ne preveč ne premalo ni prav

V nadaljevanju tistega, kar smo o kalciju rekli zadnjič velja povedati, da preveč kalcija v telesu lahko povzroči najrazličnejše manjše, pa tudi hujše težave. Lahko pride do upadanja apetita, do bruhanja, zaprtja, mišičnih težav, drgetanja, do zmedenosti, pa do izgube zavesti in celo smrti zavoljo prenehanja delovanja srčne mišice. Vzroki so lahko različni, pa tudi pristopi k zdravljenju so različni.

Pomanjkanje kalcija zlasti rado povzroča motnje pri živčno-mišičnih stikih, kar nadalje povzroča mišične krče. Eden preprostih nasvetov za izboljšanje takšnega stanja je prehranjevanje z nekaj več količinami ovčjega sira. V ovčjem siru je namreč nekaj več kalcija. Najbrž je širše znano, da večje pomanjkanje kalcija v izrazitih primerih povzroča splošno zaostalost v razvoju. Seveda ob tehtanju o zdravljenju, oziroma ukrepanju pri pomanjkanju kalcija vselej velja razmislek in previdno odločanje o tem, katera je osnovna bolezen bolnika.

Se en pomemben element za ravnotežno delovanje našega »stroja« je magnezij. Polovica celotne količine ga je v kosteh, preostala polovica pa je porazdeljena v tekočinah in drugih telesnih organih. Človeško telo ga izloča skozi ledvica. Podobno kot kalcij ima vpliv na živčno-mišične stike, hkrati pa je sestavni del encimov.

Preveč magnezija v telesu skoraj vselej kaže na okvaro izločevalnega aparata – oziroma ledvic. Znamenja takšnih težav se kažejo v telesno ohlapnosti in mentalni utrujenosti. Zdravljenje je usmerjeno na ledvica. Utegnejo se pojaviti tudi težave s srcem, tudi tako resne, da lahko le-to odpove.

Premajhne količine magnezija v telesu se manifestirajo v blažji obliki kot nemir, nato se stopnjuje v živčnost ali celo v krčenje mišic. Za uravnavanje potrebnih količin te in drugih soli so pri nas in v tujini znane različne mineralne vode. Pri nas poznamo takšne, ki vsebujejo do dva ducata različnih soli in drugih potrebnih sestavin za telo.

Naslednji, človeškemu telesu življenjsko potreben element je fosfor. Tudi tega je največ v kosteh – kar 80 odstotkov. Hkrati predstavlja izredno pomemben delež v prenosu energije ter v presnovi. Deluje usklajeno s kalcijem. Neustrezne količine fosforja v telesu povzročajo vrsto težav. Ob ugotovitvi o pomanjkanju tega elementa v telesu je treba najprej dognati osnovne vzroke za to. Njegovo pomanjkanje se kaže v povečani razdražljivosti, celo zmedenosti.

Ker pri neravnovesju soli v telesu pogosto naletimo na znamenja motenj v živčnem sistemu, je za začetek, brez posebnih zdravniških intervencij zelo pomembna pravilna prehrana, pa tudi sicer zmerno in racionalno urejeno življenje. Zato je potrebno na primer pri znakih okvare ledvic posebno pozorno pogledati, kakšen režim življenja imamo, kakšno je naše splošno počutje in nenazadnje, kako se hranimo.

Dr. Danijel Brezic
(se bo nadaljevalo)

Nasvet za izlet:

Tudi Triglav še zmerom pride v poštev

Tako, naslov smo prebrali. Pa veste zakaj sem ga bil tako zapisal? Zavoljo let, ki nas tarejo? Zavoljo tega, da bi se vendarle že enkrat odločili in šli na ta »naš« vrh? Ne zaradi tega, niti ne zaradi onega, pač pa zato, da bi z vami pokramljal o možnostih takega obiska. Seveda je na prvem mestu tako imenovana kondicija, kajti pot na ta vrh je zahtevna, prav zares je zahtevna. Bolj je zahtevna kot pa si to mnogi obiskovalci predstavljajo, saj mnoge vidimo brez potrebne opreme, obutve in sploh, tudi s slabo telesno pripravljenostjo jih najdemo na triglavske poti. Na drugem mestu pa je – to velja za nas, ki gorá sicer nismo najbolj vajeni, smo pa še pri moči in nam strmina ne dela težav – torej na drugem mestu je potreben natančen načrt po katerem se bomo ravnali, ko bomo šli na pot. Nujno je, da v ta načrt vnesemo tudi informacijo, kako je s planinskimi kočami okoli Triglava. Te so v visoki sezoni vse odprte. Visoka sezona za Triglavsko pogorje pa traja tja do konca septembra; morda do Staničeve koče, Planika ali pa tudi Dolič zaprte že sredi septembra. O tem se je pač treba prepričati pri planinskem društvu, ki kočo oskrbuje. To je za Dolič Planinsko društvo Bovec, za Staničevo kočjo Planinsko društvo Javornik-Koroška Bela, Planiko pa oskrbuje Planinsko društvo Gorje. Podatke o tem boste našli v drobnih knjižici – Koledarju prirediteljev za leto 1990, ki jo vsako leto izdaja Planinska zveza Slovenije in je v njej tudi popoln spisek planinskih postojank s podatki o informacijah in z oskrbnim režimom. Pomembno je, da smo na jasnem glede prenočevanja še preden gremo na pot. Ali bomo prespali v Vodnikovi koči, Aljaževem domu v Vratih ali pa v Koči pri Sedmerih

jezerih, ali pa morda celo na Kredarici, v Triglavskem domu. Za tega, zadnjega, je še toliko bolj pomembno vedeti, kako je z zasedenostjo, ker je prav ta planinski dom eden izmed najbolj zasedenih v naših gorah. Do podatka, kako je s tem v Domu, bomo prišli tako, da bomo zavrteli telefonsko številko (061) 311-922 in se vam bo oglasil RTV Ljubljana. Telefonistki sporočite svojo željo, da bi radi povezavo s Kredarico – in vam bo vse uredila. Oglašil se vam bo oskrbnik Triglavskega doma na Kredarici in dobili boste informacijo iz prve roke. Tako opremljeni s podatki in z vsem drugim, kar potrebujemo za pot na Triglav, se bomo na turi dobro počutili. Seveda ne bomo šli na pot sami. Potrebna je družba, kajti gora je lahko tudi nevarna in v takih primerih, če doživimo nesrečo pa če je še na videz tako nedolžna, sami ne moremo storiti kaj dosti.

In katero smer za Triglav bomo ubrali? Teh je toliko kot je »poti v Rim«, vendar niso vse priporočljive za vsakršno zmogljivost. Še najbolj prikladna je pot z Rudnega polja preko Studorja do Vodnikove kočje. Pot je razmerno »položna«, saj se vzhpe bolj stopni na začetku in na tistem delu, ki nas prevale čez Studor, potem pa je do Vod-

nikove kočje naravnost lep sprehod. Prava strmina se začne šele od »Vodnika« naprej, ko se v svoj ekstrem spremeni tik preden bi zagledali Triglavski dom na Kredarici, na Kalvariji, kot temu delu pravijo. Priporočljivo je izbrati pot na Planiko, ki ni tako strma in tudi krajša je. No, če smo prišli do Vodnikove kočje, je Triglav tako rekoč na »dosegu roke«. Velikostno se nam razkazuje in srečanje z njim je že s tega mesta lahko enkratno doživetje. Navsezadnje, saj ni treba, da ga božamo po temenu z rokami, lahko ga s pogledom in tako si bomo potešili našo planinsko radovednost, zvedavost in tudi željo – biti vsaj enkrat v življenju v gosteh pri našem očaku Triglavu.

Za konec naj vam povem še tole epizodo z vrha Triglava: Bilo nas je mnogo na njegovem vrhu. Pozornost mi je pritegnil možakar, star preko sedemdeset let. Sklonil se je k mizici, kjer je shranjen žig, si pripravil razglednico in pritisnil nanj žig z vrha Triglava in je rekel: »Tako svojo dolžnost sem opravil!« Po tistem je molče zavil na svojo pot v dolino...

Veliko veselja na poti na Triglav! Še prej pa tudi malo poguma, tako za vzpodbudo.

Marijan Krišelj

Josip Stani

Na prvi pomladanski dan, 21. marca, smo se poslovili od Josipa Stanija-Pepeka. Z NOG je deloval od leta 1941 do 1945. V težkih okoliščinah je v svoji hiši zdravil ranjene partizane, hodil pa je tudi v gozd na položaje na Pohorje.

Emil Melihen

Aprila smo se na srpenškem pokopališču poslovili od Emila Melihena-Irga iz Zage. Že leta 1943 je bil sprejet v mladinsko organizacijo in v njej aktivno sodeloval. Tudi po vojni je ostal zvest svoji organizaciji in drugim družbenopolitičnim organizacijam.

Anton Ojsteršek

Maja smo se v Laškem poslovili od Antona Ojsterškega, rojenega leta 1911 iz Marije Gradca. V partizane je odšel avgusta 1944 in bil obveščevalec kozjanskega področja.

Vinko Rakovec

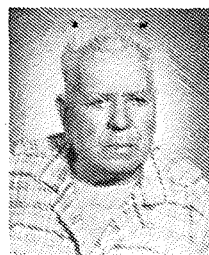
Nekdanje borce, partizane, invalide in bivše sodelavce obveščamo, da je umrl Vinko Rakovec, član predsedstva Zveze društev invalidov mesta Ljubljane. V najhujših časih se je vključil v OF. Leta 1942 je bil izdan in doživljal vse grozote taborišča Mauthausen in Gusen od koder se mu je posrečilo zbežati in se vrniti v poključke gozdove. Po ustanovitvi Prešernove brigade se je vključil v eno od njenih enot, nato je bil v jurišnem bataljonu 31. divizije in v štabu 9. korpusa. Konec vojne je dočkal v Trstu.

Čerčetova mama

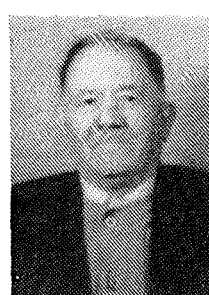
Sredi junija je v trindevetdesetem letu umrla Čerčetovama mama. Leta 1928 je z družino odšla za službo v Srbijo. Tam jo je zatekla druga vojna. Takoj se je organizirano vključila v delo NOV. Zbirala je hrano in material za borce, veliko pa je pomagala našim izgnancem, ki jih je okupator preganjal v Srbijo. Leta 1945 se je z družino vrnila v Slovenj Gradec in se vključila v obnovo domovine ter bila aktivna predvsem v humanih družbenopolitičnih organizacijah.

Hema Kobentar

Maja smo na Dovjem pod Karavankami pokopali tovarišico Hemo Kobentar. Rojena je bila na Mostu na Soči leta 1908. Že med prvo svetovno vojno je s starši bežala in se naselila na Hrušici. Njen mož je bil julija 1942 ustreljen kot talec na Belem polju, njo pa so izselili v Sentvid pri Ljubljani in čez mesec dni premestili na Bavarsko v taborišče Starenberg, kjer je ostala tri leta.

Marjo Gregorič

V Prvačini smo se junija poslovili od Marje Gregorič, rojenega leta 1909. Že v mladih letih se je pridružil napredni mladini in bil član Sokola. Vpoklican je bil v italijansko vojsko. Ob razpadu Italije se je vrnil domov in se vključil v NOV. Bil je v raznih enotah, nazadnje v intendaturi 9. korpusa. Odlikovan je bil z medaljo za hrabrost.

Maks Fajmut

V Topli na Koroškem je v devetdesemdesetem letu umrl Maks Fajmut. Ko so prišli iz revirjev na Koroško prvi borci, je bil Maks med tistimi, ki so skrbeli za hrano in prenočišče. Zaradi izdaje je odšel v partizane v Koroški odred. Po vojni je nekaj časa delal pri milici, nato pa se je zaposlil v mežiškem rudniku.

Franc Nagernik

V Črni na Koroškem smo se maja poslovili od borca in aktivista Franc Nagernika. Rodil se je leta 1920 v Javorju pri Črni. Leta 1941 se je zaposlil v rudniku Mežica. Z NOG je začel sodelovati leta 1943 in še istega leta je bil zaprt. Marca 1944 je pobegnil med partizane v Bračičevo brigado. Kasneje je bil premeščen v zaščitni bataljon 4. operativne cone in bil izbran v novo enoto gardistov v Beogradu. Tu je bil do leta 1947, nato se je vrnil domov in se zaposlil v rudniku Mežica. Po vojni je bil aktiven v vseh področjih. Prejel je več državnih in republiških odlikovanj.

Anton Pavliha

Lansko pomlad je umrl medvojni aktivist OF, petinosemdesetletni Anton Pavliha iz Spodnjega Hotiča pri Litiji. Nemška okupacija ga je zelo prizadela, zato se je začel povezovati s svojimi somišljeniki. Sredi januarja 1942, sta z ženo Pavlo v svojem hlevu gostila skupino krajanov in aktivista, ki jim je razlagal program OF. Odtlej je prizadevno deloval proti okupatorju do konca vojne.

Franc Volkar

Umrl je starosta piranskih borcev, Franc Volkar. Rodil se je pred devetdesetimi leti v Ljubljani. V prvi svetovni vojni se je kot avstro-ogrskega vojak udeležil judenburškega upora. Leta 1941 se je povezal z OF. V njegovi gostilni pri Janezu na Poljanski cesti v Ljubljani so se pogosto sestajali aktivisti OF. Spomladi leta 1943 je bil zaprt. Še pred kapitulacijo Italije se je rešil zapora in živel v ilegali. Nato je odšel v NOV. Najprej je bil borec in starešina 10. ljubljanske brigade, nato je bil premeščen v Glavni štab NOV in POS. Oslobojitev je dočkal v Trstu, kjer je sodeloval v zaključnih vojaških operacijah. Pokopan je v Ljubljani.

Tone Ojsteršek

V Laškem smo se aprila poslovili od Toneta Ojsterške iz Radoblja pri Laškem. Rojen je bil leta 1902. Za NOV je začel delati leta 1943. V njegovi hiši so bili sestanki aktivistov in drugih vojaških vodij. Z ženo sta vodila obveščevalno službo, zbirala hrano in drugo. Odlikovan je bil z redom za hrabrost.

Julijana Poje

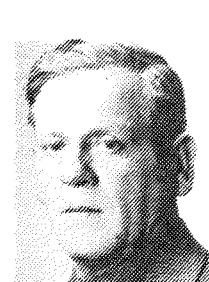
V Kočevju smo se januarja poslovili od Julijane Poje iz Novih laz pri Kočevski Reki. Rodila se je leta 1908 v Okrivju pri Plešcih. Med NOB je vsa družina aktivno sodelovala v NOG. Tudi Julijana je od 1942, pa do konca vojne pomagala partizanom in aktivnim udeležencem NOG.

Ivan Zavrl

V Smledniku smo se poslovili od Ivana Zavrla, rojenega pred sedemdesetimi leti v naselju Verje. Leta 1943 je bil nasilno mobiliziran v nemško vojsko in poslan na rusko fronto. V Rusiji se je ustanovila partizanska enota kateri se je priključil in z njo prišel v Jugoslavijo. Udeležil se je bojev na sremski fronti. Po vojni se je vrnil domov in nadaljeval delo na kmetiji.

Anton Klepec

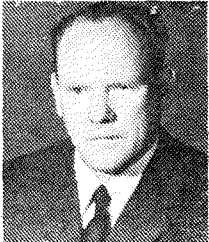
V začetku junija se je končala življenjska pot Antona Klepeca, najstarejšega krajana krajevnosti Kočevska Reka. Rodil se je leta 1897 na Majerju pri Čabru. Preživel je vojno viхро prve svetovne vojne. Tudi med drugo vojno mu ni bilo priznane. Zaradi sodelovanja z NOG je bil interniran na Rab, po kapitulaciji Italije pa v Bushenwald. Po vojni je bil zaposlen pri podjetju Snežnik do upokojitve. Zadnja leta je živel na Moravi pri Kočevju.

Ivan Dolžan

Ivan Dolžan je bil rojen 1908, leta na Javorniku pri Jesenicah. Že leta 1941 je bil povezan z organizatorji OF. Od leta 1942 pa je njegovo delo potekalo organizirano. Kot čevljarji mojster je delal čevlje za prve partizane, aktiviste in organizatorje OF. Zaradi tega je bil dvakrat aretiran in zaprt. Iz zapora je pobegnil in odšel med partizane. Bil je borec Šlandrovo brigade, Kamniško-zasavskega odreda nato pri pokrajinskem komiteju za Štajersko in nazadnje načelnik narodne zaščite za litjsko okrožje. Za službo je bil večkrat odlikovan. Pokopan je na litjskem pokopališču.

Alojz Stanič

Lanskega novembra smo se v Prvačini poslovili od Alojza Staniča, rojenega leta 1920. Leta 1940 je bil vpoklican v italijansko vojsko in poslan v Libijo, kjer je bil ujet in odpeljan v Egipt. Tu se je pridružil zavezniški armadi in se udeležil bitke pri El Alameinu. Pozneje se je pridružil NOV in postal pripadnik 1. tankovske brigade s katero je prišel v Jugoslavijo. Ob koncu vojne je bil demobiliziran s činom starejšega vodnika in odlikovan z medaljo zaslug za narod.

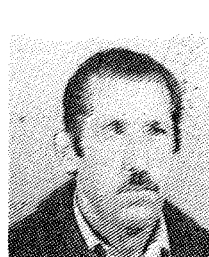

Miloš Grča

V Štanjelu smo se februarja poslovili od Miloša Grča. Rojen je bil

v Hruševici, leta 1920. Do razpada fašistične Italije je delal doma na očetovi kmetiji. Takoj za tem se je vključil v NOB in se že bojeval na goriški fronti. Nato se je umaknil v zaledje in se vključil v terensko obveščevalno delo. Pri opravljanju odgovornih nalog je bil zajet in odpeljan v koncentracijsko taborišče v Nemčijo. Po vojni se je vrnil domov in se vključil v delo pri obnovi domovine. Za sodelovanje med NOB in za povojno delo je bil odlikovan in prejel številna priznanja.

Franc Hvala

Prvega maja smo se na tolminskem pokopališču poslovili od Franca Hvala, rojenega pred dvaindevetdesetimi leti v Dolenji Trebuši. Prvo svetovno vojno je preživel kot avstrijski vojak na raznih frontah. Za NOB je pričel delati jeseni 1941. leta. Od tedaj je bila njegova hiša zavetje in drugi dom mnogim partizanom in ranjenecem. Zbiral je hrano in sanitetni material, katerega je prenašal in prevahal za centralno lekarno 9. korpusa.

Mihael Urh

Maja je umrl Miha Urh, ki je bil rojen 1927. leta. Bil je sin rudarske družine. Septembra 1944 je odšel v partizane in bil dodeljen Kozjanskemu odredu. Odlikovan je bil z medaljo zaslug za narod. Po demobilizaciji se je vrnil na delo v rudnik. Pokopan je na Senovem.

Pavla Agrež

Pokojna Pavla iz Loke pri Žusmu je bila zvesta sodelavka NOG. Pomagala je pri zbiranju hrane in zimskih oblačil ter zbirala podatke o gibanju sovražnika. Mož je bil partizanski intendat, bil zajet in obešen v Frankolovu. Umrla je decembra lani.

Anton Žvab

V bolnišnici na Jesenicah je maja umrl Anton Žvab, rojen leta 1915. Vse njegovo življenje je vtakano v boju slovenskega ljudstva za svobodo. Deloval je organizirano na terenu kot obveščevalec in kurir. Odlikovan je bil z redom zaslug za narod.

Stanko Rabič

Maja je umrl Stanko Rabič, ki je rojen leta 1909 v Bohinjski Bistrici. V NOB se je aktivno vključil leta 1944 Jeseniško-bohinjskemu odredu za kar je bil odlikovan.

Krajevna organizacija ZB NOV in VVI Kisovec – Loke sporoča, da so umrli njeni člani:

Alojz Fink, rojen leta 1926. Že kot mlad fant se je zaposlil pri rudniku Zagorje od koder se je septembra 1944 pridružil enotam NOV. Do konca vojne je bil intendant v Kamniško-zasavskem odredu.

Franc Marn, zaposlen v rudniku Zagorje. Julija 1944. se je priključil enotam NOV in bil odlikovan z medaljo zaslug za narod.

Stanislav Marn, rojen leta 1912. Že kot mladinec je deloval v naprednih organizacijah. Leta 1944 se je priključil enotam NOV.

Ivan Krznar, rojen na Lokah pri Zagorju 1908. leta. Pred odhodom v partizane je delal v rudniku Zagorje. Bil je borec Cankarjeve brigade in prejel več vojaških odlikovanj.

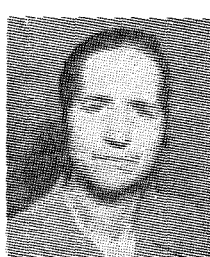
Franci Šum, rojen na Lokah leta 1919. Leta 1944 je deloval kot obveščevalec v 12. brigadi Kamniško-zasavskega odreda. Prejel je več vojaških odlikovanj.

Franc Ravnjak, rojen leta 1920. Že aprila 1941 je bil zaprt zaradi delovanja v naprednih organizacijah. Na Menini planini je bil ranjen.

Lado Vozelj, rojen leta 1925 na Lokah. Leta 1944 je vstopil v enote NOV. Deloval je v VOS, v zaščitni četi 4. operativne cone, kjer je kot dober borec prejel več vojaških odličij. Vse do leta 1946 je ostal v Knojhu.

Ivan Vozelj, rojen leta 1925 na Kalu nad Čolniščami. V vrste borcev NOV je vstopil leta 1944 v Sercevevo brigado in bil na Razborju ranjen.

Pavla Kovač, rojena leta 1904 na Vrhu nad Čolniščami. Leta 1942 je nudila premraženim borcem in terencem zatočišče in hrano, skrbela je za njih kot prava mati.

Alojz Fink

Pavla Kovač

Franc Marn

Franc Ravnjak

Franci Šum

Stanislav Marn

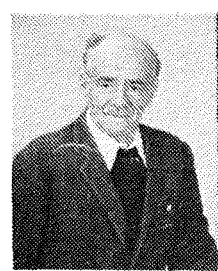
Krajevna organizacija ZB NOV Vrtovin občina Ajdovščina, sporoča, da so v prvi polovici leta 1990 umrli njeni člani:

Friderik Lozar, rojen leta 1918 v Vrtovinu. Na začetku vojne je bil italijanski vojak, potem zavezniški ujetnik in nato borec 3. prekomorske brigade s činom vodnika. Odlikovan je bil z medaljo za hrabrost in medaljo zaslug za narod.

Alojzija Feuč-Libera, rojena leta 1905 v Malovšah na Vipavskem. V NOG se je vključila spomladi 1943. in aktivno sodelovala na terenu do konca vojne.

Gabrijela Lozar, rojena leta 1910 v Vrtovinu. Z NOG je začela sodelovati jeseni 1943. Zbirala je sanitetni material za partizanske bolnice.

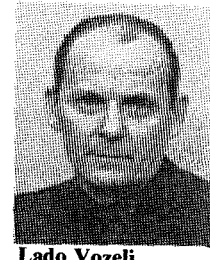
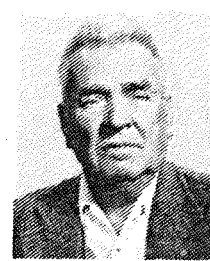
Anton Feuč, rojen leta 1915 v Vrtovinu. V NOG se je vključil maja 1942. leta. Od jeseni 1942. do začetka leta 1943 je bil član narodne zaščite in se udeležil njenih prvih sabotažnih akcij. Odlikovan je bil z medaljo zaslug za hrabrost in z medaljo zaslug za narod.

Friderik Lozar

Gabrijela Lozar

Anton Feuč

Alojzija Feuč

Ivan Vozelj

Lado Vozelj

Ivan Krznar

Franc Marn

Stanislav Marn

Še odmevajo partizanske pesmi

»Pozdrav s planin« je naslov že tradicionalnega tekmovanja harmonikarjev s »fajtonarčami« (verjetno najstarejšega pri nas), ki ga je zadnje avgustovsko nedeljo ob zadovoljivi udeležbi tekmovalcev in obiskovalcev, pripravilo Turistično društvo Pokljuka. Čeprav je bilo v nedeljo več drugih prireditev, tudi tekmovanje harmonikarjev v Postojni, je »Pozdrav s planin« na Pokljuko privabil tisoč obiskovalcev, ki so navdušeno

ploskali vsakemu izmed 42. harmonikarjev. Zastopana je bila domala vsa Slovenija tako glede pesmi kakor tudi tekmovalcev. Ob začetku tekmovanja je delegacija, v kateri so bili predstavniki organizatorja, tekmovalcev in Prešernovcev odnesla venec k bližnjemu spomeniku 3. bataljona Prešernove brigade. Tekmovalci pokljuske harmonikarijade so bili v starosti med 12. in 82. letom. Po peturnem tekmovanju, z odmori vred, je or-

Breda Horvat iz Nožic pri Domžalah je osvojila 1. mesto za najbolje zaigrano partizansko pesem »Hej brigade«. »Sem presrečna in do prihodnjic se bom morala naučiti še več partizanskih pesmi, da ne bom igrala samo dveh.«

ganizator po predlogu žirije razglasil rezultate in podelil nagrade, priznanja in darila; darila je namreč prejel vsak izmed nastopajočih!

Prvo mesto je v skupni uvrstitvi osvojil 12-letni Sašo Gabrovec, doma iz Dol pri Moravčah, za najboljšo partizansko pesem pa je bila nagrajena Breda Horvat iz Nožic pri Domžalah, ki je bila sicer tretja v skupni uvrstitvi.

Besedilo in foto: STAŠ

SREČANJE

V začetku avgusta so se zbrali na svojem rednem srečanju nekdanji borci 1. Jugoslovanske brigade ustanovljene v ZSSR iz Spodnjega Posavja. To pot so se sestali na Zajčji gori pri Sevnici. Kar zadovoljivo število borcev in njihovih svojcev je prišlo in srečanje je potekalo v prijetnem razpoloženju.

Predsednik pododbora je podal krajše poročilo o delu in bodočih načrtih, pozdravil pa jih je tudi tajnik sevniške ZB, ki je nudila okrilje temu srečanju.

Srečanje je bilo popestrjeno s krajšim recitalom mladinke Sabine iz Senovega, temu pa je sledila razprava. Borci so govorili o svoji jesenski udeležbi na srečanju Skupnosti brigad, ki bo v Mariboru. Udeležiti se namreč hočejo v čim lepšem številu. Menili so se tudi o sodelovanju pri pisanju spominov in pomoči sestavljalcem pri pisanju nove brigadne kronike, ker je sedanja, izdana pred leti, pod naslovom: Bojna pot brigad NOV ustanovljena v ZSSR, nepopolna. Še več nalog o konkretnem delu so si zadali, srečanje pa sklenili z željo, da se tudi v bodoče zberejo na podobnih srečanjih.

K. B.

Vabila in obvestila

Vabimo vse borce 4. SNOUB Matija Gubec, da se udeležijo svečanosti ob 48-letnici ustanovitve Gubčeve brigade.

Svečanost in srečanje borcev Gubčeve brigade bo skupaj z vojniki in starešinami enoto JLA 4. septembra ob 11. uri v vojašnici Milana Majcna v Novem mestu. Po svečanosti se odpeljemo v Čenčice na otvoritev dela ceste Gubčeve brigade, od tam pa k spomeniku Gubčeve brigade na Trebelno, kjer bo tudi tovariško srečanje.

Prevoz bo organiziran iz Ljubljane 4. septembra z avtobusom ob 9. uri zjutraj izpred Univerze Edvarda Kardelja na Trgu osvoboditve. Stroški prevoza so 60 din na osebo. Za hrano bo poskrbljeno.

Prijave z vplačilom prevoza se bodo sprejemale od 20. avgusta do 3. septembra vsak dan med 9. in 11. uro v prostorih »Kluba upokojencev« Knafljev prehod 1, Ljubljana.

Odbor 4. SNOUB Matija Gubec

Skupnosti borcev prekomorskih brigad in drugih prekomorskih enot NOV Jugoslavije

VAS VABIJO NA tovariško srečanje prekomorčev-borcev NOV Jugoslavije v SOBOTO, 6. oktobra 1990, ob 11. uri v prostorih Srednje gostinske in turistične šole v Izoli (Prekomorskih brigad 7).

Po govorih bo sledil kulturni program, ki ga bodo izvajali: **OSKAR KLJUDER**-violina, **ANDREJ PEGAN** – klavir, **MARTA VALETIČ** – altistka in **STANE RAZTRESEN** – recital (vsi iz Trsta).

Skupno kosilo bo v restavraciji Srednje gostinske in turistične šole, Ulica prekomorskih brigad 7, Izola (vsak udeleženec tovariškega srečanja bo lahko kupil kupon za kosilo v recepciji šole).

Udeležence tovariškega srečanja obveščamo, da bodo (v recepciji šole) lahko kupili knjigo **DOŽIVETJA TIGROVCA PARTIZANA**, avtorja Alojza Zidarja, ki je izšla pri založbi LIPA v Kopru.

Pripravljali odbor

Področni odbor koroških partizanov Ljubljana obvešča vse svoje borce, njihove svojce in prijatelje, da organizira v sredo, dne 12. 9. 1990 obisk partizanskih krajev na Kozjanskem. Obiskali bomo tudi

muzeje na tem področju, podružnico steklarne Rogaška, kjer bo mogoče tudi nakup njihovih izdelkov (kristal). Odhod avtobusa bo ob 7. uri s Trga osvoboditve (pred Univerzo) v Ljubljani. Povratek bo okrog 20. ure. Vse informacije dobite ob prijavi na telefon 345-918 (Pohleven) ali 559-967 (Cveteč) do 9. 9. 1990.

Vabi odbor

Odbor prekomorčev pri občinskem odboru ZZB NOV Piran organizira 4-dnevni izlet v južno Italijo (Bari) in Dalmacijo (Vis, Šibenik). Izlet bo v času od 10. do 14. oktobra 1990 z ladjo Slavija I, lasti Jadrolinije z Reke. Na ladji bo poskrbljeno za prehrano (3 obroki dnevno) in prenočišče v ustreznih kabinah. Udeleženci izleta lahko pripeljejo s seboj tudi avtomobile, saj omenjeni trajekt sprejme lahko do 100 osebnih vozil, s katerimi si bodo izletniki lažje ogledali znamenitosti krajev, ki jih bodo obiskali.

Odhod ladje bo 10. oktobra 1990 ob 12. uri z Reke. Cena potovanja po osebi znaša 3.300,00 din. Prijave sprejemamo do 15. septembra 1990 na naslov: Pinijska, Obala 16, Portorož ali na telefon (066) 73-048 (Slavica Živec). Podrobne informacije dobite po telefonu (066) 75-515 Stojan Troha (dopoldne) ali (066) 74-516 (dome).

Odbor

Skupščina občine Metlika, OO ZZB NOV Metlika in odbor XV. SNOUB – belokranjska vabijo prijatelje Bele krajine, mladino in borce posebej vojne letalce na tradicionalno vsakoletno srečanje, ki bo v nedeljo, 2. septembra 1990 ob 11. uri na partizanskem letališču Otok pri Metliki. Slavnostna govornika na prireditvi bosta član predsedstva republike dr. Dušan Plut in član IO ZZB Slovenije, generalpolkovnik Branko Jerkič.

Program srečanja: priložnostna proslava s kulturnim programom, napad letalske enote RŠTO in demonstracija letenja z alternativno aviacijo.

Za preskrbo bodo poskrbeli prebivalci KS Podzemelj.

Obveščamo vas in vabimo, da se udeležite **SREČANJA BORCEV IN AKTIVISTOV OBČINE KRANJ**, ki ga organiziramo v soboto, 1. septembra 1990 ob 14. uri v Gamsovem raju pri Turističnem domu TD Bela-Bašelj.

Obvestilo o uskladitvi invalidskih prejemkov vojaških invalidov po zveznih predpisih ter še nekatere druge odredbe, ki določajo višine posameznih prejemkov od 1. 8. 1990 dalje

A. Zvezni zbor Skupščine SFRJ je na svoji seji dne 26. 7. 1990 sprejel zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o temeljnih pravicah vojaških invalidov in družin padlih borcev poleg še nekaterih drugih sprememb in dopolnitev zakonov s področja borčevskega varstva. Te spremembe in dopolnitve zveznih zakonov s področja varstva borcev in vojaških invalidov so že objavljene v Ur. l. SFRJ št. 42/90 z dne 27. 7. 1990. Spremembe veljajo od 28. 7. 1990, uporabljajo pa se od 1. 8. 1990.

1. Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o temeljnih pravicah vojaških invalidov in družin padlih borcev vsebuje naslednje spremembe:

– Osnova za določitev mesečnega zneska osebne invalidnine vojaškega invalida I. skupine se odmeri v višini povprečnega mesečnega osebne dohodka v SFRJ iz predhodnega leta, povečanega za 80% (pred tem 2,2).

– Osnova za odmero višine dodatka za postrežbo in tujo pomoč I. stopnje znaša 100% od osnove, katero predstavlja mesečni znesek osebne invalidnine vojaškega invalida I. skupine (pred tem 85,73% osnove),

– invalidnina, družinska invalidnina in povečana družinska invalidnina, dodatek za postrežbo in tujo pomoč in ortopedski dodatek se od 1. julija tekočega leta uskladijo po gibanju povprečnega mesečnega osebne dohodka v SFRJ v prvem polletju tekočega leta. Ne glede na to določbo pa se navedeni mesečni zneski denarnih prejemkov usklajujejo po gibanju povprečnega mesečnega osebne dohodka v SFRJ tudi med prvim in drugim polletjem tekočega leta od prvega v naslednjem mesecu, če povprečni mesečni osebni dohodek poraste ali če se zmanjša za več kot 5% v primerjavi z zadnjim mesecem, ki je bil zajet s prejšnjim usklajevanjem.

– Od 1. avgusta 1990 se mesečni zneski invalidskih prejemkov določijo na nov način (povprečni OD v SFRJ, povečan za 80%), povečajo za odstotek porasta povprečnega mesečnega osebne dohodka v SFRJ marca 1990 glede na povprečni mesečni osebni dohodek v letu 1989. Ti zneski se nato uskladijo še za porast

povprečnega osebne dohodka v SFRJ v drugem trimesečju, glede na prvo trimesečje 1990.

2. Zakon o spremembah zakona o dodatku za borce – Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o temeljnih pravicah imetnikov »Partizanske spomenice 1941«

– Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o temeljnih pravicah odlikovancev z redom narodnega heroja

– Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o temeljnih pravicah borcev španske narodnoosvobodilne in revolucionarne vojne 1936–1939.

Pri zgoraj naštetih spremembah zveznih zakonov gre za spremembo v določitvi višine osnov za posamezne prejemke in sicer tako, da se osnova za odmero dodatka za borce, osnova za odmero stalnega mesečnega denarnega prejemka imetnikom »PS 41« ter osnova za odmero stalnega mesečnega denarnega prejemka borcev španske narodnoosvobodilne in revolucionarne vojne 1936–1939 določi v višini povprečnega mesečnega osebne dohodka v SFRJ iz preteklega leta, povečanega za 30% (pred tem 60%).

Medletno usklajevanje osnove za odmero dodatka za borce ter osnov za odmero stalnega mesečnega denarnega prejemka imetnikov »PS 41«, borcev španske narodnoosvobodilne in revolucionarne vojne 1936–1939 ter stalnega mesečnega denarnega prejemka odlikovancev z redom narodnega heroja od 1. julija tekočega leta ter določitev in uskladitev od 1. 8. 1990 je povsem enaka, kot je določeno za mesečne denarne prejemke vojaškim invalidom in družin padlih borcev in je obrazloženo pod točko 1 te okrožnice.

Predlagatelj zgoraj navedenih sprememb zveznih zakonov s področja varstva borcev in vojaških invalidov, katere je sprejel Zvezni zbor Skupščine SFRJ 26. julija 1990 je spremembe, ki pomenijo znižanje mesečnih denarnih prejemkov vojaškim invalidom, družinam padlih borcev ter drugim upravičencem za 12,48%, utemeljil z ukrepi ekonomske politike v okviru katerih je predvideno zmanjšanje splošne skupne porabe ter s tem tudi porabe na področju varstva borcev in vojaških invalidov.

Na podlagi navedenih zakonskih sprememb so v Uradnem listu SFRJ, št. 46/90 z dne 10. 8. 1990 objavljeni naslednji denarni prejemki s področja varstva borcev in vojaških invalidov:

PREJEMKI VOJAŠKIH INVALIDOV

	Mes. zneski od 1. 8. 1990
1) OSEBNA INVALIDNINA:	
SKUPINA	din
I.	6.436,90
II.	4.664,80
III.	3.529,40
IV.	2.606,30

V.	1.855,80
VI.	1.150,30
VII.	778,20
VIII.	375,30
IX.	280,00
X.	189,20

2) DRUŽINSKA INVALIDNINA IN POVEČANA DRUŽINSKA INVALIDNINA Mes. zneski od 1. 8. 1990 din

– za enega uživalca družinske invalidnine (drugi odstavek 36. člena zakona o temeljnih pravicah vojaških invalidov in družin padlih borcev) 419,00

– za enega uživalca družinske invalidnine, ki to pravico uveljavlja kot družinski član padlega borca (tretji odstavek 36. člena zakona o temeljnih pravicah vojaških invalidov in družin padlih borcev) 1.931,10

– povečana družinska invalidnina (39. člen zakona o temeljnih pravicah vojaških invalidov in družin padlih borcev) 2.234,90

3) DODATEK ZA POSTREŽBO IN TUJO POMOČ Mes. zneski od 1. 8. 1990 din

– za prvo stopnjo 6.436,90

– za drugo stopnjo 4.245,10

– za tretjo stopnjo 2.971,90

4) ORTOPEDSKI DODATEK Mes. zneski od 1. 8. 1990 din

– za prvo stopnjo 1.862,20

– za drugo stopnjo 1.421,30

– za tretjo stopnjo 915,30

– za četrto stopnjo 442,90

Sprejete so še naslednje odredbe, ki določajo višine posameznih prejemkov s področja zveznih predpisov in sicer:

– Osnova za odmero dodatka za borce znaša od 1. avgusta 1990 4.648,70 din

– Stalni mesečni denarni prejemek po zakonu o temeljnih pravicah odlikovancev z redom narodnega heroja znaša za marec 1990 4.648,70 din

– Osnova za odmero stalnega mesečnega denarnega prejemka po zakonu o temeljnih pravicah imetnikov »PS 41« in zakona o temeljnih pravicah borcev španske narodnoosvobodilne in revolucionarne vojne 1936–1939 znaša od 1. avgusta 1990: 4.648,70 din

Republiški sekretariat za borce in vojaške invalide

Srečanje invalidov

Občinski odbor društva invalidov Piran organizira regijsko srečanje invalidov (za občine Sežana, Postojna, Ilirska Bistrica, Koper, Izola in Piran). Srečanje bo v Luciji pri Portorožu **15. septembra 1990 ob 10. uri**. Prevoz iz oddaljenih krajev bodo organizirala občinska društva invalidov. Prijave zbirajo krajevni poverjeniki ali občinski odbori društev invalidov. Pri njih boste dobili tudi podrobnejše informacije.

Žarko Žbogar

TV-15

Časopis borcev NOB

Ustanovitelj in izdajatelj: RO ZZB NOV Slovenije in RK ZRVS Slovenije
Naslov uredništva in uprave: Ljubljana, Dvorčakova 12, tel. 327-780
Delavci v uredništvu: **Roman Zupan** (glavni in odgovorni urednik), **Ziva Drole**, **Bojana Žokali-Jesih**, **Bojan Kuntarič**, **Milenko Strašek** (novinarji – uredniki rubrik), **Iztok Tinta** (lektor-redaktor), **Janez Herle** (tehnični urednik) in **Mara Okorn** (tajnica uredništva).
Predsednica časopisnega sveta: **Mira Svetina**.
Žiro račun: 50100-678-46241 RK ZRVS Slovenije (za TV-15).
Tiskarna: ČGP Delo.

TV-15 je oproščen tem. prom. davka po mnenju Sekretariata za inf. SRS.